

Yngve Carlsson

Tett på gjengen

En evaluering av
gjengintervensjonsprosjektet
«Tett På» i Oslo

Tett på gjengen

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2004:20

**Voldelige ungdomsgrupper
– intervensjon på
kommunenivå**
Erfaringsrapport fra
Kristiansand 2001–2004
265 sider. Kr 250,-

NIBR-rapport 2004:19

**Satsing mot frafall i
videregående opplæring**
En evaluering
156 sider. Kr 250,-

NIBR-rapport 2004:14

Ugripelig ung
Kriminalitetsforebygging og
gjengbekjempelse i
innvandringsmiljøene
161 sider. Kr 250,-

NIBRs Pluss-serie 4–2001

**Generalisert hat
– polariserte fellesskap**
Om konflikter mellom
ungdomsmiljøer i en norsk by
240 sider. Kr 300,-

Rapportene kan bestilles fra
NIBR:
Postboks 44, Blindern,
0313 Oslo
Tlf. 22 95 88 00
Faks 22 60 77 74
E-post til
berit.willumsen@nibr.no

Porto kommer i tillegg til de
oppgitte prisene

Yngve Carlsson

Tett på gjengen

En evaluering av gjengintervensjonprosjektet
"Tett På" i Oslo

NIBR-rapport 2005:14

Tittel: **Tett på gjengen**
En evaluering av gjengintervensjonsprosjektet
"Tett På" i Oslo

Forfatter: Yngve Carlsson

NIBR-rapport: 2005:14
ISSN: 1502-9794
ISBN: 82-7071-589-1

Prosjektnummer: O-2156
Prosjektnavn: Tett På
Oppdragsgiver: Barne- og familiedepartementet, Justis- og politidepartementet og Oslo kommune

Prosjektleder: Yngve Carlsson

Referat: Rapporten presenterer hvordan en bestemt ungdomsgjeng utviklet seg på Furuset, i Oslo, hvordan det lokale forebyggingsapparatet slet og var i villrede i møte med den, og hvordan gjengen til slutt ble møtt gjennom et tre-årig intervensjonsprosjekt. Prosjektet fikk navnet "Tett På" I rapporten beskrives og evalueres prosjektet.

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: Desember 2005

Antall sider: 168

Pris: Kr 250,-

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Sinsensvn. 47 B, Postboks 44 Blindern
0313 OSLO
Telefon: 22 95 88 00
Telefaks: 22 22 37 02
E-post: nibr@nibr.no

Vår hjemmeside: <http://www.nibr.no>

Trykk: Nordberg A.S.

Forord

Denne rapporten er utarbeidet med økonomisk tilskudd fra Barne- og familiedepartementet, Justis- og politidepartementet og Oslo kommune. Rapporten presenterer en evaluering av et tre-årig intervensjonsprosjekt overfor en avgrenset kriminell ungdomsgruppe på Furuset i Oslo.

Arbeidet med prosjektet er i hovedsak utført av forsker Yngve Carlsson som også har skrevet rapporten. Forsker Thomas Haaland har deltatt i avgrensede deler av datainnsamlingen.

NIBR vil takke de ungdommene som Tett-På-prosjektet arbeidet med. Vi takker også ledere og fagfolk i Furuset bydel (fra 2004 Alna bydel), Stovner politistasjon, Oslo friomsorgskontor, samt fra en rekke andre virksomheter som har vært involvert i prosjektet, for at de velvillig har stilt opp til intervju og bidratt med verdifull informasjon.

NIBR vil spesielt takke de tre som arbeidet i Tett På-prosjektet, Marius Eriksen, Geir Anthonessen og Matz Seifried, for deres store vilje til å få fram alle relevante forhold og for å være svært hjelpelig under hele forskningsprosessen.

NIBR vil også takke Sissel Lorck og Eva Herud i Barne- og familiedepartementet, Anne Brita Mowinckel Normann i Justis- og politidepartementet og Ove Kristofersen i Oslo kommune, for deres positive interesse for dette forskningsprosjektet.

Oslo, desember 2005

Sidsel Sverdrup
Forskningssjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	5
Sammendrag	6
Summary	13
1 Innledning og bakgrunn	21
2 Utvikling av en gjeng – og et gjeng-intervensjonsprosjekt.....	25
2.1 Gruppe eller gjeng?	25
2.2 En gruppe som satte et sterkt preg på den lokale skole..	26
2.3 Utvikling over et ”kriminelt tippepunkt” til en gjeng	30
2.3.1 Vennskap og kriminalitet som supplement til en vanskelig og trist familiesituasjon.....	33
2.3.2 En for alle – alle for en.....	36
2.3.3 En gjeng med en identitet og løs struktur.....	38
2.4 En gjeng som også skal ut av fengsel igjen – initiativ til et gjengintervensjonsprosjekt	39
2.5 Målsetting og arbeidsmetoder	40
3 Prosess- og resultatevaluering.....	42
3.1 Relevans: Hvorfor en evaluering?.....	42
3.1.1 Et norsk nybrottsarbeid	42
3.1.2 Arbeidsformer og metoder – uten klare oppskrifter	43
3.1.3 Samspill med andre tjenester og hjelpeinstanser som en forutsetning for å lykkes.....	45
3.1.4 Prosessevaluering som forutsetning for å lære.....	48
3.1.5 Resultatevaluering.....	49
3.2 Metoder	50
4 Endrede forutsetninger for prosjektet – før og rett etter prosjektets oppstart	54
4.1 Furuset bydel – økonomiske problemer som førte til nedleggelse av Furuset ungdomssenter	55
4.1.1 som bidro til å forsterke en målgruppekonflikt.....	55
4.1.2og som fikk betydning for teamets sammensetning og kompetanseprofil.....	56

4.2	Splittelse i gjengen	58
4.3	En klar (an)befaling om å anvende MST-metoden	59
5	Prosjektets ”founding fathers” – betydelig uenighet om mål og midler	62
5.1	Det lokale barnevernet og sosialetat – betydelig skepsis og lite samhandling	63
5.1.1	Mistillit til prosjektmedarbeidernes kompetanse	64
5.1.2	Barne- og familiedepartementet og det lokale barnevernet i utakt.....	65
5.1.3	Konsekvenser for prosjektet?.....	66
5.2	Politiet – samhandling med feil enhet	68
5.2.1	Et forebyggende politi som er uenige i prosjektets målgruppe og skeptisk til prosjektets utvikling.....	70
5.2.2	Et forebyggende politi på halvdistanse – som likevel bidro	72
5.2.3	Gode på ransetterforskning	73
5.3	Friomsorgen – misnøye med hvordan prosjektet utviklet seg	74
5.3.1	Friomsorgens utgangspunkt i konflikt med andre aktørers utgangspunkt	74
5.3.2	Påvirkning gjennom et styre som ikke styrte	76
5.3.3	Positive erfaringer gjennom det daglige samarbeidet	77
5.3.4	Tett På har vært nærmere Friomsorgens ønsker enn det forebyggende politiet.....	78
5.4	Samhandling i urolige omgivelser	78
5.4.1	Bydel Furuset	79
5.4.2	Politiet	80
5.4.3	Friomsorgen	81
5.4.4	Prosjektformen – en manøvreringsdyktig tilpasning til urolige omgivelser	81
5.5	Mye ”mismatch” og uheldige omstendigheter	82
6	Relasjonsbygging – kjernen i arbeidet	85
6.1	En pragmatisk plattform for arbeidet	85
6.1.1	Relasjonsbygging og MST-metoder i en pragmatisk blanding.....	87
6.2	Der hvor relasjonsetableringen mislyktes	91
6.3	Arbeid med de ti hvor relasjonsetableringen lyktes	93
6.4	Arbeid med familien	97
6.5	Tett på et farlig miljø.....	98
6.6	Relasjonen til ytterligere tre avbrytes.....	102
6.7	Konflikt i prosjektteamet om nærhet og sikkerhet	103
6.8	Få ungdommer og stor kapasitet: Rom for utprøving av ART	108

7	Tett På og ”De Gode Hjelperne” - samspill med eksterne instanser	111
7.1	Motivasjonsavdelingen ved Oslo fengsel.....	112
7.2	A-etat og enkeltbedrifter	116
7.2.1	Eksemplet NN. Et kreativt samspill mellom A-etat, Tett På og næringslivet.....	118
7.3	Samarbeid med Attføringsbedriften	122
7.3.1	Gutt QQ. Bedriften strekker seg lenger enn vanlig – og brikker faller på plass	122
7.3.2	Gutt XX. En kjapp videreformidling til skolegang og et normalisert liv	123
7.3.3	Et samspill som utløste ekstra kreativitet og stayer-evne hos attføringsbedriften	124
7.4	Folkehøgskolen	125
7.4.1	Tett På’s oppfølging senker terskel for inntak	125
7.4.2	Tett På’s oppfølging høynet terskelen for eksklusjon fra skolen.....	127
7.4.3	Oppholdet på Folkehøgskolen – en sentral forklaring på hvorfor det har gått så bra med AA	128
7.5	Lindberg servicesentral– en libero for Tett På i nærmiljøet	129
7.6	Eksterne instanser hvor relasjonen til Tett På knirket..	131
7.7	Hvorfor lykkes Tett På i stor grad å spille på andre gode hjelpere?	133
8	Resultater, konklusjoner og vurderinger	137
8.1	Et fellesskap for marginaliserte ungdommer	138
8.2	Hva oppnådde man?.....	141
8.2.1	Gikk kriminaliteten ned?.....	142
8.2.2	Gjengen ble oppløst – men betydde det noe særlig?	146
8.3	Gjeng eller nettverk?.....	147
8.3.1	Gjeng- eller nettverksperspektiv – konsekvenser for handling?	149
8.4	Tette relasjoner og utvikling av muligheter	152
8.5	Prosjektspesifikke virkninger.....	156
8.5.1	Uheldig timing og mye uklarheter som skapte konflikter og krevde mye energi	156
8.5.2	Stor frihet som prosjekt.....	157
8.6	Arbeidsmetodens overføringsverdi	159
8.7	Et arbeid som peker videre.....	162
	Litteratur	165

Tabelloversikt

Tabell 2.1 ...Oversikt over antall anmeldte saker registrert i Strasak pr. 31/12-01, samt alder for første registrering	33
Tabell 8.1 ...Anmeldte saker fordelt på de enkelte år for prosjekt og sammenligningsgruppe	143

Sammendrag

Yngve Carlsson

Tett på gjengen

En evaluering av gjengintervensjonsprosjektet ”Tett På” i Oslo
NIBR-rapport: 2005:14

Voldelige ungdomsgrupper og gjenger har de siste årene fått mye oppmerksomhet i Norge. I Oslo gjelder dette særlig A- og B-gjengen. Samtidig har det tidvis også vært et fokus mot grupper av yngre ungdommer som anvender vold for å få respekt, som raner andre ungdommer for mobiltelefoner, penger og merkeklær, og som skaper mye frykt i ungdomsmiljøene. En betydelig del av deltakerne i disse gruppene i Oslo er gutter og har en etnisk minoritetsbakgrunn. Mange er vel kjent av det kommunale forebyggingsapparatet som har forsøkt med ulike typer forebyggende virkemidler uten å lykkes.

Å *gripe inn* over for individer og grupper som har begynt å begå mye og alvorlig voldskriminalitet, har i stor grad vært betraktet som politiets og kriminalomsorgens oppgave. Det kommunale apparatet har få virkemidler når deltakerne i slike grupper blir over 18 år og har vokst ut av skole, barnevern og kommunale fritidsaktiviteter.

Denne rapporten representerer en evaluering av et prosjekt på Furuset i Oslo hvor en har intervenert overfor en gruppe bestående av femten gutter, hovedsakelig med minoritetsbakgrunn. Da prosjektet startet høsten 2001 var guttene mellom 15- og 19 år gamle, de fleste 17-18 år. Guttene hadde da i lang tid utgjort en relativt klar identifiserbar gruppe. I ungdomsskolealder hadde den terrorisert medelever og lærere på Gran skole på Furuset. Guttene insisterte på å få respekt fra andre ungdommer. De som ikke innordnet seg, ble truet, ydmyket og banket. Gruppen, som etter hvert fikk navnet ”Furuset-gjengen”, skapte mye frykt i ungdomsmiljøene i Groruddalen. Barnevernet forsøkte å gripe inn med både utredningsopphold på Barnevernets Ungdomssenter og senere opphold på institusjoner utenfor Oslo. Oppholdene på de sistnevnte institusjonene ble kortvarige fordi guttene rømte. Guttene var ”ugripelige”.

Guttenes kriminalitet endret seg også gradvis til å gå over fra å skulle få respekt fra andre ungdommer til mer alvorlig volds- og vinningskriminalitet. Fra sommeren 1999 til våren 2000 ble rundt femten butikker, bensinstasjoner og kiosker i Groruddalen utsatt for ran. Noen av ranene var særdeles grove hvor betjening ble truet med pistol og endog maskinpistol. Det viste seg at gjerningsmennene tilhørte den samme gruppen ungdommer – som nå var i ferd med å få en identitet under navnet Furuset Bad Boys. Sju av dem ble dømt til fengselsstraffer fra et og et halvt år og opp til fire og et halvt år. Dette var svært lange straffer tatt i betraktning at guttene var i alderen 15 til 18 år. I løpet av det påfølgende året ble også andre fra denne navngitte gruppen dømt for ran og andre alvorlige lovbrudd.

Furuset Bad Boys besto hovedsakelig av gutter som hadde kjent hverandre i lenge. Gruppen hadde en tydelig identitet. Den var åpenbart gått over et tippunkt fra mer typisk ungdomskriminalitet til mer alvorlig kriminalitet. Gruppen passet til anerkjente definisjoner på en gjeng. Det var allikevel ikke kriminaliteten som opprinnelig brakte guttene sammen. Det var et fellesskap som ble utviklet mellom gutter med minoritetsbakgrunn hvor et flertall hadde slitt på skolen. Flere hadde store problemer med å mestre sitt sinne. Hjemmet var ofte preget av konflikter hvor flere fikk mye juling fra en frustrert far. Gjengen ble en erstatning for en familie med høyt konfliktnivå. Her fikk de oppleve varme og omsorg. Etter hvert fikk de noen sterke opplevelser når pengene fra ransvirksomheten ble svidd av. Vennene kom til å bety alt. Å la være å delta i kriminalitetshandlinger, representerte å et signal om at en ”var bedre enn de andre” og at en derved stilte seg på utsiden av fellesskapet.

I gjengen skjedde det dessuten en gradvis legitimering av volden. De første voldshandlingene er vanligvis forbundet med en viss smerte og anger. Men dette ble bearbeidet i gjengen. Guttene kunne dessuten framstå som rause, spandable og snille mot hverandre, og overfor venner. De delte ikke bare utbytte fra kriminaliteten, men også lovlig ervervede midler. Gjengen fungerte som et magisk speil hvor guttene fikk et helt annet og positivt bilde av seg selv, sammenlignet med det bilde de fikk når de speilet seg i normalsamfunnet.

Vinteren 2001 ble det tatt initiativ til et prosjekt som skulle motvirke at guttene i denne gjengen på nytt skulle havnet i alvorlig kriminalitet etter endt soning. Det var dessuten en frykt for at gjengen skulle få forsterket sin rolle som forbilder for nye ungdommer på Furuset og derigjennom fungere som et springbrett inn i alvorlig kriminalitet. De viktigste aktørene både i forberedelsen og iversettingen av prosjektet var Friomsorgen i Oslo, Furuset bydel ved fritidssektor og barnevern,

og Furuset politipost som lå under Stovner politistasjon. Et prosjekt under navnet *Tett På* ble startet opp 1. november 2001 med varighet ut 2004. Det ble bemannet med tre heltidsansatte sosialarbeidere. Målsettingen med prosjektet var å løse opp Furuset Bad Boys som kriminell gjeng, stoppe en uheldig utvikling hos de høyrisiko-ungdommer som tilhørte gjengen, samt sørge for at guttene kom inn i vedvarende arbeids- eller skoleforhold. Tett På ble lansert som et gjengintervensjonsprosjekt og er trolig det første gjengintervensjonsprosjektet i Norge hvor hoveddelen av arbeidet skjer utenfor politiet, og hvor deltakerne i gjengen har minoritetsbakgrunn. Dette har vært et hovedargument for å evaluere det.

En rimelig hypotese er at hvis et prosjekt som Tett På skal lykkes, er prosjektet avhengig av samarbeid med de deler av ”apparatet” som har mandat, kunnskap og ressurser til å arbeide med denne type belastede ungdommer. Nødvendigheten av tverrfaglig og tverretatlig samarbeid ble sterkt understreket i forarbeidene til prosjektet.

Evalueringen viser at Tett På kom skjevt ut i forhold til de viktigste samarbeidende etater og avdelinger. Spesielt var det betydelig uenighet mellom de som var prosjektets ”founding fathers” både om hva som var prosjektets målgruppe og hvilke midler en skulle bruke.

Barnevernet var i utgangspunktet skeptiske til prosjektet. Selv om en representant fra barnevernet hadde deltatt i mye av forarbeidene, ble prosjektet oppfattet som fritidssektors prosjekt. Barnevernet hadde liten tillit til kompetansen til de tre som ble ansatt som prosjektarbeidere. I tillegg reagerte barnevernet på at Barne- og familiedepartementet, som ga betydelig økonomisk støtte til prosjektet, tydelig anbefalte at det skulle anvende multi-systemisk terapi (MST) som metode. Dette skapte reaksjoner hos barnevernet som mente at denne metoden åpenbart ikke passet overfor de aktuelle ungdommene. For barnevernet var dette et prosjekt som var initiert av feil etat, bemannet med feil folk og utstyrt med feil metode. Barnevernet holdt deretter sin deltakelse på et minimumsnivå. De var lite villige til å la prosjektet arbeide med ungdommer som var i målgruppen og som fortsatt var barnevernets ansvar.

Samarbeidet med politiet kom også skjevt ut. Prosjektet ønsket et samarbeid med de enheter ved Stovner politistasjon som arbeidet med sterkt kriminelle ungdommer, herunder politiets påtalefunksjon. I stedet ble prosjektet ”tildelt” den forebyggende avdeling som samarbeidspartner. Denne avdelingen jobbet ikke med ungdommer over 15 år, og den mente at det var fånyttet for prosjektet å skulle arbeide med ungdommer som var eldre enn dette og som etter

tjenestemennenes mening hadde tippet over et kriminelt ”point of no return”. Dessuten befant avdelingen seg på ”halvdistanse” i forhold til de andre avdelingene på politistasjonen, og fungerte dårlig som bro inn til disse. Den forebyggende avdelingen bidro riktignok positivt med det den kunne, men det var allikevel ikke godt nok for prosjektet.

Friomsorgen på sin side ønsket at prosjektet skulle prioritere det som var den opprinnelige målgruppen. Friomsorgen ønsket også et nærmere samarbeid med politiets påtalefunksjon slik at en evt. kunne legge inn vilkår om ”tett-på-behandling” i innstilling til dommene, og med et tydelig ris bak speilet hvis vilkårene ble brutt. Siden prosjektet ikke kom i det forventede inngrep med politiet, mistet Friomsorgen mye av interessen for prosjektet.

Den noe labre interessen fra de som var tiltenkt de viktigste rollene i prosjektet, skyldtes også en uheldig timing. Pågående omorganiseringsprosesser i både politiet, bydelen og friomsorgen krevde mye energi og gikk åpenbart utover engasjementet i dette prosjektet. Ikke minst førte slike prosesser til mange skifter av kontaktpersoner for prosjektet. Tett På var et prosjekt med en særdeles krevende målgruppe, det måttet slite med mye uklarhet om mål og midler, lite engasjement fra de viktigste aktører, og med mange nøkkelpersoner som kom og gikk. Tett På ble et marginalisert prosjekt som skulle arbeide med marginaliserte unge. Konfliktene og uklarhetene krevde åpenbart mye energi fra de tre prosjektansatte, og er en medvirkende faktor for at prosjektets effektivitet ikke ble den største.

I tillegg til de ovennevnte vanskene brukte prosjektet en del tid og ressurser på å fortelle om prosjektet utad, noe som ytterligere tappet det for tillit på hjemmebane.

Alle disse vanskene til tross; de tre prosjektansatte utførte et betydelig arbeid overfor målgruppen på femten ungdommer – som prosjektet holdt fast ved. Mye av arbeidet kunne skje uavhengig av prosjektets ”founding fathers”. Det viktigste virkemidlet i prosjektet var den personlige relasjon som de tre prosjektansatte klarte å utvikle til guttene. Kontaktetableringen til guttene skjedde fortrinnsvis mens de sonet i fengsel. Deltakelse i prosjektet var frivillig, og det hadde ikke noe ris bak speilet for de som ikke ønsket å delta. Prosjektet kunne lokke med hjelp til å integrere guttene tilbake til normalsamfunnet etter endt soning. Det var derfor ikke et alternativ til fengsel, men et løfte om oppfølging etter fengsel.

Å komme i posisjon til ungdommene tok tid. Ungdommene var skeptiske til sosialarbeiderne. I lang tid trodde de at de var en

forlenget arm av politiet, noe som var en viktig forklaring på at fem av guttene ikke ville ha kontakt med prosjektarbeiderne overhodet. En ble holdt vekk fra prosjektet av barnevernet som ikke ønsket innblanding i sitt opplegg. Også de ni som var villig til å ha slik kontakt med Tett På var skeptiske. Det tok lang tid før de var overbevist om at prosjektet ikke var en del av politiet. Denne skepsisen ble gradvis bygget ned gjennom at ungdommene ble kjent med sosialarbeiderne gjennom aktiviteter. De gjorde ting sammen, opplevde mye og de måtte gjennomføre aktiviteter hvor de måtte stole på hverandre (eks. sikring under fjellklatring). Det var ikke vennskapsforhold som ble utviklet, men noe som liknet vennskap. Dette var en relasjon som i betydelig grad skilte seg fra den upersonlighet som de var vant med fra andre deler av hjelpeapparatet som barnevern, sosialkontor og arbeidskontor hvor relasjonen utgjøres av et kort og formelt møte hvor rituell informasjon formidles begge veier.

Sosialarbeiderne i Tett På kom gradvis inn i en støtterolle overfor guttene hvor de forsøkte å lede dem inn i normalsamfunnet. Samtidig var det ikke nok å informere dem og motivere dem til å gjøre de riktige valg – nettopp fordi tidligere ”feil valg” hadde gjort valgmulighetene så mye mindre. Når en knapt nok har eksamen fra ungdomsskolen på grunn av et enormt fravær, eller hvertfall svært dårlige karakterer, samt et langt rulleblad og et par års opphold i fengsel før en er 20 år, er de fleste dørene inn til skoler og arbeidsliv lukket. Derved var guttene inne i en ond sirkel. De fikk ikke tilgang til arenaer hvor de kunne utvikle nødvendige sosiale og faglige ferdigheter som er nødvendig for å fungere i normalsamfunnet.

Et viktig ”grep” for Tett På har derfor vært å forsøke å åpne opp dørene til nettopp de arenaer hvor guttene kunne bygge opp sine kompetanser. Og det gjelder selvsagt ikke ei dør til hver av samfunnets institusjoner (skole, arbeidsliv, fritid og behandlingstiltak), det gjelder å åpne opp døra til den enkelte skole, arbeidsmarkedsbedrift, bedrift, fritidsaktivitet eller behandlingstiltak. Tett På medarbeiderne har måttet gå inn i forhandlinger med skoler, A-etat og bedrifter for å få dem til å ta inn den enkelte ungdom. I tillegg har de måttet motivere disse organisasjonene til ikke å ekskludere ungdommene med en gang de brøt normer og regler fordi den unge ikke hadde ervervet seg de nødvendige ferdigheter, kompetanse og holdninger til å innordne seg alle normalitetens normer og regler.

Det er dette ”døråpningsarbeidet” Tett På har lykket best med. En grunn til dette er at det finnes enkelte skoleledere, bedriftsledere, ledere av arbeidsmarkedsbedrifter, byråkrater i sosial-eller

arbeidsmarkedsforvaltningen og betjenter i fengslene, som har et betydelig sosialt engasjement og er villig til å ta et ekstra ansvar for ungdommer som har kommet ganske skjevt ut. For at dette engasjementet skal komme mer til uttrykk, er det en fordel at slike aktører har noen å drøfte problemer med, og at de har en opplevelse av at det står noen bak som tar et helhetlig ansvar for den enkelte ungdom. Nettopp det at sosialarbeiderne i Tett På var lett tilgjengelig, at de stilte opp og at de tok et ansvar, gjorde at andre aktører *ville, turte og orket* mer. I det norske velferdsbyråkratiet er det stort sett ingen som har et slikt koordinerende ansvar for utsatte unge, som kjenner ungdommen som helt menneske, og som attpå til er lett tilgjengelig. Den arbeidsform som Tett På representerer, utgjør derfor et viktig supplement til et alt mer spesialisert velferdsapparat hvor de fleste relasjoner er spesifikke, overflatiske og upersonlige.

Tett På viser også at å arbeide overfor et avgrenset gjengmiljø, innebærer at man må forholde seg til trusler og farlige situasjoner. Sosialarbeidere som går tett på en så avgrenset gjeng og får deltakernes tillit, får vite mye om deres relasjoner og kriminalitet hvor det er underforstått at slik informasjon ikke videreformidles til politiet. Når følsom informasjon allikevel når politiet, er det lett å slutte at det er sosialarbeiderne som er kilden. Det deltakerne i slike miljøer ikke kan vite, er hvor mye også andre personer i og utenfor det offentlige apparatet kan ha formidlet til politiet. Sosialarbeidere som går tett på og får vite mye, risikerer derfor å bli utsatt for trusler og represalier, ikke bare forårsaket av hvordan de selv forvalter følsom informasjon, men også hvordan andre forvalter slik informasjon. I og med at denne type sosialt arbeid er frakoblet de sikkerhetstiltak som både fengselsbetjenter og kontorbaserte sosialarbeidere omfattes av, er de ansatte også langt mer sårbare for både spontane aggresjonsreaksjoner og mer planlagte trusler og represalier. Dette er et viktig argument for at denne type prosjekt holder en viss avstand til politiet, og spesielt at politiet ikke gir inntrykk av at det får informasjon fra prosjektet.

Å jobbe tett på en så belastet gjeng som igjen er en del av et større kriminelt nettverk, er et vanskelig arbeid som ikke kan standardiseres, prinsippstyres eller manualbaseres. Arbeidet befinner seg langt ute på en skala hvor bruken av skjønn og dømmekraft spiller en helt sentral rolle, og hvor det i mange situasjoner er vanskelig å vite hva en skal gjøre. Erfaring fra lignende arbeid er åpenbart en fordel. Samtidig er dette er så krevende arbeid at en kanskje ikke kan forvente at de som har arbeidet på denne måten i noen år, orker å fortsette. En må derfor regne med at også noe mer uerfarne sosialarbeidere eventuelt må gå inn i denne type arbeid. I så fall er det viktig å bygge opp et godt faglig støtteapparat rundt en slik virksomhet.

Tett På klarte ikke å ”gripe” alle de femten ungdommene i den opprinnelige målgruppen. Av de sju guttene prosjektet arbeidet intensivt med, har det lyktes gradvis å integrere seks av dem inn i samfunnets viktigste institusjoner. De er samtidig gradvis løsrevet fra det kriminelle miljøet. Guttenes registrerte kriminelle aktivitet har de siste par årene vært beskjedne, og betydelig lavere enn for de guttene som ikke ønsket å slippe prosjektet inn på seg. Allikevel er situasjonen rundt et par av guttene komplisert, og det er slett ikke sikkert at veien tilbake til normalsamfunnet er rettlinjert og enkel. Tett På viser allikevel at det er mulig å ”gripe” tak i ungdommer som det øvrige apparatet for lengst har betraktet å være over et kriminelt ”point of no return” og for å være ugripelige.

Det er selvsagt umulig å vite hvordan det ville ha gått med disse guttene hvis de ikke ble utsatt for Tett På-intervensjon. Siden det dreier seg om gutter som var så dypt involvert i et meget kriminelt nettverk i Oslo, er en rimelig vurdering at de sannsynligvis ville ha fortsatt i sitt tidligere spor.

Tett På representer en ressurskrevende innsats fra både prosjektets og andre medspilleres side. Tilsvarende fremtidige prosjekter som er bedre planlagt og forankret i forvaltningen, og som slipper å slite med så mye uklarhet og konflikter, bør kunne være mer effektive. Allikevel er det en rimelig konklusjon at også Tett På må ha vært samfunnsøkonomisk lønnsomt. De guttene som prosjektet gradvis synes å ha fått ut av kriminelle nettverk, ville ha vært en betydelig belastning for samfunnet hvis de hadde fortsatt med sin kriminalitet i samme retning og omfang som tidligere. De ville ha krevd store ressurser fra politi, rettsapparat, kriminalomsorg, sosialomsorg, helsevesen og forsikringsselskaper. I tillegg har en forhindrede traumer for de som ville ha blitt direkte utsatt for den kriminalitet som sannsynligvis er forhindrede. Dette betyr at denne type arbeidsform med fordel bør kunne utvikles videre, og da særlig gjennom et bedre forarbeid og en dypere forankring i det lokale problemløsningsapparatet.

Summary

Yngve Carlsson:

Closing in on gangs

An evaluation of “Close-up”, a direct intervention project
NIBR Report 2005:14

Violent juvenile groups and gangs have attracted much attention in Norway in recent years. While concern in Oslo has focused especially on the notorious A and B gangs, gangs of younger adolescents for whom violence is a means of achieving respect, who steal mobile phones, money and designer clothes from other teenagers and generally create a climate of fear among the young in the neighbourhood, have also attracted a certain amount of attention. Many of the members of these Oslo-based groups are ethnic minority boys. And many are old acquaintances of the city’s crime prevention “apparatus”, whose variously devised programmes have met with little success.

Dealing with individuals or groups for repeated and serious violent crime has tended to be seen as the province of the police and probation services. The city authorities are often at a loss when it comes to tackling gang members over 18 because they have grown out of school and are beyond the jurisdiction of the child welfare and the city’s after-school facilities.

This report sets out the findings of an evaluation of an intervention programme at Furuset, a suburb of Oslo, involving a group of fifteen mostly ethnic minority boys. At the start of the project in 2001, the boys were 15–19 years old, most 17–18. The group was clearly defined and had been a presence in the area for some time. When they still attended their local secondary school, Gran School, its members intimidated other students and teachers. They cajoled and forced other teenagers to show them respect, and those who refused were threatened, humiliated and beaten up. The group, known locally as the

Furuset gang, spawned a climate of fear among teenagers in the Grorud valley district (where Furuset is found). The child welfare authorities tried a policy of intervention. Gang members were placed with the child welfare youth centre (*Barnevernets Ungdomssenter*) for assessment, and later with institutions outside Oslo. These stays tended to be relatively brief because most of the boys ran away. The boys were “unapprehendable”.

The pattern of criminal behaviour changed gradually. From demanding respect of other adolescents, the group began to commit serious crimes of violence and theft. Between the summer of 1999 and spring of 2000, about fifteen shops, petrol stations and convenience stores in the Grorud valley in Oslo were robbed. Some were particularly vicious, with staff held at gunpoint; a submachine gun was used even. It turned out that the perpetrators belonged to the same group of adolescents. At the time, the group was redesigning and had adopted a new name, “Furuset Bad Boys”. Seven members were handed down prison sentences ranging from eighteen months to four and a half years. Given their young age, 15–18, the penalties were particularly harsh. During the following twelve months, more participants of the group were tried and convicted of robberies and other serious offences.

The Furuset Bad Boys comprised boys who generally had known each other for many years. The group had a clearly defined identity, and had evidently passed a tipping point from petty juvenile crime to serious crime. Commonly accepted definitions of the term “gang”, fitted the group.

These ethnic minority boys had not come together to start with for criminal purposes. A sense of community united them, most of whom had found school extremely challenging. Several had aggression-related problems. Their homes were often characterised by conflict, and some were frequently beaten by an embittered father. The gang offered respite from violence-prone families, a place to share sympathy and warmth. They enjoyed themselves going on spending sprees with money they had stolen. Friendship soon meant everything to them. Backing out of a “job” was taken to mean “he thinks he’s better than us” – and reneging on the group.

The gang gradually found ways of justifying violence. The first time a person commits a violent act, he generally feels sense of remorse and anxiety. The gang worked on these sensations. The boys could also be generous, big-hearted and kind to each other, and to friends. Not only did they share the rewards of crime amongst themselves, they also

shared money obtained legally. Like a magic mirror, the gang let its young members see themselves in a more positive self-image, completely different from the perception of the community at large.

In the winter of 2001, steps were taken to prevent the boys relapsing into a criminal career after release from prison. There was also concern the group might attract the admiration of new cohorts of teenagers in the Furuset area, and function as a stepping stone to serious crime. The leading stakeholders in the project's design and implementation were the Oslo probation service, Furuset district after-school activity, Furuset child welfare services and Furuset sub-police station (managed under the Stovner Police district). The project, named Close-up (*Tett På*), ran from November 1 2001 to the end of 2004. With a staff of three full-time social workers, it sought to disband the Furuset Bad Boys as a criminal gang, forestall recidivism among the high-risk members of the group, and get the boys into a steady job or training. Close-up was launched as a gang intervention programme, probably the first of its kind in Norway to target an ethnic minority juvenile gang, and where the role of the police was de-emphasised. Its seminal status provides one of the main reasons for its evaluation.

It would be reasonable to assume that programmes like Close-up, to be successful, need good working relations with the relevant authorities, that is, authorities with the mandate, expertise and resources to work with disadvantaged youths such as those involved in the Furuset Bad Boys. Indeed, the need for good interdisciplinary and interagency cooperation was emphasised during the project's preparatory stage.

But as the evaluation discovered, Close-up got off to an inauspicious start in its relations with its main partners, i.e., services and authorities. Indeed, widespread disagreement divided the programme's "founding fathers" both on the nature of the target group and the means to achieve the project's objectives.

The child welfare authority was sceptical to the programme from the outset. Although a child welfare officer was closely involved in the planning of the project, it was considered more of recreation sector project. The child welfare people had little confidence in the expertise of the three full-time project workers that were appointed, and disliked the Ministry of Children and Family Affairs, which funded a large part of the programme, clearly advocating multisystem therapy (MST). MST, from the perspective of the child welfare authority, was precisely the wrong approach to the teenagers in question. They saw

the project then as initiated by the wrong authority, staffed by the wrong people, and pursuing the wrong approach. From then on, the child welfare authority kept as low a profile as possible. They were not eager to let the project team work with those adolescents in the target group who were still legally the responsibility of the child welfare authority.

Relations with the police also faltered from the start. Intent on developing good relations with those police officers at Stovner Police Station working with serious and violent juvenile offenders, as with the prosecution unit, the project was “assigned” instead to the station’s crime prevention unit, who only worked with juveniles aged fifteen or younger. Spending time and resources on youngsters older than fifteen was futile, they believed, because their criminal careers had crossed a “point of no return” by then. The unit was also somewhat “remote” from the other units at the police station, and proved inadequate as a “bridge” between the project team and other units at the station. The crime prevention unit helped as much as they could, but that was not enough from the project team’s point of view.

The probation authorities, on the other hand, wanted the project team to give priority to the original target group. They also sought closer relations with the police prosecution unit so that one could, where appropriate, incorporate participation in the Close-up project as a condition of probation in the sentencing recommendations submitted to the bench, accompanied by hefty sanctions for violating the conditions. Since the project team never developed ties with the prosecution unit and with units working with serious and violent crime as anticipated, the probation authorities lost much of their interest in the project.

This rather frosty reception from authorities expected to play key roles in the project, was also the result of bad timing. The police, local council authorities and probation service were being reorganised. It seemed to take most of their attention and with little for the Close-up project. Not the least of problems caused by this multiple reorganisation were the many changes of personnel responsible for liaising between the project team and stakeholders. Close-up was a project whose target group was unusually demanding. Lack of clarity regarding basic objectives and methodology, lack of interest among the main stakeholders, and frequent personnel changes obviously added to the difficulties. It became a marginalised project, put in place to help marginalised juveniles. The conflicts and obscurities clearly sapped the vitality of the three project team members, and partly explain the project’s lack of top-level effectiveness.

Despite these difficulties, the project team worked intensely with the target group of fifteen youths. Much of the work could be done without the project's "founding fathers" being in attendance. The increasingly close personal relations between the staff and the boys, achieved mainly while the latter were serving prison sentences, proved the project's strongest card. Enrolment in the programme was voluntary; there were no sanctions in the background if the boys were unwilling. An incentive used by the project team was to undertake to help them back into the community after release from prison. The project was not an alternative to prison, it was a promise of help afterwards.

Gaining the boys' confidence took time. They were mistrustful of the social workers, and took a lot of persuading before they stopped believing the project was a surrogate police assignment. These suspicions kept five of the boys away from the project altogether. One boy was prevented from joining in by the child welfare service, who were loathe to see their own programme interrupted. And the nine who agreed to let the Close-up team work get close, remained sceptical. It took many months to convince them the project was not a police-led action. Trust grew by doing things and going places together. Some of these activities required mutual trust (such as mountaineering). While the relationships could not be termed friendships as such, they were akin to friendship. It was a relationship which, from the boys' perspective, was quite unlike the impersonal handling they were used to with the child welfare and social welfare services and job centre staff, where meetings were brief and formal, and information passed ritually between them.

The Close-up team of social workers gradually assumed a supportive role in relation to the boys, as they endeavoured to help them build a life in the community. At the same time, it was not enough to give them the information and encourage them to make the right decisions – precisely because earlier "wrong decisions" had critically narrowed the range of choices available to them. If you lack a basic secondary school exam or your pass grades are far below average because of wholesale truancy, and you have a record and a couple of years behind bars, most doors into the education and job market will be firmly locked. The boys were caught in a vicious circle, without access to opportunities where they develop necessary social and vocational talents, prerequisites of normal life in a community.

One of the Close-up programme's important "tools" was exactly to open these closed doors, creating opportunities where the boys could improve their qualifications. It was not about opening doors to every

institution in society (education, work, leisure, therapy), but to a specific school, sheltered job, firm, recreation activity or therapeutic programme. The Close-up team had to negotiate with schools, labour market authorities and employers to persuade them to give one of the boys a chance. Then they had to get these organisations not to throw the youngster out the second they violated norms and rules because they lacked the common social skills, abilities and mentality which keep ordinary people from overstepping normality's dos and don'ts.

It was in this area of "opening doors" the project scored its greatest successes. This is partly because certain head teachers, leaders of firms and sheltered workplaces, officials in the social or labour market departments and prison warders are blessed with social consciences and are ready to take risks with adolescents with a record. Clearly, if such individuals know there are people in the background to help them deal with problems, or at least, that somebody has ultimate responsibility for each of the boys, it would be easier to convert their good intentions into practice. And precisely because it was easy to get in touch with the Close-up team, because they were ready to show up and take responsibility, some people were inspired to *do* more, *risk* more and *put up* with more. There is virtually no one in the Norwegian welfare bureaucracy with coordinated responsibility for vulnerable teenagers, who know them as complete persons, and who moreover can be easily reached. The approach represented by Close-up is therefore an important supplement to an increasingly specialised welfare service, where relations between welfare providers and recipients are mostly specific, superficial and impersonal.

Close-up also shows the necessity, when working with a specific violent youth group, knowing how to deal with threats and dangerous situations. Social workers need to get in close to win the confidence of the youngsters, and become privy to information about contacts and criminal activity. There's a tacit understanding that such information is not passed on to the police. When sensitive information does fall into police hands, suspicion automatically falls on the social workers. What the programme participants do not know, and can not know, is how much others, including service personnel, may have handed over to the police. Social workers endanger themselves by working closely with criminal juveniles, and are easy targets for reprisals, not simply because they possess sensitive information, but because others do so, and they can not be controlled. The risk of sudden outbursts of aggression and, indeed, premeditated threats and attempts at score-settling, is compounded by the lack of security measures enjoyed by prison warders and office-based social workers, for instance. This is an important argument for ensuring distance between projects like this

and the police; above all, the police should avoid creating an impression that information is being sourced from the project.

Working closely with a gang as heavily compromised as this one, itself part of a wider criminal network, is difficult; the work is not amenable to routinisation and can not be based on abstract rules or paragraphs in a handbook. It lies at the far end of the scale where good judgement and good sense are at a premium, where it is difficult to come up with the best solutions in many situations. Experience from similar work is clearly an advantage. At the same time, as it is so demanding, people will probably find it impossible to stay in the job for more than a few years. Higher turnover rates mean less experienced social workers have to take over from time to time. In which case it is vital to ensure good professional backup for novices.

Close-up failed to convince all fifteen boys in the original target group to participate. Of the seven boys with whom the team worked intensively, jobs or training places were found for six. They have gradually severed their ties with the criminal fraternity and have been involved in much less crime over past two years than the boys who refused to take part. But the situation for two of them remains precarious, and it is not at all certain that re-entry into the community will pass off with further hitches. Having said that, Close-up shows it is possible to reach out and engage with youngsters most authorities believe have long since crossed the criminal Rubicon, and are therefore unapprehendable.

It is obviously impossible to know what would have happened with these boys if the Close-up project hadn't intervened. Since they were already deeply involved in a grave criminal network in Oslo, in all likelihood they would have continued down that path.

Close-up was a resource-hungry programme, requiring an energetic commitment both from the project team and other stakeholders. Similar projects would probably be more effective if they were better planned and enjoyed better relations with local authorities and services. But it is highly plausible that Close-up saved society money and trouble: the boys who managed thanks to the project successfully abandoned their old criminal network, would have cost society dearly if their life of crime had continued along the same lines and frequency as before. It would have claimed the resources of the police, judiciary, probation, social and health services, and insurance companies. And potential victims have been spared crime-related trauma and distress. It would therefore be of practical use to similar ventures in the future to develop and refine the approach further, taking special care to

ensure better planning and more robust relations with relevant local authorities and services.

1 Innledning og bakgrunn

Denne rapporten presenterer og evaluerer et drøyt 3-årig prosjektarbeid i en av Oslos drabantbyer, Furuset i Groruddalen. Prosjektet startet 1/11-2001 og målet var å få allerede sterkt belastet kriminell ungdom ut av kriminalitet og involvert i skolegang og/eller arbeid. Det dreier seg om en gruppe på 15 ungdommer i alderen 15-20 år (i 2001), de fleste med minoritetsbakgrunn, som hadde vært involvert i alvorlig og mye kriminalitet. Pr. 31/12-2001 var de 15 ungdommene registrert i politiets Strasak-register med til sammen 802 anmeldelser for lovbrudd – noe som gir et gjennomsnitt på 53 pr. ungdom. Tre av guttene var allerede anmeldt for over 100 forhold. De fleste av ungdommene hadde begått legemsbeskadigelser, anvendt trusler med kniv eller skarpe våpen, vært involvert i salg av narkotika og de hadde begått ran av kiosker, butikker og bensinstasjoner hvor det ble truet med kniv eller pistol. Et par av guttene hadde i løpet av 1999 og 2000 blitt anmeldt for over 20 grove ran.

De 15 guttene var nære venner og de fleste hadde vært det i flere år. Gruppen hadde en gjenglignende struktur. De hadde også et navn - Furuset Bad Boys. Guttene kalte seg selv for det, og navnet ble også brukt av politi, media, ungdomsarbeidere og andre ungdommer. Siden gruppen hadde en klar identitet, hadde holdt sammen i flere år, og var involvert i mye og alvorlig kriminalitet, var det slett ikke urimelig å kalle dette for en gjeng. Av politiet i Oslo ble den betraktet som den mest kriminelle ungdomsgjengen etter A- og B-gjengen. Både politiet og andre som arbeidet med oppvekstmiljøet på Furuset, uttrykte stor bekymring over gruppens aktivitet. Det var ikke bare den kriminaliteten guttene utøvet i seg selv som var bekymringsfull. Furuset Bad Boys ble av flere med innsikt i de kriminelle miljøene i Oslo, sett på som et springbrett for utsatt ungdom med minoritetsbakgrunn inn i mer etablerte gjengmiljøer i Oslo.

Et hovedargument for å evaluere dette arbeidet, både gjennom en resultat- og prosessevaluering, er at dette har vært et nasjonalt nybrottsarbeid. Prosjektet ”Tett På” er trolig det første i sitt slag i

Norge hvor en setter inn en øremerket kommunal innsats mot et gjenglignende og alvorlig kriminelt ungdomsmiljø bestående av ungdom med minoritetsbakgrunn. Den øremerkede innsatsen utgjøres av tre heltids sosialarbeidere. Lignende prosjekter har vært gjennomført i Brumunddal, Nordstrand, Bøler og Kristiansand overfor kriminelt belastede og rasistisk orienterte ungdommer med norsk bakgrunn, men her har utfordringene trolig vært enklere å håndtere (Bjørge og Carlsson 1999; Bjørge, Carlsson og Haaland 2001, Carlsson 2002, Carlsson og Haaland 2004). Prosjektarbeidet på Furuset representerer andre og trolig vanskeligere utfordringer og dilemmaer. Et viktig argument for å evaluere et slikt arbeid er å forsøke å finne ut om prosjektet når de ønskede resultater og om dette representerer en anbefalelsesverdig tilnærming overfor denne type problematikk andre steder. Uansett hvilket resultat som kommer ut av dette arbeidet, vil det bringe viktige erfaringer som kan være nyttig i senere arbeid overfor lignende ungdomsgrupper.

Problemstillinger som reises i denne rapporten er:

Hvilke motiver hadde guttene for å operere sammen og hva kan forklare at de begynte å bedrive kriminalitet? Hva slags kriminalitet ble de involvert i? Er det rimelig å kalle denne gruppen for en gjeng, eller er andre betegnelser mer treffende? Lyktes prosjektet å få kontakt med og opparbeide seg tillit hos deltakere i et så kriminelt ungdomsmiljø? Hvordan håndterte prosjektarbeiderne det å arbeide tett på ungdommer som tidvis kunne være svært voldelige? Klarte de å motivere deltakerne til å satse på utdanning eller arbeid som et alternativ til en kriminell løpebane? Klarte en å finne utdanning og arbeid til ungdom som med en så tung kriminell bakgrunn, eller er det umulig? Og lykkes en evt. i å få ungdommene til å stå i et utdannings- eller arbeidsforhold over lengre tid? Bidro prosjektet til å splitte og løse opp den kriminelle gruppen? I hvilken grad og på hvilken måte klarte prosjektet å opparbeide seg tillit og gode samarbeidsrelasjoner til et omfattende sett offentlige instanser som spiller en viktig rolle i å integrere utsatte ungdommer tilbake til normalsamfunnet?

Disposisjon

I det neste kapitlet (kap. 2) presenteres det kriminelle gjengmiljøet som oppsto på Furuset under siste halvdel av 1990-tallet og som etter hvert fikk eller tok navnet Furuset Bad Boys. Her presenteres også prosjekt Tett På – hvordan det kom i stand, hvilke målsettinger det hadde og hvordan det ble organisert.

I kapittel 3 begrunnes hvorfor det er viktig å evaluere nettopp dette prosjektet. Hvilke problemstillinger reiser et slikt prosjekt? Det gis

også en begrunnelse for en prosessorientert evalueringstilnærming, og en beskrivelse av de metoder som er anvendt.

Prosjekter påvirkes av en rekke forhold. I kapittel 4 presenteres noen viktige endringer både i den kriminelle gruppen og i viktige lokale rammebetingelser, som skjedde uavhengig av prosjektet rett før og rett etter oppstart. Disse endringene fikk stor betydning for hvordan prosjektet utviklet seg og hvilke resultater som til slutt kom ut av det.

Prosjekt Tett På er avhengig for gode relasjoner til andre viktige aktører for å lykkes. I kapittel 5 beskrives relasjonene til de lokale støttespillere (barnevern/sosialetat, politi, friomsorg) som sto sentralt i både prosjektets utforming og videre virksomhet. Det viste seg etter hvert at det var stor uenighet både om prosjektets mål/målgruppe og midler. Hvilke konsekvenser fikk det for prosjektet?

Et prosjekt som Tett På er også avhengig av å etablere relasjoner til ungdommene. I dette tilfellet gjelder det ungdommer med et anstrengt forhold til ”apparatet”. I kapittel 6 beskrives hvilke metoder man brukte for å etablere relasjoner til guttene, og hvordan dette gikk. Klarte man gjennom disse relasjonene å motivere ungdommene til skolegang, arbeid og et ”normalt liv”, eller var Tett På et tiltak som de var lite interessert i? Kapitlet viser også noen av de vanskelige utfordringer som oppstår når en arbeider i nær relasjon utenom institusjonenes rammer med ungdommer som er involvert i alvorlig kriminalitet, som tidvis bevæpner seg og har en lav voldsterskel.

Den helt sentrale målsetting med Tett På har vært å motivere ungdommene til arbeid og utdanning. Det er ikke nok at guttene er motivert, en må ha arbeids- eller utdanningsmuligheter som står i et visst forhold til deres ønsker og kvalifikasjoner. Er det mulig å finne arbeid eller skoleplass til unge menn rundt 20 år, som har sittet flere år i fengsel og som knapt har eksamen fra grunnskolen? Blir Tett På en container som må ”bale med” med ungdommer som ingen andre ”vil ta i”? Dette er spørsmål som behandles i kapittel 7.

I kapittel 8 beskrives resultatene av arbeidet. Har gjengdeltakernes kriminalitet blitt redusert, eller har den opphørt helt? Hva kjennetegner de deltakerne som man har lyktes med, sammenlignet med de en mislyktes med? Hvordan har det gått med guttene når det gjelder arbeid og utdanning? Har de klart å stå gjennom utdanningsløp og opprettholde stabile arbeidsforhold? Og hva skjedde med gjengen som jo ble betraktet som en generator i kriminaliteten? Gikk den i oppløsning eller endret den form?

Til slutt i kapittel 8 følger en oppsummerende vurdering av både prosjektet og denne måte å intervenere overfor en sterkt kriminell ungdomsgjeng, og om Tett På s arbeid har overføringsverdi til andre som arbeider med tilsvarende målgruppe.

Det er ikke gjort noe forsøk på å anonymisere Tett På-prosjektet eller Furuset Bad Boys. NIBR er klar over at det dreier seg om en liten og lett gjenkjennelig gruppe, og at den ideelt sett burde ha vært anonymisert. I en så liten gruppe kan enkeltpersoner tre klarere fram enn i et større og mer diffust ungdomsmiljø. Siden denne gruppen har vært i medias søkelys i flere år, har vi kommet til at det ville hatt lite hensikt å anonymisere den. Media har tidligere gitt inngående beskrivelser av gruppens aktiviteter og kjennetegn ved dens medlemmer. Dessuten foreligger det også mye offentlig tilgjengelig materiale fra bydel Furuset/Alna om gruppen, blant annet i form av prosjektrapporter og beskrivelser fra Tett På-prosjektet. Mange av de opplysninger som brukes i denne NIBR-publikasjonen, er offentliggjort i slike rapporter og beskrivelser. Tett På-prosjektet har vært presentert ved en rekke konferanser og seminarer hvor ungdom og kriminalitet har vært tema, og hvor en har vært åpen på at det dreier seg om Furuset Bad Boys. Prosjektet hadde i en periode også en egen hjemmeside. Ledende medier har også vært klar over at denne evalueringen har vært under utarbeiding. Å forsøke å holde stedets, prosjektets og gruppens identitet skjult, ville ikke hatt særlig hensikt. Det ville kun ha gjort rapporten unødig tam og lite aktuell.

2 Utvikling av en gjeng – og et gjeng-intervensjonsprosjekt

2.1 Gruppe eller gjeng?

Voldelige gjenger har det siste ti-året tidsvis preget det offentlige nyhetsbildet i Norge. Med jevne mellomrom har media henledet oppmerksomheten mot gruppe som utøver vold og alvorlig kriminalitet. Ofte skjer dette i forbindelse med en kriminalitetshandling, et alvorlig ran eller endog drap. For hver slik hendelse skjer det ofte en rekke oppfølgingsreportasjer i forbindelse med etterforskning, oppklaring, rettssak og ankesak hvor gjenger beskrives og analyseres. Grupper med ungdom eller unge voksne som raner, som anvender våpen og som av og til er involvert i drap, er selvsagt et viktig anliggende for media. Grupper som har fått mye slik oppmerksomhet er blant annet Hells Angels og Bandidos, samt deres filialer av supportergrupper og hang-arounds, hvor de fleste deltakerne er rotnorske voksne menn. Likeledes har det vært rettet et betydelig fokus mot voldelige grupper hvor deltakerne hovedsaklig har innvander- og flyktningbakgrunn. Dette gjelder grupper som Young Guns, A-gjengen og B-gjengen. Gjengbegrepet har i media blitt anvendt på grupper med en organisasjonslignende struktur, bestående av til dels voksne menn som begår alvorlig kriminalitet.

Gjengbegrepet blir i Norge i dagligtalen også brukt om andre grupper som overhodet ikke er involvert i kriminalitet og vold. Vi sier for eksempel ”at vi er en gjeng som går ut sammen en gang i måneden for å spise”. Da statsminister Kjell Magne Bondevik gikk av etter sin første periode som statsminister i mars 2000 uttalte han at de hadde vært en ”hyggelig gjeng”. Ut i fra konteksten kan vi slutte at det ikke er en gruppe som er involvert i kriminalitet eller vold det dreier seg om.

Mellom de voldelige og til dels organiserte voksenkriminelle gruppene på den ene siden og de sosiale vennsgruppene på den annen side, finnes det en rekke grupper som utøver en eller annen form for kriminalitet og hvor gjengbegrepet anvendes i dagligtalen blant folk flest og i journalistikken. Ikke minst har grupper unge menn som er synlige i det offentlige rom og som tidvis oppfører seg provoserende overfor andre ungdommer, ofte fått ordet gjeng heftet på seg. I noen grad kan gjengbegrepet brukt på slike grupper ha gitt assosiasjoner til alvorlig voksenkriminalitet, og derved også gi grunnlag for både fete avisoverskrifter og en påfølgende moralsk panikk. Men en kan også tenke seg at gjengbegrepet kan gi assosiasjoner til småkriminelle grupper som erfaringsmessig oftest går i oppløsning av seg selv gjennom at deltakerne sammen vokser ut av kriminaliteten. Slike assosiasjoner og erfaringer kan gi grunnlag for å bagatellisere og tro at slike fenomener opphører av seg selv. Et så vidt gjengbegrep som det norske kan derfor gi ulike assosiasjoner og åpne opp for ulike reaksjoner.

2.2 En gruppe som satte et sterkt preg på den lokale skole

Denne rapporten omhandler arbeidet overfor 15 ungdommer som vokste opp sammen i bydel Furuset i Oslo. De var noenlunde jevngamle i alder, de fleste var født i 1983-1984, men et par var et år eller to eldre og et par var et år eller to yngre. 14 av de 15 hadde hadde minoritetsbakgrunn. Av disse hadde igjen halvparten innvandrerbakgrunn og halvparten flyktningbakgrunn. De med innvandrerbakgrunn hadde enten vokst opp i Oslo, eller de hadde kommet til Norge i førskolealder. De med flyktningbakgrunn hadde fortrinnsvis kommet til Norge i skolealder (6-12 år). I tillegg til disse 15 fantes det også noen yngre "hang-arounds" som også tidvis var involvert i kriminelle handlinger sammen med en eller flere av de 15.

I årene 1997-1998 gjorde flere av guttene, den gang i ungdomsskolealder, seg sterkt bemerket på Gran skole på Furuset. De oppførte seg meget provoserende. Medelever ble truet med kniv og noen ble også fysisk skadd i voldshandlinger. Situasjonen på skolen fikk en enorm mediaoppmerksomhet¹.

¹ Situasjonen beskrives grundig i flere artikler i Aftenposten i månedsskiftet januar/februar 1998. Artikkene er tilgjengelig på Aftenposten Interaktiv.

Nylig ble to lærere skadet etter konfrontasjoner med elever. Flere ganger har flere lærere måttet holde en elev samtidig, i opptil 45 minutter. Våpenbeslag og verbal og fysisk trakassering gjør elevene engstelige og elevene utrygge. Men truslene er nesten verst.”

”Hovedbekymringen vår nå er utagerende elever som er blitt tøffere og hardere. De eldste guttene er kommet for langt (Rektor, Gran skole, intervju Aftenposten 27/1-1998).

Gjennom å bryte regler på skolen, gjennom å utøve vold mot medlever og lærere, fikk de etter hvert en opplevelse av makt. De opplevde at andre elever ble redd dem, og de opplevde å få anerkjennelse.

Vi skapte mye frykt overfor jevnaldrende. Vi måtte jo bruke vold noen ganger for å skape denne frykten. Ja, også de som var eldre enn oss respekterte oss. Det var egentlig frykt, men frykt kalles for respekt i gjeng. (Ungdom intervju 2004)

Vi² har i samtaler med ungdommene i ettertid (2004) også fått beretninger om hvordan de som relativt nytilflyttet i Norge, hvor de knapt kunne språket, ble utsatt for voldelige mobbing. Dårlig språk gjorde at de selv lett misforsto hva andre sa og mente, og de hadde vansker med å ta verbalt igjen. For noen var skole og skolevei forbundet med mye engstelse. Å ta igjen, blant annet gjennom å bruke kniv eller å alliere seg med andre ungdommer, ble en måte å få kontroll over en vanskelig situasjon. Voldelig angrep var det beste forsvar³.

Jeg ble mye mobbet det første året jeg var i Norge [dvs. i 4 klasse] av de som gikk i samme klasse. Det gikk på

² Nå det i enkelte sammenhenger brukes *vi*, viser det til at Thomas Haaland deltok i datainnsamlingen i tillegg til Yngve Carlsson.

³ Psykologen Tore Langfeldt beskriver denne type barn slik: ”Noe som har irritert meg så lenge som jeg har vært psykolog, er bruken av ordet ”atferdsforstyrrelser”. De fleste barn og unge som har fått diagnosen atferdsforstyrret” har vært piss redde. Redde bikkjer blir aggressive, det gjør også mennesker. Hvorfor snakker vi så sjelden om at barn og ungdom har angst, og at *det* er hovedproblemet? ” (Langfeldt 2002:54) Vi har ikke verken nok data eller fagkompetanse til å diagnostisere guttene nå i ettertid. Men vi har fått beretninger både fra guttene selv og fra personer i ”apparatet” som har arbeidet med dem og som kjenner dem, at flere av dem har vært utsatt for mye vold og mobbing. Seks av guttene har bakgrunn fra krigs/konfliktområder, og noen av disse har åpenbart traumatiske opplevelser derifra. Angst og redsel ser ut til å være en fellesnevner for flere av dem.

utseendet og språket. Jeg fikk både juling og ble ertet. Det var både norske og utenlandske elever som gjorde det. Jeg sa det til lærerne, men de skjønte ikke noe. Så måtte jeg ta igjen, en og en på vei hjem fra skolen. Etter en periode begynte de å vise meg respekt. Ingen turte røre meg. Så begynte jeg på en ny skole, på Gran, hvor det var flere utlendinger. Jeg ble mobbet der og måtte ta igjen. Da bygget det seg opp med både status og stjeling. Jeg slåss sammen med de andre og ble bedre kjent med dem etter hvert. Jeg har kjent de andre guttene i bad Boys fra de var 10-11 år. Vi har gjort ting sammen. (Deltaker i Bad Boys, intervjuet vår 2004)

Skolen søkte hjelp hos Senter for atferdsforskning i Stavanger mens krisen var under utvikling. En forsker fra senteret som fulgte arbeidet på Gran skole i 1997/98 ga følgende kortdiagnose til Aftenposten:

Svært mange av slike elever trenger psykiatrisk behandling. Dette er barn med et utarmet nettverk. Brudd på regler gir dem makt, og hærverk, innbrudd og annen kriminalitet gir dem status innad i gruppen. De er på jakt etter intimitet og anerkjennelse, og dette er den eneste måten de kan få det på. (Forsker Svein Olav Størkersen, Senter for atferdsforskning til Aftenposten 29/1-98.)

I ettertid beskriver forskere ved senteret situasjonen ved skolen slik i en EU-publikasjon om voldsbekjempelse i skolen:

The most alarming was that the head teacher and the staff had lost control. The social power was apparently in the hands of a rather large group of pupils, which was controlled by a hard core composed of pupils from several classes with connections to even more deviant and experienced young adults outside. In addition, the head teacher, the staff and parents were not a co-operating group of adults, but disorganised, confused and frightened. Subgroups and conflicts among the adults were part of this. The majority of pupils were uncomfortable with the situation, but they were mainly afraid and passive. Sometimes, however, some or many could support or even take part in minor deviant behaviour. (Roland Bjørnsen og Mandt 2000:11)

Med betydelig økonomisk støtte fra Oslo kommune, fra Barne- og familiedepartementet, med faglig hjelp fra Senter for Atferdsforskning i Stavanger og med inspirasjon fra Lorraine Monroe som snudde en av

Harlems verste skoler til å bli en av de beste i hele New York, startet Gran skole våren 1998 et prosjekt for å snu utviklingen på skolen. Prosjektet fikk tittelen Hjem/skole/nærmiljø og det ble utviklet en handlingsplan som omfattet følgende typer tiltak⁴:

1. Tiltak for å styrke skole og lærere (empowerment)
2. Endre skolens rutiner og undervisningsmetoder
3. Endre elevenes holdninger til skolen gjennom å åpne skolen for fritidsaktiviteter
4. Bryte opp den harde gjeng-kjernen gjennom å bruke sport og andre utendørsaktiviteter
5. Estetisk oppgradering av skolen utvendig og innvendig. Legge vekt på å ha det rent og ordentlig. Bruke elevarbeider i utsmykning og dekorering av skolen.
6. Bygge tillit og forbedre relasjoner til foreldre med minoritetsbakgrunn, blant annet gjennom å rekruttere lærere, rådgivere og meglere med minoritetsbakgrunn

I løpet av noen få måneder klarte skolen å ta tilbake kontrollen over situasjonen, og i løpet av den tre-årige prosjektperioden ble situasjonen vesentlig bedre. Det var mindre vold og hærverk på skolen, mindre uro i klassene, elevene var mer aktive brukere av skolen på fritida og en fikk til et bedre samarbeid med foreldrene. Lærerne som tidligere hadde vært motløse og slitne uttrykte en betydelig tilfredshet med situasjonen (op.cit. s. 13).

Gran skole har på grunn av sitt vellykkede utviklingsarbeid høstet mye heder og ære. Skolen brukes ofte som en referanseskole når politikere, forskere eller fagfolk skal vise til et eksempel på en skole som har klart å håndtere en vanskelig situasjon. Skolens rektor er en skattet foredragsholder på konferanser og seminarer, hun opptrer ofte på TV og brukes som ressursperson av ulike fagdepartementer og til og med av statsministeren. I en rapport over vellykkede storbytiltak for barn og unge, opptrer hun på et stort fargebilde arm i arm med en smilende og vinkende Nelson Mandela – på Furuset. Ja, skolen er ikke bare et eksempel for norske skoler, men er gjennom det europeiske Connect-programmet fremhevet som en av tre forbildeskoler i hele Europa.

Gran skole har utvilsomt fått til mye gjennom sitt utviklingsarbeid. Men av de seks punktene overfor var det en ting den ikke klarte. Den klarte ikke å bryte opp den gjenglignende kjernen som hadde voldt så

⁴ Disse punktene representerer en oversettelse fra engelsk fra Roland, Bjørnsen og Mandt (2001).

mye problemer, eller gi de involverte guttene et fundament som bidro til å holde dem unna alvorlig kriminalitet. Dette erkjennes da også av skolen:

Et av målene i prosjektet var tiltak rettet mot de mest utsatte elevene. Dette var en gruppe på 10-15 gutter som var urostiftere og mobbere på skolen, med skulk, vold, kriminalitet og rus som problemområder. Det viste seg umulig å få til enighet om akuttiltak for disse ungdommene, selv om en gruppe med representanter fra barnevern, BUP, PPT, politi, utekontakt og skole ble satt ned. Elevene med størst atferdsavvik har etter hvert fått tilbud utenfor skolen, noen er blitt sendt bort fra familien og noen av barnevernet. Dette har lettet trykket på skolen og nærmiljøet betraktelig, men for disse ungdommene kom hjelpen for sent. (Gran skole. Prosjektrapport Hjem/skole/nærmiljø1999).

Av de 15 ungdommene som Tett På-prosjektet kom til å rette seg mot, hadde barnevernet arbeidet med 11. Hele 10 av disse hadde vært til utredning på Barnevernets ungdomssenter i Oslo (BUS). BUS er en utredningsinstitusjon i forhold til barn og unge som sliter med store problemer – de fleste med atferdsproblemer. Utredningsenheten har fire plasser og hvert utredningsopphold tar fire uker. Et slikt fire ukers utredningsopphold – de fleste etter tvangsvedtak – indikerer at barnet/ungdommen har *svært store* atferdsproblemer og at det meste i barnevernets verktøyskrin er prøvd ut med begrenset hell. Etter oppholdet på BUS ble flere av guttene plassert på institusjoner, noen også sammen. Institusjonsbehandlingen hadde liten effekt. For flere av guttene ble institusjonsoppholdene kortvarig. De rømte og var etter kort tid tilbake i Oslo. De ble gitt opp av barnevernet som ikke hadde mer å tilby. Flere av guttene var da også i ferd med å vokse ut av barnevernet aldersmessig.

2.3 Utvikling over et ”kriminelt tippepunkt” til en gjeng

Mens situasjonen bedret seg på Gran skole i 1999, forverret den seg betydelig andre steder i Groruddalen. Sommeren 1999 ble en rekke enkeltpersoner, og ikke minst bensinstasjoner, kiosker og butikker både i Groruddalen og de syd-østlige drabantbyene i Oslo utsatt for grove ran. Både politiet og Oslo-avisene karakteriserte dette som en ransbølge. Noen av ranene ble karakterisert som brutale. En kioskeier

skal blant annet ha blitt truet og fått en pistol rettet mot seg, blitt presset opp mot et gjerde og slått i ansiktet. I et annet tilfelle ble betjening og kunder truet med maskinpistol. Stovner-politiets svar på ransbølgen var å etablere en egen rans-etterforskningsenhet. Et ran av en Kiwi-butikk på Høybråten i september 1999 ga et gjennombrudd i etterforskningen, noe som førte til at sju andre grove ran også ble oppklart. Ranene var begått av en vennegjeng på sju stykker – den gang i alderen fra 14 til 19 år. Guttene satt varetektsfengslet fra begynnelsen av oktober 1999 til slutten av november. I denne perioden skjedde det knapt et ran i Groruddalen.

I mars 2000 ble syv av guttene i vennegjengen på nytt varetektsfengslet for å ha begått sju nye ran etter at de ble sluppet ut av varetekt i november 1999. Til sammen mente politiet at gutter fra denne gjengen sto bak minst 15 ran fra 1. juli 1999 til 1. mars 2000. Ikke alle deltok i alle ranene eller var like delaktige i dem, men det var som regel både tre og fire som deltok i det enkelte ran. Mens guttene satt i varetekt fra mars 2000 til saken kom opp for retten i juli, skjedde det til sammenligning kun et ran mot butikker, kiosker eller bensinstasjoner i Groruddalen.

Da saken mot sju av guttene kom opp for byretten sommeren 2000, var de tiltalt for til sammen 15 ran og 65 andre lovbrudd som vold, biltyverier, heleri og narkotikaforbrytelser. En rekke forhold som de også var anmeldt for, ble ikke tatt med i tiltalene, enten fordi det ikke var bevisgrunnlag nok eller fordi de var mindre alvorlige.

De fikk følgende dommer:

18-åring: Fengsel i fire år og seks måneder for åtte grove ran, et grovt ransforsøk, et simpelt ran og flere vinningsforbrytelser.

20-åring: Fengsel i tre måneder og seks måneder for fem grove ran, et simpelt ran, grov legemsbeskadigelse, samt vold, trusler og vinningsforbrytelser.

18-åring: Fengsel i tre år og seks måneder, hvorav to år og seks måneder ble gjort betinget. Dømt for tre grove ran, et grovt ransforsøk, fremstilling av falske sedler, vinningsforbrytelser og narkotikakriminalitet.

17-åring: Fengsel i et år og seks måneder for et grovt ransforsøk, et simpelt ran og to tilfeller av heleri. Tidligere dømt for ran og alvorlige voldsforbrytelser.

16-åring: Fengsel i ett år, hvorav ni måneder ble gjort betinget. Dømt for et grovt ran, to tilfeller av heleri og for å ha oppgitt falsk personalia til politiet.

17-åring: Fengsel i ett år og sju måneder hvorav seks måneder betinget. Dømt for to grove ransforsøk og et simpelt ran samt to tilfeller av heleri.

15-åring: Fengsel i ett år og seks måneder, hvorav seks måneder betinget. Dømt for et grovt ran, to simple ran og en del vinningsforbrytelser. Gutten bedrev også mye kriminalitet før han nådde den kriminelle lavalder.

For flere av guttene la retten vekt på formildende omstendigheter som vanskelig oppvekst og ung alder, noe som bidro til å redusere fengselsstraffens lengde eller gjøre deler av den betinget.

Ikke alle i det som ble regnet som Furuset-gjengen var involvert i disse sakene. Det gjaldt særlig noen av de yngre guttene, samt et par ”senstartere” som først begynte med alvorlig kriminalitet i en alder av 17-18 år. Disse begikk også flere ran i løpet av 2001 og 2002, og de ble også dømt til fengselsstraffer fra ett til tre år. De ble sendt til soning, til dels i de samme fengslene som vennene.

Som nevnt ovenfor er det ikke alle anmeldelser som tas med i en tiltale. Selv om guttene sikkert ikke er skyldige i alt de ble anmeldt for, har de med stor grad av sikkerhet begått mange lovbrudd som de ikke er anmeldt for og som derfor ikke ble registrert i politiets Strasak-register. Sannsynligvis ligger det reelle antallet lovbrudd kanskje være tre ganger så høyt⁵. Pr. 31/12-2001, dvs. rett etter prosjektets oppstart, var de 15 guttene som var i prosjektets målgruppe registrert med

⁵ I følge SSB's levekårsundersøkelse blir 15% av alle volds- og trusseltilfeller anmeldt. En omtrent like stor del kommer til politiets kjennskap på annen måte, og det kan være noe usikkert i hvilken grad disse er tatt med i Strasak. Det vil si at bak hver anmeldte volds- og trusselepisode ligger det trolig tre-fire lovbrudd som ikke er anmeldt. Sannsynligvis vil mørketallene være langt større for vold i nære relasjoner enn vold i fjernere relasjoner. I fjernere relasjoner vil derimot gjerningsmannen ofte kunne være ukjent, slik at anmeldelsen ikke er registrert på en konkret gjerningsmann. På bakgrunn av tall fra levekårsundersøkelsen kan en anta at mørketallene når det gjelder vold og trusler er betydelige – også for deltakerne i Furuset Bad Boys. Når det gjelder tyverier og skadeverk er mørketallene langt mindre, ca 60 prosent blir anmeldt. Men i disse tilfellene vil gjerningsmannen i langt høyere grad være ukjent, slik at for den enkelte som er registrert i Strasak, vil antallet anmeldelser i liten grad reflektere det reelle antallet lovbrudd. Kilde: SSB (2005): Statistikkbanken tabell: 04876 og 04884.

følgende antall lovbrudd, samt alder for første registrerte lovbrudd i Strasak.

Tabell 2.1 *Oversikt over antall anmeldte saker registrert i Strasak pr. 31/12-01, samt alder for første registrering*

	Alder høst 2001	Alder Krimdebut	Saker t.o.m 2001
A	20	17	44
B	18	16	42
C	17	16	12
D	19	15	51
E	18	13	5
F	18	14	88
G	17	14	7
H	15	13	10
I	19	15	105
J	19	17	24
K	19	14	110
L	18	12	23
M	14	15	86
N	17	13	148
O	15	11	47

I løpet av par-tre år hadde gruppen gått fra å være ei ungdomsgruppe bestående av 14-16 åringer som terroriserte elever og lærere på den lokale skolen, til å bli ei gruppe som begikk både alvorlig kriminalitet og mye kriminalitet, og hvor væpnede ran var det mest alvorlige. De var registrert med til sammen 802 anmeldelser – det virkelige tallet lovbrudd dreide seg trolig om et par tusen saker, og kanskje mer.

2.3.1 Vennskap og kriminalitet som supplement til en vanskelig og trist familiesituasjon

Selv om mange av ranene ikke ga så mye av seg økonomisk, gjorde enkelte ran det. Deltakerne fikk plutselig mye penger mellom hendene. De utviklet et sosialt fellesskap hvor de fikk sterke opplevelser gjennom de kriminalitetshandlingene de begikk sammen, og ikke minst all den moroa de opplevde når pengene skulle brukes. Det berettes om fester på luksushoteller, med rikelig med drikkevarer, andre rusmidler (jf. kokain, amfetamin, ecstasy) og med god tilgang

på damer. En gutt som for første gang møtte hele gjengen samtidig⁶ i en suite på et av Oslos beste hoteller, forteller at da han dro derfra fikk han en bunke sedler i handa av en som ble betraktet som gjengleder. Det ble ikke sagt noe under overleveringen – sedlene ble overlevert med et fast håndtrykk. Det var et symbol på vennskap og at han var godtatt.

Det var neppe kriminalitet som førte disse guttene sammen. Det var et vennskap blant unge gutter hvor et flertall hadde tapt på skolen, hvor flere hadde vansker med å mestre sitt sinne, hvor et flertall var fattige sammenlignet med norske ungdommer. De hadde få muligheter til å oppnå anerkjennelse på legitime arenaer. En stor del av dem hadde svært ”trøblete hjemmeforhold” med et høyt konfliktnivå og hvor noen også ble utsatt for fysisk avstraffelse og vold. En av ungdommene sier det slik:

Mange hadde problemer hjemme. Gjennom kriminaliteten kunne vi glemme situasjonen hjemme. Mange hadde det kjedelig hjemme. ... Når jeg er hjemme er det lite penger. Jeg får ikke lommepenger, og det er mye som frister. Gutta må spandere på meg hvis jeg skal være med ut.” Jeg trengte vennene mine når jeg ikke hadde noen ting. Jeg ble kastet ut eller gikk sjøl. Da drar du til en venn som hjelper deg. Jeg vet ikke hva jeg skulle ha gjort hvis de ikke stilte opp. Jeg fikk bo hos noen av dem når jeg trengte det. De ble en familie, og så fikk du hemmeligheter i tillegg. De fleste har problemer i familien, derfor blir vennene så viktige.

Et par av de andre ungdommene sier det slik i et intervju med dem begge:

A: Det var som en familie. Da jeg ble kasta ut hjemme, ble jeg tatt imot av gjengen. Du ble en av dem. Du fikk ingen stygge blikk, og ingen spurte hvem du var eller hva du hadde gjort. Her var fellesskap og penger.

B: Uansett hadde vi pengene sammen. Vi brukte dem opp sammen og opplevde mye.

A: Det var en deilig følelse. Det var en understreking av fellesskap.

⁶ Det betyr at han hadde møtt flere av dem enkeltvis eller i mindre grupper tidligere.

B: Når jeg hadde problemer hjemme, sov jeg mye i oppganger.

A: Det gjorde jeg også. Jeg har sovet i oppganger flere ganger og på bussterminalen på Tøyen.

B: Kan du huske NN. Han var kastet ut hjemme. Da sov vi sammen med han i en oppgang for å støtte ham.

A: Sånn var det med meg også. Når du var helt alene, kom de andre og var sammen med deg. Enda de kunne være hjemme og sove i sin egen seng.

B: Det var mye mer at vi var sammen og hjalp hverandre enn at vi bedrev kriminalitet. Kriminalitet var bare noe vi gjorde en liten del av tiden. Det var vennskapet og det å være sammen som var viktigst.

En voksen informant som kjente flere av guttene fra før de utviklet alvorlig kriminalitet, opplyser at *enkelte* nærmest ble banket ut av hjemmet av en voldelig far, og at de deretter søkte tilflukt i gjengen. Den ble et surrogat til en familie med et høyt konfliktnivå. Blant vennene fikk de en omsorg og opplevde en varme som de ikke var vant med hjemme, og de fikk omsorgen når de trengte den mest. Det er ikke merkelig at de uttrykker at ”vennene betydde alt”.

I tillegg har et par av ungdommene selv berettet at de søkte tilflukt i gjengen for å få beskyttelse. De var mobbeofre. Frykt for overgrep førte til at de bevæpnet seg med kniver og slagvåpen, og at de søkte trygghet sammen med likesinnede.

Årsakene til at de søkte sammen i et fellesskap er mange, og for de fleste av guttene er de sammensatte.

Gjennom de kriminalitetshandlinger som de utførte, ble fellesskapet forsterket. Det ga opplevelser og spenning som var helt annerledes det da hadde vært vant med. En av ungdommene uttrykker det slik:

Vi hadde det mye gøy – særlig fordi vi hadde så mye penger i perioder. Da var vi på farta over hele Norge, og til Danmark. Vi brukte tog, båt og bil. Da var vi konger. Du blir bare dratt med på sånt.

Kriminalitet og ran er som en slags kunst. Kommer du ut av det uten å bli tatt er du jævla god. Du tenker på at en hel haug med folk bruker mye energi og jakter på deg – og så slipper du unna. Det gir et veldig adrenalin-kick.

Du bringer inn mye penger som en kan ha det gøy for, og du blir veldig verdsatt. Vi gjorde avtaler som krevde store penger. Vi drømte om fet bil, fett hus og det å leve fett..... Det som trekker når det gjelder kriminalitet er penger – mye penger. Og så kan du gi faen i alle krav og ansvar, og det å stå opp om morgenen..... Vi var sammen hele tiden. Dette var de eneste vennene som jeg hadde.

2.3.2 En for alle – alle for en

Kriminaliteten ble etter hvert et viktigere ”omdreiningspunkt” for guttene. Ikke sånn å forstå at de brukte mesteparten av tiden til å begå kriminalitet, men både kriminalitetshandlingene og bruken av utbyttet, utgjorde sentrale begivenheter i gruppens liv. De forteller i ettertid at vennskapet var sterkt og at de var veldig solidariske overfor hverandre.

Vi var flinke til å dele likt – hele tida. Penger betød ikke så mye for den enkelte. Vi delte det, og alle var like mye verdt, også de som ikke spilte like viktige roller i brekket..... Jeg har aldri hatt maken til venner. (En av guttene)

Til tider kunne det dreie seg om mye penger:

Penger betød mye. Mens jeg bedrev mye kriminalitet, kunne jeg spandere på alle. Du kunne bruke 60.000 kroner på en dag. Penger du har fått gjennom kriminalitet, går like fort som de kommer. (En annen av guttene)

Guttene ble ”konge for en dag”.

Å dele likt – og dele det en har – ble en ekstrem understreking av fellesskap. Normen om å dele det en har, gjaldt ikke bare lett-tjente penger som kom gjennom kriminalitet. Det gjaldt også ”tung-tjente” penger som kom fra andre kilder. Det ble ikke skilt på hvor pengene kom fra:

...når du har penger må du spandere – enten du har fått lønning eller stipend for å gå på skole. Det er en selvfølge. Det er ikke et spørsmål en gang, du må det. Vi deler alt, vi har alltid delt. Jeg kan blakke meg fort fordi det koster å spandere. Det har med solidaritet å gjøre. (En tredje av guttene)

Når en månedslønn eller stipend var brent opp i hyggelig lag sammen med vennene i løpet av ei natt eller helg på byen, ble det lite å leve for i fortsettelsen. Å være god mot vennene gjennom å utvise raushet, skapte derfor ikke bare et behov for penger til en felles fest eller markering på byen, men også til det daglige forbruk fordi også lovlig tjente penger ble brukt opp ”på fellessen”. Behovet for penger steg stadig.

Guttene utviklet ikke bare en norm om å dele utbytte, men også om å delta i å skaffe det til veie. Det var en tydelig norm om å stille opp på et eller annet når vennene dine kom og hentet deg for å gjøre et brekk:

I starten var det mye press. De kom og hentet meg. Da vet du ikke hva du skal ut på. Du blir med i bilen. Og da må du bare være med. Hvis de har planlagt et brekk da, kan du ikke bare hoppe av. Du har jo også fått vite om det. (En av guttene)

Å si nei til å være med vennene når de ”hadde noe på gang” var ensbetydende med å signalisere at en mente å være bedre enn de andre, og at en dermed trakk seg ut av fellesskapet. For gutter som den gang ikke hadde et alternativt vennemiljø å gå til, og som ellers hadde store problemer og konflikter innad i familien, var det ikke noe alternativ til å stille opp.

Like viktig som å stille opp når det skulle begås et ran, var det å stille opp i forhold til vennene i forbindelse med andre voldssaker. Som en av guttene uttrykker det: ”Vi var en gjeng. Vi stilte opp for hverandre uansett hva som skjedde.” Det var musketerprinsippet som gjaldt – ”en for alle, alle for en”.

Den ultimate solidaritet, som ga store innskudd i den enkelte moralske kapitalkonto, var i politiavhør å ta på seg skyld for kriminalitet begått av en av vennene. Selv om det ikke betød så mye på straffeutmålingen for den som allerede ”satt i saksa”, dreide det seg om uker og kanskje måneder. Den som gjorde dette var virkelig ”en god kamerat”.

Det var også en norm blant guttene å stille som tilhører i rettssaker hvor vennene var tiltalt. I tillegg til den moralske støtten som deres tilstedeværelse kunne bety, kunne de kanskje også skape så mye frykt hos vitner at de endret sine vitnemål i favør av den tiltalte kamerat. En slik norm har ført til at enkelte av guttene har fått problemer i sine arbeidsforhold. Den primære lojaliteten har ligget hos vennene, ikke arbeidsgiver. Hvis rettssakene varte i flere dager, ble fraværet deretter.

Taushetens lov

Gjennom alle de kriminelle aktiviteter som guttene begikk fikk de selvsagt mange hemmeligheter å forvalte. De var avhengig av at ingen røpet dem, og at taushetens lov ble fulgt. Den som brøt denne normen, mistet ikke bare sin moralske kapital, men ble straffet på både kropp og pung og ble støtt ut av fellesskapet. I kapittel 6.2 skal vi beskrive hvordan taushetens lov ble praktisert når den ble brutt.

2.3.3 En gjeng med en identitet og løs struktur

I media fikk denne gruppen navnet Furuset-gjengen, men etter hvert dukket også navnet Furuset Bad Boys opp. Det er noe uklart hvor dette navnet kom fra, men guttene begynte å anvende navnet på sin egen gruppe. De skrev det på fengselsveggene under soning. Politiet begynte å bruke det. Og likeledes begynte media å omtale dem som det. Den dag i dag (jf. Dagsavisen 9/3-05) henger navnet igjen og blir brukt på enkelte av ungdommene som hadde tilknytning til gruppen.

Med utgangspunkt i at gruppen utgjorde et bestandig sosialt fellesskap hvor kjernen hadde vanket sammen i mange år, at den fikk en identitet gjennom først Furuset-gjengen og deretter Furuset Bad Boys, at alvorlig kriminalitet etter hvert ble en vesentlig del av gruppens virksomhet, mener vi at gruppen ikke bare forsvare det norske gjengbegrepet som jo ofte brukes synonymt med gruppe, men også et kriminologisk gjengbegrep. De amerikanske kriminologene Decker og van Winkle (1996) regner følgende som de tre viktigste gjengkriteriene: Identitet (eks. et navn eller symbol), at den begår kriminalitet over et tippepunkt og at den har vært i varighet over en tidsperiode på minst flere måneder.

Gruppen utgjorde likevel ikke noe sterkt lukket miljø. Flere av guttene hadde også kontakt med andre miljøer som begikk kriminalitet og som ruset seg, og de begikk tidvis også kriminelle handlinger sammen med andre utenfor gjengen. Gruppen hadde ikke noen klar indre struktur eller formelle ledere. Men den hadde et uformelt hierarki, og det var tydelig at noen av guttene i kraft både av sin alder, sine kriminalitetshandlinger, maskuline styrke og i noen grad også tilknytning til eldre brødre som nøyttor anseelse i det kriminelle miljø, hadde en viktigere posisjon i gruppen enn de andre.

At gruppen manglet en formalisert indre struktur er ikke et kriterium på at det ikke er en gjeng. Mange kriminologer og journalister har med referanse til godt organisert amerikanske gjenger, fremhevet at for å kalle en kriminell gruppe for en gjeng må den ha en tydelig indre

struktur. Det samme understrekes i en kartlegging av ”gadebander i Danmark” hvor organisering og struktur ilegges stor vekt. Kartleggingen avdekker derfor kun en håndfull bander hvorav Hells Angels og Bandidos er prototypen med sin sterke organisasjonsgrad (PLS Rambøll 2002). En av nestoren blant amerikanske gjengforskere, Malcolm Klein (1995, 2001), hevder at å legge så stor vekt struktur og organisering, bygger på et vrengebilde av amerikanske gjenger. De fleste amerikanske gjenger ser ikke slik ut. De fleste er mye løserer organisert, og har mye til felles med det bildet vi har gitt av Furuset Bad Boys.

2.4 En gjeng som også skal ut av fengsel igjen – initiativ til et gjengintervensjonsprosjekt

De mest sentrale deltakerne i gjengen – blant annet de sju som ble dømt i samme dom sommeren 2000, ble sendt til soning på ulike steder i Østlandsområdet. De sonet først spredt, men de fleste endte etter hvert opp på samme avdeling på Oslo kretsfengsel med frigang og lufting sammen. Fengselsvesenet førte dem sammen, og i kontakt med deltakere fra både A-gjengen og B-gjengen.

Allerede vinteren 2001 begynte flere av de som sonet dommer å nærme seg soningslutt og løslatelse på prøve. De hadde da sittet i fengsel i godt over et år (inkl. varetekt høst 1999 og varetekt våren 2000). Det var *da* en saksbehandler i Kriminalomsorg i frihet henvendte seg til Furuset bydel for å drøfte hva en skulle gjøre når de fleste av disse ungdommene skulle slippes løs i løpet av 2001. Etaten var for det første bekymret for at guttene ville finne sammen igjen og ta opp igjen den gjengbaserte kriminaliteten og videreutvikle den i retning av enda alvorligere kriminalitet. Dessuten var etaten engstelig for at de skulle rekruttere enda yngre ungdommer inn i alvorlig kriminalitet. Fra Kriminalomsorgens side var det et ønske om å få til et intensivt arbeid overfor disse guttene for å forhindre at de på nytt endte ut i alvorlig kriminalitet. Guttene trengte omfattende hjelp, støtte og kontroll.

Friomsorgens initiativ ble spesielt godt tatt imot i fritidssektor i Furuset bydel som kjente flere av guttene fra besøk på ungdoms-senteret i løpet av 1999-2000. Enkelte av disse besøkene hadde også vært ubehagelige i form av trusler og provoserende atferd overfor de ansatte på senteret. Nøkkelpersoner i Kriminalomsorg i frihet og i

bydelens fritidsavdeling begynte å snakke om å lage et prosjekt som skulle rette seg mot guttene da de kom ut av fengsel. Det forebyggende politiet ble også trukket inn. Etter et innledende møte ble også barnevernet trukket inn i arbeidet. I løpet av noen hektiske uker i februar/mars 2001 ble det utarbeidet en søknad om midler til prosjektet fra hhv. Barne- og familiedepartementet og Justisdepartementet. Hastverket ble begrunnet med viktigheten av å ha prosjektet ”opp og stå” før guttene slapp ut av fengsel.

For å bygge opp under søknaden gikk Friomsorgen også åpent ut i Aftenposten og redegjorde for sin bekymring (7/3-01). Dette foranlediget i sin tur et spørsmål i Oslo bystyres spørretime 14/3 om hva byrådet ville gjøre når den ”rå voldsgjengen slippes løs på en hjelpeløs bydel”. Byrådsleder svarte at det allerede var søkt om midler fra Barne- og familiedepartementet og Justisdepartementet, og at han også hadde tilskrevet Justisministeren i sakens anledning. Oslo kommune sentralt trykket på søknaden.

2.5 Målsetting og arbeidsmetoder

Prosjekt Tett På ble lansert som et tre-årig prosjekt med en prosjektgruppe på minst tre engasjementsstillinger som...

...skal arbeide intensivt mot de hardest belastede ungdommene. Gruppen skal fotfølge og hjelpe. Det skal tas utgangspunkt i at ungdommene er enkeltindivider med behov for trygghet og gode relasjoner til en voksenperson. En som tar dem på alvor.

Hovedmålet med prosjektet skulle være følgende:

Prosjekt Tett På vil ha som hovedmål å stoppe uheldig utvikling hos høyrisikoungdom (identifisert til en spesiell gruppe på 15-16 personer) ved et vedvarende arbeids- eller skoleforhold. I målet ligger implisitt en reduksjon av rus, vold og annen ungdomskriminalitet i bydelen.

Delmålene ble formulert som følger:

- Reduksjon i kriminaliteten utført av høyrisikoindividentene
- Et revitalisert nettverk rundt den enkelte ungdom.
- En sterkere og mer funksjonell familie.
- Et vedvarende arbeids- eller skoleforhold
- Utvikle metoder.

Virkemidlene som en tenkte å ta i bruk er:

- Arbeid med, og støtte til, den enkelte ungdom og familie.
- Veilede og følge opp med tanke på arbeid, utdanning og fritidsaktiviteter.
- Oppsøke høyriskoungdommer der de måtte befinne seg.
- Sette klare grenser.
- Høyriskoungdommenes handlingsrom er tenkt innskrenket så mye som mulig i forhold til uønsket atferd, mens døren tilbake til samfunn, jobb, skole og sunne fritidsaktiviteter settes på vidt gap. Det er viktig at ungdommene finner at det er håp utenfor.” (Fra prosjektbeskrivelsen datert 15/3-01)

Selv om det synes å være et visst overlapp mellom hovedmål og delmål er det neppe tvil om at prosjektets kjerne skulle være en tett oppfølging av risikoungdom hvor en skulle forsøke å få dem inn i vedvarende arbeids- eller skoleforhold og derigjennom redusere kriminaliteten.

Hvilke metoder en skulle bruke var lite spesifisert, og det var et mål i seg selv å utvikle slike. Det vil si at det ble gitt betydelig rom for at ”veien blir til mens du går”.

Mens prosjektbeskrivelsen var lite utfyllende når det gjaldt metoder, var den langt mer detaljert når det gjaldt organiseringen rundt prosjektet. Det ble forslått opprettet en styringsgruppe med en person fra hhv. bydel Furuset-kulturavdelingen, bydel Furuset-barnevernet, politiet (Stovner) og Kriminalomsorg i frihet (Oslo Nord). Dessuten skulle den ha en referansegruppe med representanter fra de samme enhetene, samt i tillegg fra Furuset ungdomssenter, Barnevernets ungdomssenter (BUS), helsestasjon for ungdom og påtalemyndigheten. Tverrfaglig innsats ble betraktet som en forutsetning for å lykkes.

Den daglige oppfølging av prosjektet skulle forestås av driftsleder ved Furuset ungdomssenter.

3 Prosess- og resultatevaluering

3.1 Relevans: Hvorfor en evaluering?

3.1.1 Et norsk nybrottsarbeid

En viktig begrunnelse for å evaluere ”Tett På” er at dette trolig er Norges første intervensjonsprosjekt med utspring i kommuneorganisasjonen, som har fokus på en gjeng med hovedsakelig deltakere med minoritetsbakgrunn⁷, og hvor gruppedeltakernes kriminalitet har et betydelig omfang og alvorlighet. Det har også vært gjennomført evaluering av intervensjoner med utspring i kommuneorganisasjonen overfor ungdomsgrupper andre steder i Norge, blant annet i Brumunddal, Nordstrand, Bøler og Kristiansand. Med unntak av Kristiansand, hvor det var to tydelige grupper, en nynazistisk og en multietnisk, som sto overfor hverandre i et varig konfliktforhold (jf. Bjørge, Carlsson og Haaland 2001), har slike *intervensjoner* i hovedsak vært rettet mot norske ungdommer som har deltatt i voldelige rasistiske grupper.

En beskrivelse og evaluering av ”Tett På” er spesielt interessant fordi det gjelder ungdommer med minoritetsbakgrunn. Flere av dem kom til Norge i barnealder og har, som Inger Lise Lien påpeker, derfor trolig vært igjennom et dramatisk oppbrudd med en påfølgende etableringsprosess i et nytt land mens de var små og sårbare (Lien 2004:39). Seks av guttene har dessuten bakgrunn fra krigs/konfliktområder med de erfaringer og spor det må ha satt. Som Lien også understreker, er migrasjonssituasjonen en betydelig

⁷ Derimot har selvsagt politiet lang erfaring i å arbeide mot denne type grupper, og Oslo Politikammer har også en stor enhet som arbeider i forhold til gjenger og organisert kriminalitet.

risikofaktor i seg selv. Ungene er selv ofte raskere integrert enn foreldrene, de behersker det norske språket bedre, noe som gir ungene store muligheter til å unndra seg foreldrenes kontroll og manipulere dem. Ungene lever opp i spenningsfeltet mellom to kulturer, en foreldrekultur og en ungdomskultur med svært ulike verdier og normer, noe som igjen kan skape store konflikter i familien. Noen av guttene i Furuset Bad Boys som kom til Norge i barneskolealder, har fortalt om manglende språklige ferdigheter. Dette gjorde det vanskelig å følge med på skolen. De fikk et begrenset repertoar for å løse dagligdagse konflikter. Det som ble oppfattet som verbal mobbing, ble besvart med slag og spark. Av og til misforsto de også, og besvarte utsagn som ikke var ment nedsettende eller sårende med fysiske midler.

Minoritetsposisjonen fører derfor generelt til at disse ungdommene er utsatt for noen særegne problembetingelser sammenlignet med norske ungdommer⁸. I tillegg har de selvsagt mange problembetingelser til felles med utsatte norske barn og unge, som ikke nødvendigvis kan tilbakeføres til etnisk bakgrunn eller denne minoritetsposisjonen. Det være seg omsorgsvikt og juling hjemme, konflikter mellom foreldrene med påfølgende skilsmisse, mobbing på skolen, og derigjennom et behov for å beskytte seg og ta igjen. Noen var åpenbart fattige uten mulighet til å delta på mange av de aktivitetene og sammenhenger som ”vanlige barn og unge” deltar i.

3.1.2 Arbeidsformer og metoder – uten klare oppskrifter

Prosjektet Tett På er også interessant fordi det retter sin innsats mot ungdommer som inngår i et tett nettverk og som er ganske langtkommet i sin kriminelle karriere. En rekke instanser som sosialkontor, friomsorgen, arbeidskontor, oppfølgings-tjeneste (OT), psykiatrien m.fl. arbeider også med denne type kriminelle eldre

⁸ Barn og ungdom med minoritetsbakgrunn kan være utsatt for én ekstra risikofaktor som norske barn ikke er utsatt for. Det er rasistiske uttrykksformer – både verbalt og fysisk. I sin tur kan det føre til en beredskap og til dannelse av grupper for å forsvare seg mot motstandere med majoritetsbakgrunn. Vi har ikke fått beretninger om at dette var et stort problem for de guttene som ble med i Furuset Bad Boys. Det kan ha sammenheng med at de vokste opp i et område hvor ”minoritetene” var majoritet. Norske ungdommer har ikke vært i posisjon til å utøve makt og dominans over dem. I den grad de hadde fiender var det andre ungdommer med minoritetsbakgrunn.

ungdommer. Men da arbeider de med dem individuelt. Den kriminelle gruppe- eller nettverkskontekst som de inngår i, er neppe relevant i det hele tatt. De nevnte instanser arbeider dessuten med langt flere ungdommer enn akkurat de som inngår i samme kriminelle gruppen. Arbeidet innenfor det tradisjonelle apparatet skjer som regel med utgangspunkt i et kontor hvor deltakerne kommer individuelt, det er saksavgrenset, og nærbyråkratene handler ut i fra universalistiske normer om at likartede saker og klienter skal behandles likt. Relasjonen er følelsesmessig nøytral.

Annerledes blir det når et prosjekt arbeider kun med deltakerne i samme kriminelle gruppe, når arbeidet ikke skal være kontorbasert, når de prosjektansatte skal arbeide med ungdommene på andre arenaer, tidvis til ulike tider på døgnet. Tett På-relasjonen må forventes å være mer uspesifikk, den er ikke avgrenset til et bestemt sakskompleks, grensene for hva som kan tas opp er meget vide og tidspunktet for når ting kan tas opp er ikke regulert av en kontortid på samme måte som i den øvrige forvaltning. Det representerer en helt annen måte å arbeide med denne problemgruppen på. I sin tur må dette skape helt andre utfordringer og dilemmaer sammenlignet med arbeid i det tradisjonelle apparatet. Likeledes bør det også gi andre muligheter for å nå resultater. En evaluering av et slikt nybrottsarbeid vil derfor også ha et eksplorerende siktemål – å få tydeliggjort hvilke muligheter, utfordringer og dilemmaer et slikt arbeid gir.

Et sentralt virkemiddel i Tett På, ut i fra prosjektbeskrivelsen å dømme, er en *nær personlig kontakt* mellom prosjektarbeidere og ungdom. Bruken av dette virkemidlet reiser hvertfall to interessante problemstillinger:

a). Får sosialarbeiderne kontakt med ungdommene?

I følge prosjektbeskrivelsen skal Tett På gi den enkelte ungdom i målgruppen en voksen sosialarbeider som kan bygge opp nære relasjoner til ungdommen, som kan ta dem på alvor og som kan motivere dem til å velge utdanning, arbeid og en positiv fritid i et prososialt miljø, framfor deltakelse i et hyperkriminelt miljø.

Det er ikke gitt at sosialarbeidere skal klare å etablere slike relasjoner. Flere av ungdommene har fra før av hatt et anstrengt forhold til ansatte i hjelpe- og tjenesteapparatet – på skoler, barnevernet, BUS, barnevernsinstitusjoner og fritidsklubber. Vil de være interessert i kontakt med sosialarbeidere som de delvis kjenner fra før, enten fra Furuset ungdomssenter og Barnevernets ungdomssenter? Sosialarbeiderne har dessuten en vestlig bakgrunn – to er norske og en har en annen vestlig bakgrunn. De er en halv generasjon eldre enn

ungdommene (dvs. 10-15 år). De har ikke egne erfaringer fra det å være marginalisert og det å delta i et kriminelt nettverk og kriminell subkultur. Et poeng i et dansk nybrottsarbeid i forhold til samme type ungdommer på Nørrebro i København, har vært å bruke sosialarbeidere som langs viktige dimensjoner er like ungdommene de skal arbeide med. Dette for å at ungdommene lettere kan identifisere seg med dem og innarbeide en tillitsfull relasjon (Langager 2001, Magnussen 2002). Man har derfor satset på å ansette unge menn som selv har minoritetsbakgrunn og som er ”street wise”. En slik ”street wisdom” kan de også ha ervervet seg gjennom selv å ha deltatt i det kriminelle miljøet. Klarer norske/vestlige sosialarbeidere å innarbeide tillitsfulle relasjoner til de aktuelle ungdommene på Furuset, eller blir avstanden for stor? Hvordan klarer de evt. å oppnå slik kontakt?

b). Hvilke utfordringer skaper nære relasjoner til guttene?

Det er rimelig å forvente at å jobbe i et slikt nybrottsprosjekt med en slik hyperkriminell målgruppe, vil måtte innebære at sosialarbeiderne må bruke seg selv og sine ferdigheter som instrument. Det finnes ingen oppskrifter eller manualer som kan brukes i forhold til alle de tenkelige og utenkelige situasjoner en kan møte i et slikt arbeid. Å arbeide med ungdom som deltar i en sterkt kriminell gruppe og nettverk, kan trekke sosialarbeiderne inn i svært vanskelig situasjoner. Hvordan håndterer for eksempel prosjektet all den informasjon som de får om guttenes kriminalitet og nettverk, og hvilke spenninger skaper dette til guttene? Likeledes – hvordan forholder prosjektet seg til den aggresjon som de må forvente å bli konfrontert med fra gutter som har en lav terskel for utøvelse av vold?

Å bruke seg selv som instrument for å skape tillit og nærhet til guttene, vil også måtte innebære å slippe guttene inn i eget liv. Kan slike forhold bli for nære og vennskaplige, og dermed for lite ”distanserte” og ”faglige”? Hvordan regulerer sosialarbeiderne nærhet og distanse til guttene?

3.1.3 Samspill med andre tjenester og hjelpeinstanser som en forutsetning for å lykkes

Noe av hensikten med den personlige kontakten er å *motivere* guttene til å koble seg til normalsamfunnet via skolegang, arbeid, bolig og deltakelse i positive fritidsaktiviteter. For noen vil også trolig en forutsetning for en slik positiv tilnærming til normalsamfunnet være at de får behandling eller hjelp ift. spesifikke problemer som guttene har, blant annet i forhold til rus og aggresjon. Det andre sentrale

virkemidlet i prosjektet, i tillegg til den nære kontakt til guttene, er *nær kontakt til det øvrige hjelpe- og tjenesteapparat* hvor dette apparatets ressurser og virkemidler tenkes målrettet inn mot guttenes behov og interesser.

Spørsmålet blir derfor: Klarer Tett på å få de relevante instanser til å komme ungdommene i møte med de nødvendige ressurser og innsatser?

Det er slett ikke sikkert at det er lett å få skoleplass, arbeid eller behandlingstiltak å ta imot ungdom på rundt 20 år som allerede har sonet opptil flere år i fengsel for alvorlige volds/ranssaker, og som knapt har eksamen fra ungdomsskolen. Disse ungdommene står neppe først i køen når det gjelder å få del i samfunnets positive goder. For å bruke en formulering fra Ivar Frønes (2003); de hadde for lengst mistet kontakten med *hovedfeltet* av ungdommer som forsøker å kvalifisere seg for posisjoner i det moderne konkurransesamfunnet. Det dreier seg egentlig om den ytterste baktropp.

Et ikke urealistisk scenario er at et prosjekt som Tett På kan bli en container som fylles opp av en problematikk som andre instanser enten har gitt opp, eller ikke vil ta tak i.

En helt sentral problemstilling i en evaluering av Tett På blir derfor hva slags samspill som utvikles i forhold til instanser som friomsorg, politiet, fengsler, skoler, barnevern, sosialkontor, A-etat og sysselsettingsbedrifter. Er disse instansene i det hele tatt villige til å vri ekstra innsats mot disse ungdommene? Hvilke muligheter klarer Tett På i et samspill med andre instanser å utvikle? Og - hvilke barrierer og samhandlingshindringer oppstår i forholdet mellom prosjektet og nøkkelinstanser utenfor prosjektet?

Hvilke virkelighetsforståelse og teorier opererer de andre instansene ut i fra, og hvilke rammebetingelser opererer de under?

Et poeng med en evaluering av Tett på er å få tydeliggjort de resultater en med rimelighet kan tilskrive prosjektarbeidet ved dets slutt. I dette tilfellet vil slike resultater i stor grad være avhengig av på hvilken måte og i hvilken grad andre instanser kommer målgruppen positivt i møte. Tett På har tatt en koordinatorrolle på vegne av de enkelte guttene, og en katalysatorrolle i forhold til et stort hjelpe- og tjenesteapparat som også forholder seg til de samme guttene. Responsen fra de andre instansene avhenger derfor av flere forhold.

For det første er det rimelig å anta at enkelte instanser vil være lunkne fordi de er kritiske til prosjektets teorigrunnlag og arbeidsmetoder,

eller fordi de er uenige i målene for prosjektet. Grunnleggende uenighet om teorier og arbeidsmetoder er neppe noe godt utgangspunkt for et samarbeid på tvers (Jacobsen 2004). Som vi skal komme tilbake til i kapittel 4.3 ble Tett På sterkt anbefalt å bruke en bestemt metode, Multi-Systemisk Terapi (MST), som nettopp er forankret i et spesifikt teorigrunnlag som en ikke kan forvente at alle deler. Skapte det samarbeidsproblemer? Likeledes er det ikke vanskelig å spå at det kan oppstå uenighet om prosjektets målgruppe. Har det noen hensikt å arbeide mer med ungdommer som har kommet så langt i sin kriminelle utvikling, og som ingen hittil har lyktes med. Vil det ikke være bedre å bruke ressursene mot ungdommer som ikke har kommet så langt?

Andre instanser kan også være lunkne og passive av andre grunner. Noen kan midlertidig være lammet av vakanser, sykdom eller interne konflikter, noe som også er en viktig forklaring på at samarbeid ikke oppstår eller rakner. Atter andre kan bruke så mye av sin ledige tid på intern omstilling og organisasjonsendringer at kapasiteten til å komme et nytt prosjekt i møte, kan bli beskjedent. Norske kommuner og statlige etater har i løpet av de senere årene gjennomgått omstillinger som har krevd så my energi at kapasiteten til annet utviklingsarbeid har blitt begrenset (jf. Carlsson 2002 for noen eksempler). Tett På ble gjennomført i perioden fra høst 2001 og ut 2004. I samme periode planla og gjennomførte Oslo kommune en større revisjon av sin bydelsmodell – noe som igjen førte til store endringer i organiseringen av det lokale tjeneste- og hjelpeapparat på Furuset. I samme periode gjennomførte politiet en nasjonal politireform som igjen ga lokale endringer. Likeledes skjedde det endringer i Kriminalomsorg i Frihet, som jo var initiativtaker og en viktig pådriver bak prosjektet. De tre kontorene i Oslo ble slått sammen til en ny enhet, og en ny straffegjennomføringslov førte også til endringer i etatens arbeidsmåte og prioriteringer. Etaten endret samtidig navn til Friomsorgen.

Skapte disse endringene problemer for prosjektet, og bidro de til at prosjektet ble marginalisert på utsiden av et stort tjeneste- og problemløsningsapparat som hadde mye annet å gjøre? Eller bidro nettopp prosjektformen til å gjøre det mulig å manøvrere i et urolig farvann?

En evaluering av et lignende arbeid rettet mot ”vilde unge” på Nørrebro i Danmark, viser at ”gateplanarbeiderne” fikk til et godt samarbeid med både politiet og sosialforvaltningen og det politiske bydelsrådet. Derimot var forholdet vanskelig og konfliktfylt til skolene og deler av fritidsforvaltningen. Dette bidro nok til å vanskeliggjøre deler av arbeidet, men det lammet det slett ikke (Olsen

og Hansen 2001). Samarbeids-koalisjonen var *bred og potent nok* til at en et godt stykke på vei kunne nå målene for virksomheten. Spørsmålet er om den samarbeidskoalisjon som ”Tett På” evt. klarer å etablere, er tilstrekkelig bred, og om en slik koalisjon rår over tilstrekkelige virkemidler for å nå prosjektets mål? Eller er koalisjonen for spinkel og ”impotent” – slik at Tett På sitter igjen med den omtalte ”containerfunksjonen”?

3.1.4 Prosessevaluering som forutsetning for å lære

Problemstillingene og spørsmålene ovenfor er slike som hører hjemme i en *prosessevaluering*. En ren *resultatevaluering* av Tett På vil ha liten interesse hvis en ikke studerer de prosesser som evt. har ført fram til resultatet. En må vite noe om disse prosessene for å kunne sannsynliggjøre om de har hatt innvirkning på resultatet. På samme måte som når en vurderer en fotballkamp må en ”se bak resultatet”. Det er mulig å vinne en kamp på ren flaks selv om en har spilt elendig, og det er mulig å tape en kamp selv om en har spilt godt. Et evt. dårlig resultat trenger ikke skyldes at en arbeider ut i fra feil teori eller med feil metoder. Det kan også skyldes ugunstige rammebetingelser, prosesser og enkelthendelser som har gjort arbeidet vanskelig. På samme måte kan et evt. godt resultat skyldes spesifikke gunstige rammebetingelser, mye oppmerksomhet (Hawthorne-effekt⁹) og endog flaks, uten at det arbeid som lå under resultatet trenger være spesielt imponerende.

Derfor legger denne rapporten så stor vekt på å fremstille den prosess som ledet fram til prosjektets resultater. Skal man lære noe om utbyttet i dette tiltaket, må man studere prosessen.

⁹ Hawthorneeffekten refererer til organisasjonssosiologiens mest kjente undersøkelse fra slutten av 1920-tallet ved General Electric's Hawthorne-fabrikk. Her undersøkte forskerne sammenhengen mellom fysisk arbeidsmiljø og arbeidsinnsats. Forskerne fant ut at nesten uansett hvilke manipulasjoner en gjorde i arbeidsforholdene, steg produktiviteten. Tilførte man mer lys steg produktiviteten, men den steg også da man gjorde lokale mørkere. Konklusjonen til Mayo, Roethlisberger og Dickson, var at arbeiderne ble så oppmuntret av den oppmerksomhet de fikk fra forskerne som var interessert i dem, at arbeidsinnsatsen steg – så lenge denne oppmerksomheten var til stede. Denne Hawthorneeffekten kan ofte være en forklaring på resultatet til forsøks- og utviklingsprosjekter som får mye ekstern oppmerksomhet. Det gir arbeidet ekstra oppdrift eller medvind fordi en tildeles så mye moralske belønninger.

3.1.5 Resultatevaluering

På den annen side: En ren prosessevaluering uten noen evaluering av hvilke resultater som prosjektet når, vil ha begrenset interesse. Et viktig argument for denne type prosjekt er jo nettopp at det skal gi resultater i form av mindre kriminalitet. Spørsmålet er derfor: Skjer det?

Vi vil derfor også gjennomføre en tradisjonell resultatevaluering hvor det tas utgangspunkt i prosjektets mål.

Målsettingene med "Prosjekt Tett På" er:

1. Å løse opp Furuset Bad Boys som kriminell gjeng¹⁰.

Furuset Bad Boys ble betraktet som gjeng som forsterket den enkeltes kriminalitet gjennom et sterkt gruppepress om å delta i ran og andre vinningsforbrytelser, og i voldelige handlinger mot dem som ble definert som gruppens fiender. Dessuten ble gjengen betraktet som en magnet som rekrutterte yngre ungdommer inn i alvorlig kriminalitet. Dette var i utgangspunktet hovedbegrunnelsen for å lansere et slikt prosjekt.

Et viktig spørsmål blir derfor: Bidro Tett På til enten å redusere gjengen eller løse den helt opp – gjennom å øke "exit" ut av gjengen og hindre rekruttering til den?

2. Å stoppe en uheldig utvikling hos høyrisikoungdommer som tilhørte Furuset Bad Boys.

Selv om en gruppe som Bad Boys går i oppløsning, er det ingen garanti for at de tidligere deltakerne slutter med kriminalitet. De kan enten fortsette på mer individuelt grunnlag, eller de kan koble seg til andre kriminelle grupper eller miljøer i Oslo. Et viktig mål for Tett På var derfor også å få til en reduksjon og til slutt et fullstendig opphør av kriminelle handlinger fra de enkelte individers side. Viktige spørsmål blir derfor: Reduserte de sine kriminelle handlinger, begikk de færre alvorlige kriminelle handlinger, evt. sluttet de helt med kriminalitet? Det mest interessante er selvsagt om en kan se de langsiktige effekter på kriminaliteten. Prosjekt Tett På startet 1/11-2001 og ble avsluttet 31/12-04. Vi har fulgt den registrerte kriminaliteten til guttene fram til 31/8-2005. Dette er ikke lenge nok til å se de langsiktige virkninger, men trolig tilstrekkelig lenge til å se hvilken retning den tar.

¹⁰ Dette nevnes ikke som et eksplisitt mål i prosjektbeskrivelsens oppsetting av mål. Dette er en underliggende målsetting med hele prosjektet (jf. kap. 2.4) som er tydeliggjort her.

3. At de kommer inn i et vedvarende arbeids- eller skoleforhold. Å få de unge inn i stabile utdannings- og arbeidsforhold er det sentrale virkemidlet i prosjekt Tett På, og som sådan et helt sentralt delmål. Dette målet kan operasjonaliseres slik: Klarer prosjektet i samspill med andre instanser å gi ungdommene relevante arbeids- og skoleplasser? Klarer de å motivere og støtte slik at ungdommene klarer å ta imot slike tilbud? Og klarer ungdommen å fullføre de utdannings- og arbeidsløp som de penses inn på?

3.2 Metoder

Søknaden om å evaluere Tett På ble først utarbeidet våren 2003. Da var prosjektet midt-veis i den 3-årige prosjektperioden. Det siste og nødvendig tilsagnet om økonomisk støtte kom ikke før i september 2003, noe som igjen førte til at arbeidet med evalueringen ikke kom i gang før i oktober 2003. Da var det kun drøyt et år igjen av prosjektperioden. En konsekvens av dette er at vi ikke hatt mulighet til å følge prosessen fortløpende, noe som åpenbart ville ha vært en fordel. Ved å følge hele prosessen får en da som regel mye lettere tilgang til informasjon om avgjørende hendelser, både gjennombrudd, hindringer og konflikter. Ofte kan en også delta på viktige arenaer som observatør, på prosjektmøter, møter i bydelsutvalg, møter mellom prosjektet og andre instanser (etc. etc.), og en kan følge opp hendelser med direkte intervjuer. En får dessuten tid til å opparbeide tillit hos både ungdommer og andre aktører i prosjektet.

Å gjennomføre en evaluering med fokus på hele prosessen, når en som evaluator først kommer inn mot slutten av den, har derfor sine begrensninger. Men det er slett ikke umulig. Forskningsprosessen ligner derved mye på historikerens arbeidsmåte. En må forsøke å finne informasjon om det som har skjedd i ettertid. Sammenlignet med historikerne er fordelene at mange av hendelsene ligger relativt kort tilbake i tid (et til tre år). Allikevel vil en kunne stå overfor både at ting glemmes, at erindringer bevisst eller ubevisst forskyves¹¹. På den

¹¹ Dette tidsaspektet har ført til at vi har mistet informasjon om enkelte hendelser – som det i ettertid har vært vanskelig å få tak i. Det gjelder blant annet både ungdommenes og Tett På's møte med diverse sosialkontorer og deres saksbehandlere når det gjelder helt konkret saksbehandling i forhold til bolig og sosialstøtte. Det dreier seg om mange saksbehandlere fordelt på mange kontorer – som behandler mange saker, og som en i ettertid ikke kan forvente huske en sak som gjelder en gutt i Tett På-prosjektet. Et tilleggsproblem er at på grunn av gjennomtrekk i sosialbyråkratiet i løpet av noen år, er personene spredd for alle vinder.

annen side kan avstand i tid gjøre hendelsene ”mindre ufarlige” og derfor også bidra til større åpenhet og ærlighet i omtalen av dem. Aktørene har kanskje ikke så mye å forsvare.

De viktigste datakildene i dette evalueringsprosjektet har vært:

Skriftlig informasjon

Mye av arbeidet i prosjekt Tett På er skriftliggjort slik at prosjektet etterlater seg et rikholdig skriftlig materiale i form av:

- Prosjektplaner
- Referater fra styremøter
- Halvårsrapporter
- Helårsrapporter
- En ”kriserapport” fra mars 2003
- Ukerapporter om arbeidet med den enkelte ungdom.
- Registrerte anmeldelser i Strasak på den enkelte

Spesielt ukerapportene fra arbeidet med den enkelte ungdom gir et betydelig innblikk i arbeidet med dem. Disse ukerapportene er i ettetid systematisert og forenklet slik at de i fortettet form kan gi et innblikk i hva som er gjort.

Deltakelse på evalueringsseminarer.

- Et to-dagers evalueringsseminar januar 2003¹²
- Et to dagers prosjekt- og evalueringsseminar i København januar 2004
- Avslutningsseminar november 2004 i Oslo
- Erfaringsutvekslingsseminar med fagfolk/forskere fra Trondheim i Barne- og familiedepartementet i mai 2005

Slike seminarer har vært av stor betydning fordi de har vært en arena for å reflektere rundt mye av prosjektets virksomhet. De interne

¹² Denne deltakelsen skjedde før evalueringsprosjektet startet. Undertegnede ble invitert til å delta på seminaret for å bidra med erfaringer på arbeid med denne type grupper, og til å reflektere sammen med seminardeltakerne over Tett På's arbeid og utfordringer. På bakgrunn av denne deltakelsen, ble det mulig å lage en prosjektsøknad om evaluering. På den annen side hadde jeg for lite kunnskap til å forstå noe av de problemer som vagt ble antydnet, men som ikke ble lagt tydelig opp på bordet.

seminarene har vært ledet av en erfaren prosesskonsulent som prosjektet knyttet til seg, og som sørget for at viktige forhold rundt prosjektet ble drøftet og ledet fram mot en konklusjon.

Intervjuer

Flere og lange intervjuer med hver av de tre prosjektmedarbeiderne

- om prosessens forløp, herunder det interne samarbeidet i prosjektet og om samarbeid med andre instanser
- om de enkelte guttene, deres bakgrunn og arbeidet med dem

Intervju med prosjektets faglige veileder

Intervjuer med seks av de sju ungdommene som Tett På arbeidet med. To er intervjuet to ganger og en tre ganger.

Intervjuer med nøkkelaktører fra

- barnevern/sosialetat (2)
- kultursektor (3)
- politi (4)
- friomsorg (2)
- fengsel (1)
- arbeidsmarkedsetat og sysselstttingstiltak (4)
- skoler (2)

I søknaden fra NIBR om å evaluere Tett På ble det tatt til orde for en dialogorientert form for følgeforskning. I en slik form for evaluering vil intervjuene med fagpersoner i apparatet ofte ha preg av feltsamtaler hvor forskeren også bidrar med sine analyser og vurderinger om prosjektets utvikling og de problemstillinger en står overfor. Dialogforskning er et bindeledd mellom den type forskning hvor en observerer nøytralt fra sidelinjen og en mer aktiv aksjonsforskning. Dialogen er en kilde til å få data fra prosjektet, men samtidig en tilbakeføring av resultater underveis. Flere av de intervjuer og samtaler som er gjennomført med aktører i og rundt prosjektet, har hatt denne formen. Samtidig kom evalueringsforskeren så sent inn i denne dialogen at den neppe har påvirket prosjekts gang eller retning i særlig grad.

Som evaluator har jeg ikke fått noe eierforhold til prosjektet. Det er ikke ”mitt prosjekt” – noe som igjen skulle borge for en tilstrekkelig distanse til arbeidet slik at verken prosess eller resultat rosemales.

Samtidig har jeg kommet så tett på aktørene at jeg har fått innsikt i deres arbeid, deres dilemmaer, frustrasjoner og gløder. En såpass nærhet gir gode muligheter for å sette seg inn i deres situasjon – noe som er en fordel når en skal evaluere et slikt arbeid. En blir ikke ukritisk kritisk slik at en svartmaler det som har skjedd. Forhåpentligvis er det oppnådd en god balanse mellom nærhet og distanse.

4 Endrede forutsetninger for prosjektet – før og rett etter prosjektets oppstart

Prosjekter tar ikke alltid den vei som først var tenkt av dets ”founding fathers”. Dette fordi prosjekter ofte blir forankret i utkanten av store og kompliserte systemer. Derved blir de også i stor grad påvirket av endringer som skjer i disse systemene. Av og til kan man sammenligne prosjektet som en liten robåt på et opprørt hav, hvor de prosjektansatte ror alt de kan for å holde kursen, men hvor de driver av fordi motkreftene blir for sterke. Prosjekter får derfor lett en annen retning enn først planlagt. Både mens prosjekt Tett På ble planlagt og etter at det kom i drift, skjedde det store endringer i prosjektets omgivelser som ga det andre rammebetingelser enn først tenkt.

Kort tid etter at prosjektet startet, oppsto det dessuten en konflikt i fengslet mellom ungdommene i Furuset Bad Boys. Dette førte til at prosjektet måtte vinkles annerledes enn først tenkt.

I og med at dette er en type evaluering hvor prosjektets resultater må sees i lys av den prosessen som har gått forut, blir det viktig å vise hvordan forutsetningene for prosjektet ble endret før og rett etter oppstart.

4.1 Furuset bydel – økonomiske problemer som førte til nedleggelse av Furuset ungdomssenter

4.1.1 som bidro til å forsterke en målgruppekonflikt

Tett På ble planlagt i en tid hvor bydel Furusets økonomiske situasjon var vanskelig. Etter at prosjektbeskrivelse og prosjektsøknad var sendt medio mars 2001 forverret situasjonen seg. Bydelens helse- og sosialsektor hadde overskredet budsjettet med ca. 25 millioner kroner – hvorav ca. en fjerdedel stammet fra overskridelser i barnevernet.

Bydelsadministrasjonen og bydelsutvalget lette med lys og lykte etter ikke-lovpålagte oppgaver som kunne kuttes ut eller kuttes ned. Et av sparetiltakene høsten 2001 ble å legge ned Furuset ungdomssenter som leidde store og dyre lokaler i Furuset senter, herunder legge ned feltarbeidertjenesten som sorterte under ungdomssenteret¹³.

En konsekvens av dette ”grepet” ble at den enheten som prosjekt Tett På skulle være underlagt og spille på, ble borte¹⁴. Dessuten forsterket dette bortfallet av viktige primær- og sekundærforebyggende tiltak i bydelen (hhv. ungdomssenteret og feltarbeidertjenesten) en målgruppekonflikt som allerede lå latent i prosjektet. Som vi skal komme tilbake til i kapittel 5.2 var særlig politiet skeptiske til å prioritere et arbeid overfor ungdommer som ble vurdert å være over et kriminelt ”point of no return”. De mente at en burde prioritere prosjektets ressurser mot yngre ungdommer for å forhindre at *de*

¹³ Derved sparte bydelen inn et betydelig beløp. 500.000 av dette beløpet ble overført til prosjekt Tett På for å dekke bydelens egeninnsats i prosjektet.

¹⁴ Jeg skal ikke spekulere i hvilke direkte forebyggende konsekvenser et slikt bortfall kan ha hatt. Nedleggelse av et ungdomssenter i et område med et belastet ungdomsmiljø kan slå begge veier. Det kan slå negativt ut fordi et viktig aktivitetstilbud blir borte. Men det kan også slå positivt ut gjennom at et potensielt samlingssted hvor ungdommer som ønsker å spille ut sin fysiske styrke og slåsferdigheter, blir borte. Et ungdomssenter eller fritidsklubb kan både svekke og styrke kriminogene krefter (jf. Lien 2004). I forhold til prosjektets målgruppe, 15 ungdommer som stort sett var i alderen 17 år og oppover, hadde bortfallet av ungdomssenteret neppe store konsekvenser – de var i ferd med å vokse ut av denne type aktivitet.

dannet gjenger eller sluttet seg til etablerte kriminelle nettverk. Et slikt synspunkt fikk ekstra styrke og aktualitet etter at bydelen hadde kuttet vekk tiltak som nettopp var rettet mot den yngre aldersgruppen. Denne målgruppekonflikten kom til å prege prosjektet videre.

4.1.2og som fikk betydning for teamets sammensetning og kompetanseprofil

I et team på tre personer som opererer med stor grad av frihet, står enkeltpersoner tydelig fram. Dette til forskjell fra i en byråkratisk og regelstyrt organisasjon hvor spillerommet for skjønn og personlig rolleutforming er mindre, og hvor rolleatferden også begrenses av profesjons- og arbeidskulturer.

Tett På var en helt ny prosjektorganisasjon som skulle arbeide på et felt hvor det ikke fantes noen klare oppskrifter eller metoder. Knappt noen i Norge hadde arbeidet med så sterkt kriminelt belastede eldre ungdommer i en nær relasjon tidligere, i hvertfall utenfor rammen av politiet, fengselssystemet eller en behandlingstjeneste. Prosjektbeskrivelsen ble skrevet på svært kort tid og inneholdt heller ingen drøfting av hvilke metoder som skulle anvendes, utover at en skulle gå ”tett på” ungdommen for å hjelpe dem ut av en kriminell subkultur og inn i normalsamfunnet. Prosjektbeskrivelsen var åpen og ga stort rom for hvilke metoder som skulle tas i bruk.

Denne mangelen på ytre føringer og rammer var tenkt motvirket gjennom å rekruttere inn personer som hadde erfaring fra arbeid med denne type ungdommer. Det var viktig å trekke inn i prosjektet personer med en profesjonell utdanning supplert med en ”taus” erfaringsbasert kunnskap. På grunn av den omtale økonomiske situasjonen i bydelen med nedleggelse av ungdomssenteret, ble det vanskelig å få rekruttert inn erfarne sosialarbeidere i to av de tre prosjektstillingene.

Da Furuset bydel høsten 2001 la ned Ungdomssenteret, klarte kultursjefen å få overført ungdomssenterets tre stillinger (hvorav to var besatt) til prosjektet. Han løste derfor et personalproblem.

Driftsleder av Ungdomssenteret hadde spilt en nøkkelrolle i de innledende drøftinger hvor idéen til prosjekt Tett På ble unnfanget, i utforming av prosjektbeskrivelse og i de uformelle kontakter til mulige sponsorer. Han var utvilsomt interessert i å arbeide i prosjektet. Han var utdannet pedagog i tillegg til en militær utdannelse, og hadde arbeidet kort tid som feltarbeider på Furuset før han ble leder for Ungdomssenteret i 2000. Erfaringen fra sosialfaglig

arbeid overfor sterkt kriminelt belastede ungdommer var begrenset. Men han hadde ledererfaring fra ungdomssenteret og nøy stor tillit i bydelens kulturadministrasjon. Han var dessuten i ferd med å avslutte en BI-utdanning innen prosjektledelse, slik at han hadde både interesse og faglige forutsetninger for prosjektarbeid som sådan.

Driftsleder av ungdomssenteret ble derfor en selvskreven del av det nye Tett På-teamet. Han erkjente at han manglet både relevant utdanning og erfaring i forhold til det direkte arbeidet med ungdommene, slik at han var åpen for at en rekrutterte inn en person med større erfaring som kunne være leder av prosjektet.

En slik erfaren person ble så head-hunted inn i prosjektet¹⁵. Dette var en sosialarbeider som flere av initiativtakerne kjente og som hadde ti års erfaring. Han hadde tidligere arbeidet flere år som utekontakt i en av Oslos drabantbyer og arbeidet tre år på Barnevernets ungdomssenter (BUS) hvor han på slutten også hadde en lederrolle. Han hadde som utekontakt arbeidet mye opp mot fengslene, og kjente flere av de aktuelle ungdommene i Tett På's målgruppe fra sitt arbeid på BUS. Han hadde den sosialfaglige kompetanse som skulle til for å være prosjektleder. En slik rolle ønsket han imidlertid ikke. Hans interesse var å arbeide tett opp mot ungdommene, og ikke med det prosjektfaglige basisarbeidet (jf. søknader, rapportering, økonomi, foredragsvirksomhet etc.).

Den tredje engasjementsstillingen ble besatt av ungdomssenterets klubbarbeider som hadde ansettelsesrettigheter. Denne personen var noen få år yngre enn de andre to. Han hadde en fersk fire års sosialfaglig utdanning fra et annet europeisk land. Han hadde formalkompetanse, men ikke særlig erfaring i å arbeide med en så tung målgruppe. Han var derfor heller ikke aktuell for noen lederposisjon.

Ut i fra en slik personkabal sa det seg selv hvem som måtte innta lederfunksjonen. Det var den tidligere driftslederen ved ungdomssenteret som hadde generell ledererfaring og mye prosjektlederkompetanse, men som manglet sosialfaglig bakgrunn og erfaring med denne type kriminelle ungdommer.

For å styrke teamet med ytterligere relevant sosialfaglig kompetanse og erfaring, "head-hunted" prosjektet en kvinnelig sosialarbeider inn i en 50% stilling. Hun hadde både relevant utdanning, lang erfaring i å arbeide med denne type ungdom fra Barnevernets ungdomssenter

¹⁵ Med godkjenning fra fagorganisasjonene ble dette gjort uten noen åpen stillingsutlysning. Stillingshjemmelen var en av de tre overførte stillingene fra det nedlagte Ungdomssenteret. Dette var en stilling som da var ubesatt.

(BUS). Hun hadde også ledererfaring fra samme sted. Fordi hun var kvinne ville hun trolig også ha større muligheter for å spille på mødrene til guttene. Hun var en person som raskt opparbeidet seg tillit blant de nærmeste samarbeidspartnerne, særlig i barnevern og sosialetat på Furuset (jf. også kap. 5.1.1). Denne fjerde engasjementsstillingen forutsatte at det omsøkte statlige tilskuddet til prosjektet ble bevilget i sin helhet. Da det bevilgete beløp ikke ble så stort som prosjektet håpet på, måtte engasjementet avsluttes allerede etter et snaut halvt år. Sett fra prosjektets side var det ønskelig å beholde denne erfarne fagpersonen på bekostning av den yngre sosialarbeideren som ble overført fra ungdomssenteret, men det var ikke mulig ut i fra sistnevntes ansettelsesrettigheter.

Dette er forklaringen på at av de tre som skulle arbeide med en svært krevende målgruppe, var det bare én som hadde erfaring fra et lignende arbeid– og han ville ikke lede prosjektet. Mangelen på modeller og metoder i arbeidet, ble derfor i begrenset grad kompensert gjennom den ønskede tilførsel av erfaringsbasert kompetanse i selve prosjektteamet. På den annen side kom teamet til å bestå av tre personer som hadde en sterk motivasjon for å arbeide i prosjektet. Mangelen på erfaring ble forsøkt erstattet gjennom å knytte en erfaren veileder til prosjektet (jf. 6.1.1), samt gjennom en aktiv søken etter kunnskap og kompetanse på feltet.

4.2 Splittelse i gjengen

En hendelse som fikk store konsekvenser for arbeidet til prosjekt Tett På var en konflikt mellom deltakerne i Furuset Bad Boys som oppsto i Oslo Kretsfengsel rett etter at prosjektet startet opp senhøstes 2001. Konflikten hadde en forhistorie hvor en av guttene i Furuset Bad Boys gikk til angrep og skadet en deltaker i B-gjengen i fengslets treningsrom. Deretter ble et annet medlem av Bad Boys gitt skikkelig bank av fem fra B-gjengen i slusa ut til luftegården i fengslet. To andre gutter (NN og QQ) i Furuset Bad Boys var i nærheten og måtte ha hørt hva som foregikk, men de grep ikke inn. Ved å unnlate å stille opp for en gammel venn, viste de tydelig at de hadde skiftet lojalitet. Dette opprørte ikke bare han som ble utsatt for vold, men også flere av de andre fra Bad Boys – både de som satt i Oslo kretsfengsel samtidig og de som fortsatt var på frifot. NN og QQ ble betraktet som å ha tatt et aktivt valg – de hadde aktivt vist at de sympatiserte med B-gjengen. To andre av de mest sentrale guttene i gjengen proklamerte derfor at de som fortsatt var venner med NN og QQ, var å betrakte som fiender.

De andre fikk et ultimatum: ”Enten er du med oss eller med dem”. De fleste valgte å bli med ”oss”.

De to som hadde skiftet lojalitet fikk med seg to yngre gutter på sin side – som også var i målgruppen (på 15) til Tett På. Furuset Bad Boys ble således splittet i to grupper hvorav en minoritet på fire sympatiserte med B-gjengen, og hvor flere i majoriteten på 11 gradvis utviklet sympatier for og til dels relasjoner til A-gjengen. En informant med stor innsikt i dette kriminelle miljøet, opplyser også at denne episoden aktivt ble brukt av nøkkelpersoner i A-gjengen for å rekruttere deltakerne i Bad-Boys.

Dette flertallet som var igjen og hvor de fleste hadde sagt seg villig til å ha kontakt med sosialarbeiderne fra Tett På, ga også et ultimatum til sosialarbeiderne. Hvis Tett På fortsatt forsøkte å trekke ”avhopperne” NN, QQ og de to yngre guttene inn i prosjektet, ville ikke majoriteten ha noe med prosjektet å gjøre. For de prosjektansatte ble ikke dette noe vanskelig valg. NN og QQ hadde i utgangspunktet avslått å ha noe kontakt med sosialarbeiderne fra Tett På. Etter denne konflikten ble denne kontakten enda mindre sannsynlig. De to yngre guttene som fulgte med NN og QQ i ”retning B-gjengen”, var heller ikke motivert for kontakt med Tett På. I tillegg ønsket ikke barnevernet at Tett På arbeidet med én av disse.

På denne måte ble målgruppen redusert fra 15 til 11 ungdommer.

4.3 En klar (an)befaling om å anvende MST-metoden

Da Furuset bydel søkte Barne- og familiedepartementet om økonomisk støtte til Tett På-prosjektet våren 2001, var departementet godt i gang med å iverksette en stortilt satsing på Multi-systemisk terapi (MST) i Norge. MST satsingen var og er et av de viktigste virkemidlene i departementets verktøykasse overfor atferdsvanskelig ungdom. Departementet satset store beløp på å utvikle, iverksette og forske på dets effekter.

MST er et prinsippstyrt program som er utviklet i USA, og som retter seg mot ungdommer mellom 13-18 år med store atferdsproblemer. Kjernen i programmet er intensiv støtte og opplæring av foreldre til denne kategorien ungdommer. Som navnet også tilsier prøver en å spille på alle positive ressurser i ungdommens institusjonelle omgivelser (skole, fritidsklubber, frivillige organisasjoner m.m) slik at ungdommene kan integreres i et lokalt prososialt miljø. I Norge er

metoden lansert som et alternativ til institusjonsbehandling som blir ansett for å være en dyr metode som har gitt dårlige resultater (Norges Forskningsråd 1997, "Faggruppen 2000"). Metoden er ikke noen gjeng-intervensjonsmetode, men blir i USA allikevel regnet som en av de best egnede metoder i arbeid med ungdommer som deltar i kriminelle ungdomsgjenger (Howell 1998).

Rådgivere hos Barne- og familiedepartementet hadde vært i kontakt med Furuset bydel i søknadsperioden og var vel kjent med at prosjektet sto overfor en svært krevende målgruppe og at det ikke fantes så mange modeller for hvordan en slik gruppe kunne møtes. Departementet hadde derfor gode grunner for nettopp å anbefale MST som metode. Og anbefalingen var så sterk at den nærmet seg en befaling.

Vi ser det som svært viktig at det arbeides konkret og intensivt overfor enkeltungdommene og deres familier og at det ikke vil bli arbeidet med å styrke gruppeidentiteten, men å styrke ungdommenes nettverk og familie slik at de kan bli i stand til å fungere som støttepersoner.

For at prosjektet skal lykkes ser vi det som helt nødvendig at det knyttes formelle kontakter med fagmiljøer som har kjennskap til arbeidet med ungdomsgrupper med sammensatte atferdsproblemer. Vi mener det er en forutsetning at MST-metoden benyttes og at det knyttes kontakter med MST-veiledere enten fra Søndre Nordstrand eller fra Akershus. (BFD brev av 28/6-01).

Å bruke MST-metoden ble derfor en viktig premisse for prosjektet – også fordi hele prosjektet sto og falt med den forventede økonomiske støtte fra Barne- og familiedepartementet.

I utgangspunktet kan departementets (an)befaling se uproblematisk og grei ut. Tett På kunne trenge verktøy som var utprøvd og som kunne brukes mot nettopp ungdom i gjengmiljøer. MST kunne komme inn som et viktig supplement til de andre og mer vage sosialarbeidsmetodene som var foreslått i prosjektbeskrivelsen – hvor det å gå "tett på" i nære relasjoner mellom prosjektansatte og ungdommer var kjernen i tilnærmingen. Men like sannsynlig vil det være at en tilnærming preget av direkte og nære relasjoner mellom sosialarbeidere og klient, og en prinsippstyrt MST-metode som legger vekt på at en ikke skal utvikle nære relasjoner mellom sosialarbeider og ungdom (Klefbeck og Ogden 2003), vil komme på kollisjonskurs. Et viktig spørsmål er hvordan prosjektet håndterte en slik spenning

mellom to tilsynelatende konkurrerende tilnærminger. Skapte det store konflikter eller klarte man å forene to så vidt ulike tilnærminger?

5 Prosjektets ”founding fathers” – betydelig uenighet om mål og midler

En rimelig hypotese er at hvis et prosjekt som ”Tett På” skal lykkes, er prosjektet avhengig av et samarbeid med de deler av apparatet som har kompetanse og ressurser til å arbeide med denne type ungdommer. Selv om de prosjektansatte utgjør et redskap i seg selv gjennom de personlige relasjoner som de opparbeider til guttene, er deres viktigste oppgave å være en formidler til andre relevante ressurser. Hvis ikke prosjektet klarer å formidle ungdommene til arbeid, skole, meningsfylt fritid og evt. relevant behandling, risikerer prosjektet som tidligere nevnt å bli en container fylt med problemer som det ikke vil være i stand til å håndtere.

I prosjektbeskrivelsen for Tett På blir da også nødvendigheten av tverrfaglig innsats understreket. Følgende instanser fremheves spesielt: barnevernet, politiet, Furuset ungdomssenter, Kriminalomsorg i frihet, sosialkontorene, A-etat, skolen og Oppfølgingstjenesten. Blant disse finnes det et A-lag som utgjøres av Kriminalomsorg i frihet, Stovner politistasjon, Furuset sosial- og barnevernssenter og fritidsetaten i bydel Furuset. Disse fikk en plass i styringsgruppen for prosjektet, og de forpliktet seg også gjennom sine underskrifter og stempel til å støtte prosjektet og ”delta i det tverretatlige arbeidet innenfor egne rammebetingelser.” (Prosjektbeskrivelse Tett På 2001:14).

Hvordan gikk så dette samarbeidet? Hvilke ressurser ble utvekslet, og hvordan har de nærmeste samarbeidspartnerne vurdert prosjektet?

5.1 Det lokale barnevernet og sosialetat – betydelig skepsis og lite samhandling

At fritidsetat ønsket barnevernet inn i prosjektet skyldtes at flere av guttene hadde vært ”barnevernets barn” i mange år, og at enkelte av de ungdommene som søkte seg mot dette kriminelle ungdomsmiljøet fortsatt var under 18 år og derved barnevernets barn. Flere av ungdommene hadde dessuten yngre søsken som lett kunne bli trukket inn i det samme kriminelle ungdomsmiljøet. Barnevernet kjente til flere av ungdommene og deres familier. I tillegg rår selvsagt barnevernet over betydelige ressurser som kan brukes ”til barnets beste”, og som det kunne være viktig for prosjektet å spille på.

Likeledes var sosialetat en viktig samarbeidspartner siden den rår over virkemidler som støtte til livsopphold og bolig, og fordi etaten har et nært samspill til andre tjenesteytere som bl.a. bydelens egen sysselsettingsseksjon og A-etat.

Barnevernet¹⁶ deltok ikke i de innledende drøftinger om prosjektet i januar og første halvdel av februar 2001. Barnevernet ble trukket inn i det andre formaliserte møtet om prosjektet den 21/2-01, men da forelå det allerede en tilnærmet ferdig prosjektbeskrivelse. Barnevernet ble representert i styringsgruppen med nestleder for barnevernet på Furuset. Vedkommende fremførte ingen vesentlige innsigelser mot prosjektet eller prosjektbeskrivelsen, og deltok etter dette på sju møter i prosjektgruppen fram til høsten 2001 (før prosjektet formelt startet opp). Da sluttet han og gikk over i en annen jobb utenfor bydelen. I februar 2002 ble han erstattet av en erfaren fagperson som arbeidet i sosialsjefens stab.

I ettertid oppgir nøkkelpersoner i sosialetat/barnevernet at de ikke var delaktige i søknaden om Tett-På-prosjektet. Sosialetat og barnevern var ikke delaktige i å legge premisser for prosjektet gjennom prosjektsøknaden, oppgir de. De sier at de ble invitert inn i styringsgruppen etter at premissene for prosjektet var lagt. Og det var ikke bare i forhold til prosjektsøknaden de sto på sidelinjen, de hadde

¹⁶ Barnevernet i den gamle bydel Furuset var fram til 1/5 -03 delt på tre lokalkontorer på hhv. Ellingsrud, Lindberg og Furuset – med det siste som det klart største. Barnevernet var en del av sosialtjenesten – med en sjef som var både sosial- og barnevernssjef. Hvert distrikt hadde sin egen barnevernsleder.

heller ikke noen innflytelse på hvem som skulle arbeide i prosjektet. En sentral informant i sosialsektor kommenterer det slik:

Initiativet til prosjektet kom fra en leder i kulturadministrasjonen. Han er en kreativ kulturpersonlighet, men han hadde ikke noen forutsetninger for å forstå denne problematikken. Og det hadde heller ikke han som var pekt ut til å være prosjektleder. De laget søknaden som igjen ble legitimert av [leder i Kriminalomsorg i frihet]. Søknaden er kjemisk fri for faglige vurderinger, men inneholder en masse kopier av presseoppslag. Vi i barnevernet og sosialetaten så ikke søknaden før den ble sendt. Svaret vi fikk var at det var en utradisjonell søknad. Og så var det om å gjøre å handle raskt.

Fritidssektors versjon av denne prosessen var derimot at sosialsektor og barnevernet deltok allerede fra det andre møtet i prosjektgruppen, og hvor deres representant ikke ble oppfattet å komme med spesielt kritiske synspunkter på prosjektet.

Den personen som senere ble utpekt til å sitte i styringsgruppen, mente at sosialetat/barnevern burde trekke seg fra samarbeidet etter at prosjektet kom i gang senhøsten 2001. Denne vurderingen ble ikke delt av sjefen for sosialetaten, som påla barnevernet å delta, med begrunnelsen ”at det er jo våre unger”. Hvis sosialetat/barnevern hadde nektet å delta, ville det dessuten ha blitt vanskelig å få til en videre finansiering av prosjektet. Det er lite trolig at Barne- og familiedepartementet ville ha finansiert et prosjekt overfor ”barnevernets barn” hvis barnevernet ikke ville delta. Derfor ble sosialetat/barnevern dratt inn i et prosjekt som toneangivende aktører i etaten var kritisk til.

5.1.1 Mistillit til prosjektmedarbeidernes kompetanse

Nøkkelaktører innen sosialetat/barnevern hadde ikke tillit til kompetansen til de som tok initiativ til prosjektet. De hadde verken nok sosialfaglig kompetanse eller erfaring med å arbeide ”tett på” denne type ungdom, mente de. Derimot hadde barnevernet stor tillit til den kvinnelige fagpersonen som ble trukket inn i prosjektet helt i begynnelsen.

Det kom inn en kvinne i prosjektet som var veldig god på dette med å regulere nærhet og distanse, likhet og ulikhet. Men hun forsvant igjen fordi hun ikke fikk ansettelse.

Hun hadde tung fagbakgrunn og en profesjonalitet som jeg syntes de andre manglet. Hun var ikke der lenge, men betød mye. Hun hadde en sterk utstråling. Skal du komme i dialog med fremmedkulturelle mødre, burde du hatt en kvinne. Det burde vært en balanse mann-kvinne i prosjektet. (Nøkkelaktør sosialsektor)

Den kvinnelige fagpersonen hadde blant annet ledererfaring fra Barnevernets ungdomssenter. Hun måtte som nevnt slutte tidlig i prosjektperioden fordi prosjektet kun fikk midler til å lønne tre personer og ikke fire som en hadde søkt om. En ung sosialfaglig medarbeider som hadde arbeidet som klubbarbeider i det nylig nedlagte Furuset ungdomssenter, ble foretrukket fordi han hadde ansettelsesrettigheter. Dermed sto prosjektet igjen med to personer rekruttert fra fritidsetat som barnevernet/sosialetat kjente fra før, og som de mente verken hadde fagkompetanse eller erfaring på denne problematikken. Den siste personen som ble rekruttert inn, og som faktisk hadde tung barnevernsfaglig kompetanse, var i begynnelsen av prosjektet for usynlig overfor sosialetat/barnevern til å rokke ved det inntrykket som de hadde. Men det kan jo også tenkes at barnevernets briller var så skeptisk farget at dette var en kompetanse de ikke ville se.

For et barnevern som hadde prøvd det meste i tiltaksskrinet sitt, herunder institusjonsplassering, ble det oppfattet som provoserende at et prosjekt bemannet med folk de mente hadde lite kompetanse på feltet, skulle klare det barnevernet ikke hadde klart. Det ble ikke bedre etter at Tett På's prosjektleder på et oppstartseminar i bydelen hvor prosjektet ble presentert for alle som arbeidet med barn og unge i bydelen, herunder ca. 25 fra barnevernet, uttalte at "at her skal vi klare det barnevernet ikke har klart".

5.1.2 Barne- og familiedepartementet og det lokale barnevernet i utakt

Barne- og familiedepartementet har vært en meget viktig økonomisk bidragsyter til Tett På. Som vist i kapittel 4.3 kom departementet med en klar anbefaling om å anvende MST-metoden. Dette er en metode som barnevernet i bydelen var vel kjent med, og den klare anbefalingen om å anvende MST falt ikke i god jord hos det lokale barnevernet.

I noen av disse familiene er MST helt feil. Vi har arbeidet tett med innvandrerfamilier i mange år. Vi vet at du må bygge opp tillit over lang tid. En kan ikke komme med

MST-manualen sin til familier som forstår svært lite. De har ikke lært å lære. MST-terapien er veldig systemisk. Vi har valgt en alternativ tilnærming, MSA – multisystemisk arbeid – som er mer relasjonsbyggende. (En nøkkelinformant sosialektor)

Det er forståelig at Tett På tok tak i MST. Dette var ”in”, og de kunne få veiledning. MST er et godt verktøy for 13-14 åringer, ikke misforstå meg. Men en kan ikke bruke denne mekaniske tilnærmingen i denne settingen her. Her bør en også se på tildelingsbrevet fra BFD hvor en nesten pålegge å bruke MST. Det var mildt sagt interessant. (En annen nøkkelinformant sosialektor)

Koblingen til et prestisjetungt program som MST *kunne* gitt Tett På både kompetanse og legitimitet overfor en samarbeidspartner som det lokale barnevernet. Men siden barnevernet på Furuset hadde et mer avdempet og kritisk syn på metoden, virket det stikk motsatt. Det tappet prosjektet for enda mer tillit.

BFD's råd om å hente inn kompetanse fra andre instanser ble i stor grad fulgt av prosjektet. De prosjektansatte har vært svært søkende etter å hente inn kunnskap fra andre fagmiljøer i Norge, Sverige og Danmark. Men heller ikke dette ble vurdert positivt fra nøkkelaktører i sosialavdeling/barnevern. Å plukke litt herfra og derfra er risikabelt når en ikke har en solid faglig basis å vurdere andre tilnærminger og tiltak opp i mot, var argumentet. Tett På's tilnærming ble oppfattet som ukritisk eklektisk.

Det var derfor ikke lett for Tett På å opparbeide tillit hos barnevernet når det gjaldt prosjektets faglighet. Verken bruk av MST eller søken etter kompetanse andre steder, bidro til å øke tillitskontoen i barnevernet/sosialetat. Den barnevernsfaglige kompetansen som prosjektet faktisk hadde gjennom en erfaren barnevernspedagog, ble ikke anerkjent.

Sett fra barnevern/sosialetat representerte Tett På et prosjekt som var initiert av feil etat, bemannet med feil folk som ble utstyrt med feil metode.

5.1.3 Konsekvenser for prosjektet?

Den viktigste umiddelbare konsekvensen av barnevernets skepsis og motstand mot prosjektet, er at barnevernet holdt sin deltakelse i prosjektet på et minimumsnivå gjennom deltakelse på styremøtene.

For øvrig holdt de avstand til prosjektets arbeid, noe som beskrives slik av en viktig informant i barnevernet:

De ønsket innpass i barnevernets saker, men vi ønsket ikke gi noe – fordi vi hadde ikke tillit til dere faglighet. Og de hadde lite å gi oss.

Barnevernet ville ikke at Tett På arbeidet med de yngre ungdommene. Dette var fire-fem 14-16 åringer som tilhørte ”generasjonen” under de andre. De som delvis var i nær familie med de eldre, var i ferd med å utvikle den samme type kriminalitet. Et par av dem var inkludert i prosjektgruppen på 15, mens et par ble sett på som ”hang-arounds” og mulige rekrutter til gjengen. Friomsorgen som hadde vært skeptisk til at prosjektet gikk ned i alder på målgruppen, godtok at prosjektet også kunne arbeide mot disse fordi de allerede var involvert i så mye alvorlig kriminalitet. Problemet var at disse ”lillebrødrene” var lite motivert for en tett oppfølging. De var i begynnelsen av en kriminell karriere og hadde ennå ikke møtt kriminalitetens negative konsekvenser i form av rettssak, dom og soning i fengsel. Dessuten ønsket som tidligere nevnt ikke barnevernet at Tett På arbeidet mot disse.

De yngste i målgruppen har vist seg vanskelig å få med frivillig. I tillegg er det tunge barnevernssaker på samtlige av de unge som barnevernet kun ønsker å sette inn egne tiltak mot. (Styremøte 27/6-02. Styrereferat).

Tett På fikk ikke informasjon om hva barnevernet hadde gjort i forhold til disse, samtidig som prosjektet fikk klar beskjed om å holde seg unna dem. Forutsetningene for at Tett På skulle jobbe med dem var derfor ikke tilstede.

Vi fikk ikke innsyn, og det irriterte veldig, selv om vi hadde fått samtykke fra både ungdom og foreldrene (Prosjektleder)

Hovedpoenget i forholdet mellom barnevernet og Tett På er at barnevernet ikke ville ha Tett På inn på sin domene. Dette kunne kanskje ha stilt seg annerledes hvis Tett På hadde blitt ”et tiltak for barnevernet” hvor barnevernet hadde hatt styringen med hva Tett På skulle gjøre, Men medarbeiderne i Tett På på sin side, var ikke interessert i å bli styrt fra barnevernet. De hadde heller ikke tillit til barnevernets måte å jobbe på eller til deres kompetanse.

Vi hadde heller ikke tillit til barnevern/sosialsektor. En grunn til at vi kuttet ut referansegruppen var at sektorens

representant opptrådte klønete og belærende og ødela møtene. Etter det tok vi heller kontakt med de referansepersoner som det gjaldt direkte etter behov. (Prosjektarbeider)

Tilliten mellom prosjektet og barnevernet var dårlig begge veier, og forutsetningene for et løpende samarbeid var neppe til stede.

Hvilke konsekvenser hadde så dette for Tett På's arbeid? Den viktigste konsekvensen var at to av guttene som sto på den opprinnelige listen over 15 ungdommer som Tett På skulle arbeide med, "forsvant" fra prosjektet fordi barnevernet satt foten ned. I tillegg mistet prosjektet mulighet til å ta inn nye ungdommer via barnevernet. På grunn av avskallinger fra prosjektet, og at enkelte ikke var så krevende å arbeide med i perioder fordi de enten satt fengslet eller klarte seg bra, kunne prosjektet tatt inn nye ungdommer. Barnevernets manglende tillit til prosjektet gjorde det uaktuelt å henvise andre sterkt kriminelt belastede ungdommer dit.

5.2 Politiet – samhandling med feil enhet

Initiativtakerne til Tett På ønsket primært at noen fra ledelsen på Stovner politistasjon skulle sitte i styringsgruppen for prosjektet. I forberedelsene til prosjektet hadde særlig *Kriminalomsorg i frihet* stresset betydningen av å ha ert nært samarbeid med politiets påtalefunksjon. Dette for å foreslå vilkår lagt inn i dommene som kunne lette Tett På's arbeid¹⁷, eller knytte målrettede vilkår til unnløse å ta ut påtale. I tillegg ønsket prosjektmedarbeiderne å få del i den informasjon og kunnskap som politistasjonens etterretningspersonale har overfor de kriminelle gjengene i Oslo (som A- og B-gjengen). Derfor var det fra Tett På viktig å ha med enten stasjonssjefen eller avdelingssjefen for påtale i styringsgruppen. Det var ønskelig med en "forankring i toppen" slik at det kunne gis direktiver nedover i systemet om å stille informasjon, kompetanse og ressurser til rådighet for arbeidet i prosjektet.

Dette var et ønske som ikke politiet kunne imøtekomme. Begrunnelsen for dette var at politiet arbeider med så mange alvorlige kriminelle, både enkeltvis og i grupper, at Tett På ikke kunne settes i

¹⁷ Eksempler på dette er bruk av samfunnsstraff, soning på velegnede steder (eks. i åpen anstalt), vilkår om "Tett På-behandling og reaksjoner hvis guttene unndrar seg "Tett-På-behandling".

noen særstilling¹⁸. Henvendelsen fra Tett På ble sidestilt med de mange andre henvendelsene politiet får om å delta eller bidra.

Henvendelsen kom dessuten fra prosjektleder for Tett På – som befant seg langt nede i bydelshierarkiet. Han var formelt underlagt en seksjonsleder for kultur som igjen var underlagt en kultursjef som var underlagt administrasjonssjefen i bydelen. Prosjektleder forsøkte å få bydelens ledelse til å ta dette opp med politiet, men fikk ”ballen i retur” og måtte gjøre dette selv. En kan her sammenligne med kommuner som har et velfungerende samarbeid mellom kommune og politi gjennom det såkalte SLT-arbeidet¹⁹. En slik henvendelse ville trolig innen dette systemet ha blitt tatt opp i styringsgruppen for SLT-arbeidet hvor både rådmann, ordfører og politistasjonssjef sitter – og hvor rådmann/ordfører trolig ville ha lagt sin tyngde bak et slikt forslag. At Tett På’s ikke kunne spille på bydelens ledelse, må også i dette konkrete tilfellet forstås ut i fra de andre store utfordringene bydelen sto overfor i denne perioden, og som stilte mye annet arbeid i skyggen (jf. kap. 5.4.1).

Prosjektleder for Tett På fikk møte ledende personer på Stovner politistasjon, men deres reaksjon på invitten om et dyptpløyende samarbeid blir av informanter beskrevet som ”lunken”.

Politiet valgte å stille i prosjektets styre med en tjenestemann fra den forebyggende politiposten på Furuset. Dette var en liten politipost som i 2001 hadde fire tjenestemenn. Gjennom at politiet ga ansvaret til den forebyggende enheten på Furuset, oppsto det også en betydelig mismatch mellom prosjektets målgruppe og hva det forebyggende politiet kunne og ville bidra med.

¹⁸ Stovner politistasjons forhold til Tett På skiller seg sterkt fra Manglerud Politistasjons deltakelse i prosjekt ”Trygg Bydel” på Bøler i 2000. En viktig forskjell er nok her at det var politiet som tok kontakt med bydelsadministrasjonen og uttrykte sin bekymring for framveksten av ei nynazistisk gruppe i bydelen. Politiet ønsket et samarbeid og stilte med stasjonssjefen i de innledende møter i prosjektet, sammen med leder av forebyggende avdeling. Dette var ”deres prosjekt”. I dette prosjektet deltok bydelsdirektøren svært aktivt, seksjonsleder for oppvekst, og etter hvert også hele bydelsutvalget, slik at det også ble ”deres prosjekt”. Dette arbeidet på Bøler er ikke evaluert, men undertegnede fulgte arbeidet som veileder i tre år fra 2000 til 2003. Noe av arbeidet er beskrevet (Carlsson 2002).

¹⁹ SLT står for ”Samordning av Lokale Tiltak” og en samarbeidsmodell som anbefales av Justisdepartementet og hvor det er et organisert samarbeid mellom kommune og politi både på topp ledelsesnivå og på det operative og utøvende nivået.

5.2.1 Et forebyggende politi som er uenige i prosjektets målgruppe og skeptisk til prosjektets utvikling

Det forebyggende politiet på Stovner arbeider med ungdom under den kriminelle lavalder på 15 år. Dette gjøres delvis som et *primærforebyggende arbeid* gjennom skolebesøk, gjennom å ”serve” natteravnene som er ute og går hver fredag og lørdag. Og det gjøres delvis som et *sekundærforebyggende arbeid* overfor ”ungdom i risikosonen” gjennom kontakt med hjemmet, det arrangeres bekymringssamtaler, av og til bedrives det megling mellom foreldre og barn hvor relasjonen har skåret seg. Det er en løpende kontakt med skolene og fritidsklubbene om ungdommer som skaper problemer for seg selv og andre. Det forebyggende politiet bedriver også etterforskning av straffesaker hvor ungdom under 15 år er involvert.

Ungdom over 15 år er ikke lenger det forebyggende politiets ansvar. Da overtar egne ungdomsetterforskere og andre avdelinger i politiet. Det synes som om denne 15-års grensen praktiseres strengere i Groruddalen enn i andre bydeler eller kommuner hvor undertegnede har bedrevet evalueringsarbeid tidligere (som for eksempel Manglerud politistasjon og Kristiansand politistasjon) (jf. Carlsson og von der Lippe 1999, Carlsson og Haaland 2004).

Når det forebyggende politiet på Furuset-posten ble trukket inn i Tett På-prosjektet, måtte de forholde seg til ei målgruppe som ”ikke var deres bord”. Det forebyggende politiet arbeidet med flere 13-14 åringer og deres familier – for å forebygge at disse innledet en kriminell karriere og havnet ut i det kriminelle ungdomsmiljøet i bydelen. Å arbeide med eldre ungdommer på 17-20 år som allerede hadde 50-100 anmeldte saker på seg, og som hadde begått et titalls væpnede ran, ble sett på som nesten meningsløst.

Tett På valgte de harde ungdommene, de som flere andre hadde mislyktes med, både MST og barnevernsinstitusjoner. Vi må være så kyniske og si at ”nok er nok”. Skal vi nå resultater, må vi satse på hester som kommer i mål, og ikke de som vi ikke kan få i mål. Det er bedre å jobbe med unge som har foreldre og skole som fungerer, og hvor vi kan reparere eventuelle sprekker i forholdet. Da kan vi få resultater. (Forebyggende polititjenestemann).

Tett På hadde valgt ei målgruppe som sentrale personer i det forebyggende politiet mente var over et *kriminelt tippunkt*, og som det var ressursødende å arbeide med.

Det forebyggende politiet hadde navn på flere yngre ungdommer som de mente prosjektet kunne passe for, men disse var for unge og for lite kriminelle for prosjektet slik det var definert gjennom prosjektbeskrivelsen. Dessuten hadde barnevernet satt foten ned for å bruke Tett På overfor disse ungdommene. I sin tur førte dette til at entusiasmen i det forebyggende politiet overfor Tett På ble noe avdempet.

Skepsis til hvordan prosjektet utviklet seg

Nøkkelinformanter i politiet var også skeptiske til hvordan Tett På utviklet seg. De har på lik linje med barnevernet vært skeptiske til om de prosjektansatte hadde den rette erfaringen til å arbeide med en så vanskelig målgruppe, som jo politiet selv anså å være utenfor rekkevidden av integrerende krefter. Samtidig har de vært skeptiske til prosjektets ressursbruk. På grunn av avskallinger som skjedde i målgruppen (jf. kap. 6.3 og 6.6), satt prosjektet kun igjen med seks-sju personer. Siden disse tidvis satt i fengsel eller oppholdt seg utenfor Oslo, kunne ikke aktører i politiet skjønne at de gjenværende kunne sysselsette tre heltids sosialarbeidere.

Jeg var skeptisk til at de ikke kunne jobbe med de som sa nei til å delta i prosjektet. Og så har jeg vært skeptisk til hvor mye penger de bruker. Hvis en ser på hvor mange de har arbeidet med når de ble spurt om hvor mange de faktisk arbeidet med fikk du svært ulne svar. De var tre mann på heltid, men hvor mange jobbet de med, spør jeg. De brukte mesteparten av tida si på kontoret.

Jeg foreslo å danne et uteteam, for da er en ute på ungdommens egen arena. Tett På var ikke der hvor ungdommen var. Hadde dette vært et uteteam kunne de ha jobbet med de 50-100 som var ute. Og så kunne de jobbe med flere unge som kom ”nedenfra” i de yngre årsklassene. (Polititjenestemann).

Sett fra politiets side var det ønskelig med et uteteam, men bydelens uteteam var jo nedlagt for å spare penger. Stillingene fra ungdomsenter og uteteamet var overført til Tett På som skulle arbeide med eldre ungdom.

5.2.2 Et forebyggende politi på halvdistanse – som likevel bidro

Når det forebyggende politiet ikke fikk vinklet prosjektet mot en yngre og ”lettere” målgruppe, måtte de delta i et prosjekt som de var mindre interessert i. Det forebyggende politiet hadde begrenset med informasjon og arbeidsinnsats å tilby i samarbeidet. De hadde ikke lenger noe med de aktuelle ungdommene å gjøre. Dette var de ungdommene som de hadde slitt med i årene forut, som de ikke hadde nådd frem hos og som de hadde ”langt opp i halsen”.

Ungdommene var vokst over i andre avdelinger i politiet. Og kontakten mellom den forebyggende enhet og andre avdelinger på Stovner politistasjon oppgis av informanter å være noe begrenset. Etter at lokalpolitiposten på Furuset ble lagt ned i 2003, har de forebyggende polititjenestemennene som betjener Furuset blitt plassert på Stovner politistasjon – fysisk separert i ei brakke utenfor politistasjonen. Den fysiske avstanden til de andre tjenestemennene har blitt mindre. Men siden de forebyggende polititjenestemennene har blitt mer frakoblet den daglige kontakt med de arenaer hvor kriminaliteten begås, blant annet gjennom patruljering på Furuset Senter og direktekontakt med utsatte ungdommer i bydelen, har de også mindre å melde inn til de andre politiavdelingene. Derved får de også vite mindre selv tilbake. I sin tur har dette også ført til at det forebyggende politiet har hatt mindre å melde tilbake til Tett På – både personinformasjon og analyser av situasjonen.

Kritikken fra politiet mot at de Tett På-ansatte skulle ha vært mer ”utekontakt” og mindre kontorbasert, slår derfor også tilbake mot politiet.

Selv om politiet har hatt en noe avdempet og skeptisk holdning til Tett På, har de deltatt i prosjektarbeidet med større engasjement enn barnevernet. Politiet har deltatt på møter, studieturer og seminarer. De forebyggende polititjenestemennene har gitt informasjon, i den grad de har hatt det. Det har også vært en hyggelig tone mellom de prosjektansatte og de aktuelle polititjenestemennene.

Et hovedproblem for prosjektet har vært at en ikke fikk til det som skulle være et ”hovedgrep” i prosjektet – som å kunne dømme kriminelle ungdommer til ”Tett På-behandling” eller med vilkår som ville ha gjort Tett På’s arbeid lettere. Prosjektet ønsket en forankring av prosjektet på toppen av politistasjonen, i stedet ble det en forankring i bunnen. De som arbeidet i bunnen av politipyramiden hadde ikke de aktuelle ungdommene som sin målgruppe, og de hadde

derfor et ønske om et helt annet prosjekt enn det som de ble invitert inn i.

Det forebyggende politiet var – særlig etter at politiposten på Furuset ble nedlagt – på *halvdistanse* i forhold til ungdomsvirkeligheten på Furuset. De var på *halvdistanse* i forhold til resten av politistyrken gjennom sin fysiske plassering på utsiden av politistasjonen, og kanskje spesielt fordi den forebyggende tjenesten i følge våre informanter nyter en lav status i politiet generelt. De som ikke bedriver ”egentlig politiarbeid” har generelt lav status i politiet (Finstad 2000). De var løst koblet til de deler av politiet som hadde de alvorlige gjengangerkriminelle som sin målgruppe. De var ikke en del av den daglige informasjonsflyten og problemanalysen på politistasjonen – og hadde derfor ikke så mye relevant informasjon å bidra med overfor Tett På.

Tett På søkte derfor informasjon om gjengmiljøene utenfor Stovner politistasjon.

Når vi skjønnte hvor involvert våre gutter var i de tunge kriminelle miljøene i Oslo, tok vi kontakt med [tjenestemann Oslo Politikammer]. Vi fikk mye av han, men vi hadde ikke noe å gi tilbake. Han visste allerede alt hva vi visste. Det var utrolig godt å snakke med noen som visste hvilke ungdommer og hva slags miljø dette dreidde seg om.”

Vi håndplukket kontaktpersoner i politiet utenfor Stovner politistasjon. Dette var personer som vi kunne stole på og som vi kjente fra tidligere. Jeg, for min del, ville ha minst mulig kontakt med politiet. De er for løsmunnet²⁰. De kunne ha lekket informasjon som kunne ha gjort arbeidet vanskeligere for oss. (Prosjektarbeider)

5.2.3 Gode på ransetterforskning

Uavhengig av prosjekt Tett På har politiet måtte forholde seg til Tett På's målgruppe, gjennom det *reaktive arbeidet*. Politiet har brukt store ressurser på å etterforske og iredteføre saker hvor deltakerne i Tett På har deltatt. Ikke minst har politiet oppklart en stor del av de ranene

²⁰ Et eksempel på slik løsmunnethet var en episode i fengslet hvor en etterforsker og en Tett På-ansatt var samtidig. I den unges påhør ble det sleivete gitt en uttalelse fra polititjenestemannen som gutten kunne fortolke som at Tett På formidlet direkte alt de visste til politiet.

som deltakere i Furuset Bad Boys utførte i Groruddalen. Som vist i kapittel 2.3 ble guttene tiltalt og dømt for en rekke ran de begikk i perioden 1999-2001. Stovnerpolitiet opprettet en egen enhet som har spesialisert seg på ransetterforskning. Enheten har fått et rykte på seg for å være svært dyktige. En konsekvens av dette synes å være at flere av guttene som ikke har ønsket å delta i Tett På og som fortsatt er svært kriminelt aktive, har rettet seg mot andre former for kriminalitet. De har de siste par årene i liten grad vært tatt for ran. Derimot har de vært tatt for flere grove tyverier og narkotikasaker. Et par har fått lange dommer for alvorlige narkotikalovbrudd. Det er grunn til å tro at de bevisst har skiftet til narkotikaforbrytelser nettopp fordi det her er store penger å tjene og sjansen for å bli tatt er mye mindre sammenlignet med ran. Politiets ransetterforskning har hatt en avskrekkende effekt, og trolig også en kriminalitetsforskyvende effekt.

5.3 Friomsorgen – misnøye med hvordan prosjektet utviklet seg

5.3.1 Friomsorgens utgangspunkt i konflikt med andre aktørers utgangspunkt

Som vist i kapittel 2.4 var det *Kriminalomsorg i frihet* – som senere er omdøpt til *Friomsorgen*, som tok initiativet til Tett På.

Friomsorgen hadde et klart ønske om å prioritere prosjektet mot åtte sterkt kriminelt belastede unge menn som i løpet av noen måneder skulle slippes ut av fengsel. Friomsorgen hadde en oppfatning at det her dreidde seg om et sammensveiset miljø. Sett fra Friomsorgens side var det viktig å prøve å få disse inn på et prososialt spor gjennom et intensivt sosialt arbeid. Dette arbeidet burde starte i fengslet og videreføres når guttene kom ut i sin prøvetid. Et slikt intensivt arbeid skulle også bidra til at de ikke kom ut og rekrutterte nye ungdommer inn i kriminalitet.

Vårt bakteppe var at vi hadde vært i utlandet og sett en modell som kalles for Drug Court. Noe av poenget med denne modellen er at påtalemyndigheten kan innstille på en annen dom enn fengsel. Guttene på Furuset var unge og burde ha vært dømt til ”Tett På”-behandling, til institusjonsplass i barnevernet eller et annet tilsynsprogram. Og for å få dette til, er det viktig at både

Politi og Påtale er med. Vi så at vi kunne prøve ut ”Drug Court-oppdraget” på Furuset, men uten at dette var så nært knyttet til narkotikaforbrytelser. (Leder Friomsorgen i Oslo)

”Riset bak speilet” skulle være at hvis de ikke aksepterte en slik behandling, eller brøt vilkårene for den, ville de måtte sone på ordinær måte i fengsel.

Siden en ikke klarte å få med politiets påtaleseksjon i prosjektet, falt som nevnt denne muligheten til å etablere ”et ris bak speilet”.

Friomsorgen hadde derfor et helt annet utgangspunkt for sin deltakelse i prosjektet enn det forebyggende politiet. Friomsorgen ønsket et sterkt fokus på sterkt kriminelt belastede ungdommer som snart skulle ut av fengsel og som kunne rekruttere nye ungdommer til alvorlig kriminalitet. Friomsorgen reagerte derfor også med overraskelse da Barne- og familiedepartementet satte MST som forutsetning for sin prosjektbevilgning.

Min historie om dette er at MST kom som en overraskelse. Og så måtte vi andre forholde oss til det. For Barne- og familiedepartementet kunne stille krav fordi de jo virkelig kom med penger, i motsetning til Justisdepartementet som bidro med lite. Men vi ville noe annet. Vi hadde en annen målgruppe med andre foreldre, og hvor MST ikke ville passe så godt. Dermed skjedde det en forskyvning i hele prosjektet. Vi ville legge prosjektet opp til de premisser som vi opprinnelig søkte om – hvor riset bak speilet var viktig. (Leder Friomsorgen Oslo)

Friomsorgen ønsket å arbeide med gutter som var over MST-alder, og de var åpne for en annen tilnærming enn den nærmiljø- og familiebaserte.

Overfor en så tung målgruppe som vi sto ovenfor, ville det være riktigere at alle etatene kunne gå sammen for å finne tiltak som kunne spre guttene etter løslatelse. Gi et tilbud ut fra den enkeltes behov og være samkjørte på konsekvensene dersom tiltaket ikke ble fulgt opp. (Leder Friomsorgen Oslo)

5.3.2 Påvirkning gjennom et styre som ikke styrte

I og med at sentrale deltakere i prosjektet som politi og friomsorg hadde helt ulike oppfatninger av målgruppen, og den viktigste økonomiske bidragsyteren (Barne- og familiedepartementet) stilte krav om en metode som Friomsorgen ikke ønsket, forsøkte Friomsorgen å påvirke prosjektet gjennom prosjektets styre. Etatens representant understreket her behovet for å være tro mot det de oppfattet som mandatet for prosjektet, selve prosjektsøknaden med underskrifter fra hhv. bydel, politi og friomsorg.

Sett fra Friomsorgen falt ikke dette forsøket på å holde prosjektet på det innledende sporet heldig ut. Styringsgruppen fikk gradvis en mindre viktig rolle i prosjektet. Innkallinger kom sent, sakspapirer uteble og det var dårlig med referater i en periode. Samtidig var flere av de deltagende instanser i en omorganiseringsprosess slik at de stadig møtte med nye personer eller de møtte ikke i det hele tatt. Det siste gjaldt særlig representanter fra bydel Furuset selv.

Jeg reagerte mye på at styringsgruppen kom på siden. For der satt noen av de som var kritiske til prosjektet. [Navn på nøkkelaktor i sosialsektor] og jeg var mye enige. Vi ville ha styring. Men deretter tok prosjektet sine egne ”private veier”. Vi fikk ikke være med. Det vi fikk se var rapportene med mange fine ord. Men vi ville vite mer om hva de egentlig gjorde. (Leder Friomsorgen)

I tillegg var Friomsorgen skeptisk til hvordan prosjektet presenterte seg selv utad både gjennom avisintervjuer og gjennom presentasjoner på konferanser. Det var ikke bare at prosjektet selv var aktive i å promotere seg selv utad, like mye at de ble et offer for den store interessen som har vært utenfra overfor prosjektet.

Det ble for mye ideologi. Og det blir også mye kåtskap i å jobbe med noe som er nytt og spennende. Og det er ikke bare de som er i prosjektet som gjerne vil profilere seg, men like mye folk utenfor som vil vite noe om det. Arbeidet med foredragsvirksomheten om prosjektet tok helt overhånd. De ble et offer for interessen utenfra. Her skulle styringsgruppen ha vært og sagt at dere må ha mer å vise til før en presenterer fine Power Point-presentasjoner eksternt. (Leder Friomsorgen).

Gjennom den første halvdel av prosjektperioden ble derved Friomsorgen gradvis mer perifer i prosjektet.

Hele prosjektet ble annerledes enn vi hadde tenkt oss. Og derfor er det heller ikke så interessant. Det ble heller ikke så interessant for politiet. Og barnevernet ville ikke gi informasjon. For oss ble det ”skurr” når det gjaldt valg av metode. Det ble ”skurr” når det gjaldt styringsgruppens funksjon. Og det ble ”skurr” fordi mye av arbeidsinnsatsen ble lagt til eksterne presentasjoner. (Leder Friomsorgen).

5.3.3 Positive erfaringer gjennom det daglige samarbeidet

Samarbeidet mellom Friomsorgen og Tett På skjedde ikke bare gjennom styringsgruppen. Det har vært hyppige kontakter gjennom hele prosjektperioden, og da med en saksbehandler i Friomsorgen som ikke satt i styringsgruppen. Han delte nok mange av de frustrasjonene som er beskrevet ovenfor, men han gjorde også mange andre erfaringer gjennom det praktiske samarbeidet. Han har hatt en noe annen synsvinkel enn de som kun har møtt prosjektet gjennom et ”uryddig” styrearbeid og gjennom en overdreven profilering av prosjektet utad. Han har, enten ved selvsyn eller gjennom tilbakemeldinger fra ungdom og fengsel, fått bekreftet at de Tett På ansatte har gjort en viktig jobb i forhold til enkelte av guttene.

Tett På har vært gode på å etablere en relasjon til de ungdommene som de har arbeidet med. De har klart å holde flere av dem unna straffesakskjeden. De kan nok fortsatt ha begått noe kriminalitet, men de har også fått et annet innhold i livet. De kan ha fått se at det finnes et alternativt liv til kriminalitet. Blant annet [navngitt ung mann] har de klart å holde utenfor kriminalitet lenge. Han har fått mye med seg slik at han har en plattform å bygge på. Både han og flere har fått se at de kan lykkes på en bedre måte.

Kriminalomsorg i frihet har vært gjennom store endringsprosesser mens prosjektperioden varte. Det er mer enn navnet som er endret til Friomsorgen. For det første har tre lokalkontorer for Oslo blitt slått sammen til et stort felleskontor. Dessuten har innføring av en ny straffegjennomføringslov ført til at Friomsorgen har blitt mer kontrollør og straffegjennomfører. Det sosiale arbeidet overfor den enkelte klient er, i følge vår informant, tonet ned. Her har Tett På kommet inn og dekket opp et tomrom. I tillegg har Tett På tatt på seg

tilsyn for enkelte ungdommer, hvor de skal melde tilbake til Friomsorgen hvis noe skulle gå galt.

5.3.4 Tett På har vært nærmere Friomsorgens ønsker enn det forebyggende politiet

Et interessant trekk ved gjennomføringen av Tett På er at det er Justisdepartementets to store etater – politiet og friomsorgen – som representerer ytterpunktene når det gjelder valg av målgruppe og målsettinger for prosjektet. Politiet ønsket å arbeide med ungdommer under 15 år for å forebygge. Friomsorgen ønsket å vinkle prosjektet mot åtte sterkt kriminelle unge voksne for å rehabilitere dem, og for å forebygge at de trakk yngre ungdommer inn i et sterkt kriminelt miljø.

Selv om Tett På-prosjektet ikke klarte å etablere noe ”ris bak speilet” i forhold til guttene, har de faktisk arbeidet intensivt med noen av de som Friomsorgen opprinnelig ville ha med i prosjektet. Og det arbeidet som er gjort, gis også kreditt. Tett På-prosjektet berømmes også for å ha fått en god kunnskap om denne typen kriminelle miljø og i de involverte guttenes personlige og familiære problemer, de har fått erfaring i å jobbe med dem, med deres familie og med ”apparatet”.

5.4 Samhandling i urolige omgivelser

Aktørene i et prosjekt som Tett På inngår ikke bare i en løpende samhandling hvor de reagerer på hverandres handlinger. Aktørene handler også innenfor noen strukturelle rammer som legger føringer og begrensninger på deres interesser og handlingsvalg. Når vi tenker oss slike ytre begrensninger tenker vi ofte på faste og uforanderlige strukturer – slik som organisasjonsstruktur og den enkeltes plass og mandat innenfor denne, lovverk, økonomiske rammer og materielle forhold av både topografisk og bygningsmessig art. Profesjonskulturer – dvs. verdier, normer, rådende teorier og paradigmer, framstår også som noe ytre som er der forut for de enkelte aktører og legger føringer på deres handlinger. Samtidig kan kulturen igjen gradvis endres gjennom samspillet mellom de aktører som samhandler, med den kunnskap og verdier de trekker med seg, hvordan de påvirker hverandre i samhandling. Kultur framstår derfor ofte som noe mer foranderlig enn de andre strukturelle forholdene.

Et betegnende bilde på disse strukturelle forholdene er at de slett ikke sto der som faste og uforanderlige. Disse var også i betydelig bevegelse mens Tett På-prosjektet ble planlagt, og ikke minst i de tre

årene som prosjektet ble gjennomført. Endringer i de ytre rammebetingelsene for prosjektet kan et stykke på vei forklare hvorfor samhandlingen fikk det forløp som det fikk.

En rimelig påstand er at Tett På ble gjennomført på et svært ugunstig tidspunkt. De aktører som Tett På ønsket å samhandle med, var selv inne i betydelige endringsprosesser som igjen påvirket deres forhold til Tett På.

5.4.1 Bydel Furuset.

De økonomiske problemene i bydel Furuset i 2001 (jf. kap. 4.1) var forårsaket av et samspill mellom ytre økonomiske rammebetingelser og lokale prioriteringer. Innsparingstiltakene for å løse problemene etterlot seg ledig arbeidskraft som var motivert for å arbeide i et prosjekt med sterkt kriminelle ungdommer. Samtidig gjorde de økonomiske problemene det vanskelig å bemanne prosjektet med de personer som kanskje hadde vært det mest optimale – hvertfall sett fra sosialetat/barnevern, friomsorg og politiet.

De økonomiske problemene hadde også andre uheldige konsekvenser for prosjektet. Den krevde mye energi av bydelens ledere og særlig bydelsdirektøren. De økonomiske problemene har vært en medvirkende forklaring på at bydelen i prosjektperioden har hatt fire forskjellige bydelsdirektører. Under andre og roligere omstendigheter ville trolig bydelsdirektøren *kunnet* ta et større grep om prosjektet, og da kanskje særlig sørget for å få til en bedre dialog med Stovner politistasjon om dette.

I de to første årene av Tett På's prosjektperiode (2002-2003) planla Oslo kommune en bydelsreform. Som et ledd i denne var Bydel Furuset og bydel Hellerud bestemt å skulle slås sammen til bydel Alna. Dette forutsatte mye planlegging og energikrevende prosesser i bydelsforvaltningen. I det siste året av prosjektperioden har den nye bydelen vært opptatt av å gjennomføre alle de endringer som en slik sammenslåing har gitt støtet til. Det gjelder blant annet at noen avdelinger er slått sammen, noen er splittet opp og ført sammen med funksjoner de tidligere ikke hadde vært under samme organisatoriske eller fysiske tak med. De personene som tok initiativ til prosjekt Tett På har enten blitt flyttet til andre bydeler, eller har fått andre funksjoner internt i bydelen. Kultursjef i bydel Furuset som var en av prosjektets "founding fathers" og som var prosjektets forankringspunkt i bydelens ledelse, ble da det var et år igjen av prosjektperioden oppvekstsjef i en annen bydel. Avdelingssjef for barnehager og fritid, som i en periode var leder for styringsgruppen,

fikk jobb som fritidsklubbleder i et område i bydelen som ikke har noen ungdommer i Tett På. Det forebyggende arbeidet i bydelen, som også griper over barnevernet, er omorganisert under en ny leder som kom fra en annen bydel. Vedkommende har vist interesse og engasjement for Tett På, men kapasiteten til å følge det opp har vært begrenset. Dessuten var prosjektet da i ferd med å nærme seg avslutning.

Hvis en ser spesifikt på barnevernet i bydel Furuset, som kunne ha spilt en langt viktigere rolle i prosjektet, slet det med en betydelig gjennomtrekk av unge og uerfarne kuratorer da Tett På ble etablert. Dette førte igjen til at barnevernets og sosialavdelingens ledere ”hadde nok med sitt”. De hadde lite entusiasme og innsats å legge ned i et prosjekt overfor ungdommer som de for lengst hadde gitt opp. Dessuten sluttet den mellomleder i barnevernet som deltok i utviklingen av prosjektet i 2001. Han ble erstattet av en annen person i 2002 som sluttet i løpet av 2003.

5.4.2 Politiet

Et grunnleggende problem for Tett På, vurdert ut i fra dets målsettinger og intensjoner, var at de ikke ble forankret i ”toppen” av Stovner politistasjon, men i ”bunnen” gjennom det forebyggende politiet på *Furuset lokalpolitipost*. Ovenfor er det vist at dette ikke var optimalt for prosjektet, men et slikt samarbeid med en *lokalpolitipost* kunne ha gitt muligheter for å utvikle et samarbeid langs andre linjer. Et slikt *lokalt politiarbeid* kunne gitt mye kunnskap om både personer, miljøer (jf. hvem som opererer med hvem, om rekruttering), hendelser og årsakssammenhenger på Furuset– som prosjektet kunne ha dratt nytte av. Da Tett På startet opp i 2001-2002 forelå konkrete planer om å utvide denne politiposten med langt flere tjenestemenn som også kunne ha ivarettatt flere funksjoner enn det tradisjonelt forebyggende arbeidet. Dette ville kunne gitt nye og interessante samarbeidsmuligheter både med Tett På-prosjektet og andre instanser i bydelen.

Disse planene ble imidlertid forlatt, og resultatet ble stikk motsatt. Den lokale politiposten ble i stedet lagt ned. Derved ble også politiets rammebetingelser og muligheter for å være en god samspiller for prosjektet endret. Polititjenestemennene som arbeidet med Furuset ble trukket inn i den forebyggende avdelingen som er fysisk plassert i ei

brakke på utsiden av Stovner politistasjon, hvor de som tidligere nevnt kom på halvdistanse i forhold til de øvrige enheter på politistasjonen.²¹

Det inngrepet som prosjekt Tett På fikk med politiet, ble mye løsere og mye mer tilfeldig enn det som kjennetegnet for eksempel politiet i Kristiansand og Kristiansand kommune i bekjempelsen av voldelige ungdomsgrupper der. I Kristiansand er det forebyggende politiet langt mer integrert i det daglige politiarbeidet, har en mye kortere vei til politistasjonssjefen, og er mer fleksible i forhold til alderen på de som de jobber overfor. Derved kommer det forebyggende politiet i en posisjon hvor de har mye mer å gi i samarbeidet med de kommunale aktører (se Carlsson og Haaland 2004). Likeledes har et prosjekt i Trondheim rettet mot kriminelt belastet ungdom med minoritetsbakgrunn (Berg 2005) hatt en relasjon til langt mer enn den forebyggende enhet i politiet. Det har samtidig vært mye bedre forankret i både kommuneledelse og politi sammenlignet med Tett På.

5.4.3 Friomsorgen

Kriminalomsorg i frihet endret i Tett På's prosjektperiode navn til *Friomsorgen*. I Oslo ble tre lokalkontorer slått sammen til ett. En av initiativtakerne til Tett På blir leder av den nye enheten. Den saksbehandleren som også var en av initiativtakerne og som arbeidet mye med guttene og som var en viktig samtalepartner, fortsatte i sin rolle. Det skjedde allikevel noen endringer i arbeidsform på grunn av ny straffegjennomføringslov som nok satte noen grenser for hvor mye sosialt arbeid etaten skal drive. Når det gjelder Friomsorgen var det allikevel mer reaksjoner på hvordan prosjektet ble utformet, og neppe interne endringer i organisasjonen som kan forklare at de fikk et mer avdempet engasjement overfor prosjektet.

5.4.4 Prosjektformen – en manøvreringsdyktig tilpasning til urolige omgivelser

Når en skal vurdere Tett På's resultater er det viktig å ha for seg hvilken situasjon prosjektet måtte tilpasse seg. Det måtte tilpasse seg omgivelser som til de grader var i forandring. Interessen og ressursinnsatsen fra de aktører som skulle være de viktigste samhandlingspartnerne for Tett På, var i sterk grad påvirket av de

²¹ Også her skjedde det et viktig personskifte. Den tjenestemann som Tett På hadde mest kontakt med sluttet og begynte på en annen politistasjon i Oslo. På den annen side hadde prosjektet også en annen kontaktperson i forebyggende enhet på Stovner som stilte velvillig opp når han ble spurt.

store endringer de var en del av. Nye strukturer oppsto, og personer kom og gikk. Det ble vanskelig for Tett På å utvikle stabile og gode samarbeidsrelasjoner til de viktigste partnerne i en slik urolig og omskiftelig situasjon. Den urolige situasjonen førte igjen til at mye energi gikk med til å manøvrere prosjektet, og det krevde ressurser som ellers *kunne* ha vært satt inn i direkte arbeid med ungdommene.

Sagt på en annen måte: Det urolige farvannet skapte problemer for prosjektet og for dets måloppnåelse, og bidro til å gi det en annen retning enn det trolig ville ha fått i en situasjon hvor de involverte aktører ikke var så påvirket av annet endringsarbeid.

5.5 Mye ”mismatch” og uheldige omstendigheter

Den forutgående beskrivelsen og analyse av samhandlingen mellom etater/avdelinger som var tenkt å være de mest sentrale i prosjektet, baserer seg på informasjon som er generert gjennom informantintervjuer i etterkant. Opplysningene kan derfor være preget av både bevisste og ubevisste erindringsforskyvninger, og også ut i fra et ønske om å sette eget arbeid i et gunstig lys. Som evaluator er det vanskelig å få et sikkert bilde av ”høna eller egget-sammenhenger”. Dette gjelder blant annet årsaken til at barnevernet og sosialsektor kom på utsiden av prosjektet. Var det fordi de var passive og desinteresserte i utgangspunktet at de ikke ble trukket inn i søknadsprosessen? Eller ble de passive og desinteresserte fordi de ikke ble involvert? Eller var det faktisk slik at en person deltok, men at vedkommende ikke informerte ”på hjemmebane” slik at prosjektet ikke ble forankret der. Når vedkommende sluttet, var det ingen som hadde et eierforhold til prosjektet slik at positiviteten forsvant. Sannsynligvis inneholder svaret elementer av alt dette.

Uansett er det slik at de fleste informantene er enige i beskrivelsen av de *konsekvensene* som samhandlingsproblemene førte til. Barnevern og sosialetat ble stående på siden av prosjektet. De var skeptiske til prosjektet i utgangspunktet, til prosjektmedarbeidernes kompetanse og til de metoder som prosjektet skulle anvende seg av.

Hvis Tett På hadde gått inn og arbeidet med de yngste i målgruppen, dvs. de som fortsatt var barnevernets barn, hadde det blitt en frontkollisjon. For å unngå dette måtte Tett På velge å arbeide med de eldre ungdommene (de sterkt kriminelle 18-21 åringene) som jo var prosjektets opprinnelig målgruppe. Men da styrte prosjektet seg

samtidig vekk fra det forebyggende politiet som var blitt utpekt til å samarbeide med prosjektet. Den delen av politiet som arbeidet med ungdom over 15 år, og ikke minst med sterkt kriminelle ungdommer, kom prosjektet ikke i inngrep med. Man fikk til et samarbeid med feil enhet i politiet.

Manglende forankring i ledelsen av Stovner politistasjon resulterte i at en ikke fikk inn påtaleseksjonen i arbeidet. Derved ble det heller ikke mulig å etablere et ris bak speilet for ungdom som brøt med eller ”ikke gadd” delta i Tett På. Forutsetningen for å prøve ut en ”drug-court-lignende-midell” som Friomsorgen ønsket, var ikke til stede. I sin tur bidro dette også til å begrense interessen hos Friomsorgen for prosjektet.

Konklusjonen er derfor at Tett På ble et prosjekt som ikke fikk, eller som fikk redusert kontakt til de aktører som i utgangspunktet ble definert som de viktigste.

Tett På var et prosjekt som i utgangspunktet hadde mye *intern* interesse. Denne dalte betydelig det første året. I stedet for støtte i bydelen, opplevde prosjektet mye motstand og passivitet. Prosjektet befant seg helt i utkanten av et lokalt forvaltningsapparatet som var opptatt med både økonomiske problemer og større omorganiseringsprosesser. Flere nøkkelaktører kom og gikk, slik at de aldri fikk noe forhold til Tett På. *Tett På ble et marginalisert prosjekt som skulle arbeide med marginaliserte unge.*

At prosjektet ved flere anledninger gjorde seg synlig på konferanser og seminarer, kan kanskje også forstås på denne bakgrunn. Det hadde behov for å gjøre seg synlig og kanskje også vise overfor seg selv at de faktisk gjorde et viktig arbeid. Den positive interessen de møtte utenfor bydelen, sto i kontrast til den de opplevde internt. Aktiv profilering utad på seminarer og konferanser, virket allikevel som en *boomerang*. De som var skeptiske i utgangspunktet, ble bare enda mer skeptiske når de ble fortalt om prosjektets aktive profilering utad. Det ble for stort gap mellom den virkelighet prosjektet presenterte utad, og den kaotiske virkeligheten som de viktigste aktørene opplevde lokalt.

Erfaringer og sammenlikninger fra andre prosjekter og arbeider i forhold til kriminelle ungdomsgrupper i Brumunddal, Vennesla, Drammen, Nordstrand, Skedsmo, Bøler og Kristiansand, gir grunnlag for følgende påstander: *På ingen av disse lokalitetene har man stått overfor en så krevende ungdomsgruppe som på Furuset. På ingen av disse stedene har man drevet et arbeid som har slitt med så store konflikter om mål og midler, så lite engasjement fra de viktigste lokale aktører, med så lite støtte fra kommunen/bydelens og politiets ledelse,*

og med så mange nøkkelpersoner som kom og gikk. Kanskje nettopp fordi forankringen oppe i systemene²² var så dårlig, var det ingen som hadde makt/myndighet til ”å skjære igjennom” i forhold til de største konfliktene og uenighetene om mål og midler. Tett På ble derfor et prosjekt som måtte forholde seg til vinder som blåste med uforutsigbar styrke fra alle kanter. Dette krevde mye krefter, og skapte mye frustrasjon blant de som arbeidet i prosjektet.

²² Jeg er klar over at dette er et noe misvisende bilde. Ute i kommune-Norge snakker man om å forankre i toppen. Selvsagt forankrer man i bunnen. Siden dette er et uttrykk som har slått rot i det offentlige Norge, forstår de fleste likevel hva som menes.

6 Relasjonsbygging – kjernen i arbeidet

Forutsetningen for å lykkes med Tett På's arbeid ble, slik det ble vist i kapittel 5, mye vanskeligere enn forventet fra prosjektets side. Men at ytre forutsetninger endres er selvsagt ikke noe uvanlig i en organisasjon. Selv om ytre forhold endres i en ufordelaktig retning, vil en liten prosjektorganisasjon som Tett På allikevel ha et handlingsrom som det kan utnytte. I en så stor kommune som Oslo, med mange forskjellige tjenester som arbeider med ungdommer med sammensatt problematikk, vil det være enklere å finne alternative samhandlingsmuligheter enn i en mindre kommune. Når forholdet til en part blir vanskelig, finnes det ofte alternativer som kan nyttes. I neste kapittel skal vi komme tilbake til hvordan Tett På utviklet et samspill med andre "gode hjelpere" i systemet. I dette kapitlet skal vi konsentrere oss om det som kanskje var det viktigste "grepet" prosjektet anvendte. De tre ansatte i prosjektet var et instrument i seg selv hvor det å utvikle nære relasjoner til ungdommen var en vesentlig del av innsatsen. I tillegg hadde prosjektet ubundne midler som det kunne sette inn som en alternativ ressurs hvis andre muligheter skulle stoppe seg til. Prosjektet hadde likevel manøvreringsmuligheter.

6.1 En pragmatisk plattform for arbeidet

Tett På's prosjektbeskrivelse legger som nevnt vekt på at prosjektgruppen

...skal arbeides intensivt mot de hardest belastede ungdommene. Prosjektgruppen skal fotfølge og hjelpe. Det skal tas utgangspunkt i at ungdommene er enkeltindivider med behov for trygghet og gode relasjoner til en voksenperson, en som tar dem på alvor.

Det tas til orde for relasjonsnære og personlige kontakter mellom sosialarbeider og ungdom. Denne kontakten var tenkt som en viktig forutsetning for endring av ungdommens motiver og valg. En skal ta utgangspunkt i det enkelte unike individs behov og situasjon. Dette er motsatsen til den upersonlige og saksspesifikke relasjonen som ellers råder i forholdet mellom sosialbyråkrat (på sosialkontor, arbeidskontor) og klient. Som tidligere beskrevet, ønsket prosjektet seg sosialarbeidere med erfaring. Med dette menes trolig en taust kunnskap som er lært gjennom en stadig refleksjon i egen praksis i situasjoner som vil ligne dem som en vil møte i et prosjekt som Tett På. Det finnes ingen oppskrifter for hvordan en skal kunne håndtere alle de ulike situasjoner en kan komme opp i i samspeillet mellom en sosialarbeider og denne type ”klienter”. Det må håndteres ut i fra erfaring, intuisjon, evne til å forstå ungdommens situasjon og innta vedkommendes perspektiv, og hvor en ofte må prøve seg frem.

MST som klart ble anbefalt av prosjektets viktigste økonomiske sponsor (Barne- og familiedepartementet), bygger på en filosofi som delvis står i motstrid til den ovenstående.

Det legges mindre vekt på relasjonen mellom terapeut og ungdom, og mer vekt på relasjonen mellom ungdommene og deltakerne i hans eller hennes sosiale nettverk. Terapeutens viktigste allierte og samarbeidspartnere er foreldrene og ikke ungdommen. (Klefbeck og Ogden 2003:252).

MST har en familiebevarende målsetting. For de aller fleste er familien noe de har og som de vil vende tilbake til senere i livet, selv om relasjonen tidvis har vært vanskelig og turbulent. Terapeuten skal knapt nok merkes – han skal være en katalysator som skaper endring i de andre systemene, og relasjonen mellom ungdommen og disse systemene.

For det andre er metoden standardisert og prinsippstyrt. Den legger mindre vekt på taust og erfaringsbasert kunnskap, og mer på bestemte prinsipper som skal anvendes overfor ungdommene. Standardiseringen er et uttrykk for at ”klientene” har relativt likeartede behov i likartede kontekster som igjen gjør at en kan møte disse på en relativt ensartet måte (jf. Angel 2003:67).

Et relevant spørsmål ut i fra dette er: Er det mulig å bygge et prosjekt på et fundament preget av både en relasjonspedagogisk, individfokustert og fleksibel tilnærming på den ene siden og et standardisert og prinsippstyrt program som er kritisk til å etablere en nær relasjon mellom sosialarbeider og ”klient”? Flere samfunnsvitere

har nettopp fremstilt disse to paradigmenes som motstridende – de bygger på ulikt menneskesyn og kunnskapsformer (Morén 2001, Angel 2004, Lihme 2004).

I denne evalueringsstudien har det derfor vært viktig å finne ut på hvilken måte de to motstridende sosialfaglige tilnærmingene kom til å prege prosjektet. Førte det til uløselige konflikter internt i prosjektet eller mellom prosjektet og andre potensielle samarbeidspartnere? Ble prosjektet en hybrid mellom den relasjonelle tilnærmingen og MST, eller dominerte en av tilnærmingene den andre? Hvordan håndterte prosjektet de spenninger som to slike tilnærminger kunne foranledige? Hva kan evt. forklare at prosjektet fant den ”blandingen som det fant”?

Slike spørsmål er viktig å få svar på når en skal vurdere resultater opp mot den forutgående prosess. Vil resultatet, enten det vurderes som godt eller dårlig, kunne tilskrives MST-metodikken eller den relasjonelle tilnærmingen – eller begge to?

6.1.1 Relasjonsbygging og MST-metoder i en pragmatisk blanding

Barne- og familiedepartementet stilte som tidligere nevnt (kapittel 4.3) nesten som en betingelse at Tett På skulle søke faglig hjelp hos noen som i 2001 allerede hadde gjort erfaringer med MST-metoden – enten i Akershus eller på Søndre Nordstrand i Oslo. Prosjektet tok kontakt med MST-teamet som arbeidet i bydel Søndre Nordstrand, og fikk en veileder fra dette teamet. Vedkommende var blant de første i Norge som hadde fått direkte opplæring fra de amerikanske programskaperne.²³ Ved siden av å være opplært i MST-metoden hadde han samtidig over tjue års erfaring fra arbeidet i nærkontakt med ungdommer i fritidsklubb og barnevernsinstitusjoner. I ti av disse årene hadde han arbeidet med psykodynamiske metoder i ungdomspsykiatrien.

Tett På knyttet derfor ikke til seg en ”ren” MST-terapeut, men en fagperson med stor faglig bredde og med, skulle det vise seg, et pragmatisk syn på hvilke metoder som kunne være egnet overfor Tett På’s målgruppe.

²³ I mesteparten av veiledningsperioden fra høsten 2001 og fram til høsten 2004 har denne veilederen arbeidet i en privat barnevernsstiftelse etter å ha sluttet i Oslo kommune.

I det første prosjektåret hadde veilederen og prosjektansatte en to timers veiledningsøkt hver uke. Andre prosjektåret var frekvensen annen-hver uke, og så ble det noe sjeldnere det siste året. Det er liten tvil om at denne veilederen fikk en betydelig innvirkning på den kurs som prosjektet fikk.

De viktigste spørsmålene som ble drøftet på disse veiledningsøktene var prosjektstyring og utvikling av samarbeidsrelasjoner:

MST-inspirert prosjektstyring

Det viktigste og mest distinkte bidraget fra MST til Tett På var en arbeidsform hvor en satte seg ukentlige mål og delmål, og hvor en i etterkant evaluerte om målene var nådd.

Denne biten av MST er jo bare et prosjektstyringsverktøy med mål og midler. Mens jeg veiledet Tett På gikk kona mi på BI og tok kurs i prosjektledelse. Hun lærte det samme der som jeg underviste Tett På i." "På veiledningsmøtene gikk vi gjennom alle ungdommene det ble jobbet med. Vi drøftet situasjonen rundt ungdommen, satte mål, delmål og bestemte hvilke konkrete aktiviteter en skulle gjennomføre i neste ukes eller to-ukers periode. Det var viktig at en gjorde som en hadde fastsatt i planen. De skulle så i etterkant se om det ble gjort fremgang i forhold til de overordnede målene. Hvis det ikke er fremgang, må en se på hvilke barrierer en har stått overfor. Og hvis en gjennomfører alle aktiviteter [delmål] og det ikke er noe framgang i forhold til overordnede mål, da har man trolig valgt feil midler.
(Veileder)

Veilederen introduserte det en kan kalle for MST-systematikken – som ikke er noe annet enn en målstyrt arbeidsform – med kortsiktige arbeidsplaner.

Vi måtte bruke skjemaene. Til tider var det et ork, men det ga en struktur på arbeidsdagen, og en fikk rapportert hva som hadde skjedd, om målet var nådd – for eksempel om en hadde nådd et konkret mål om å få kontakt med NN." "Jeg hadde god nytte av det, og burde hatt samme systematikk i den jobben jeg har nå.
(Prosjektmedarbeider)

I en lang periode forsøkte han å strukturere oss i å være målrettet. Dette er også noe jeg har med meg fra prosjektarbeidsmetodikken. Og MST er et mini-prosjekt

om hver enkelt ungdom. Etter det ble det mer løpende veiledning i sosialt arbeid. (Prosjektleder)

En gjennomgang av disse skjemaene viser at de inneholder en kort og konsis rapportering av hva som ble gjort. Men de inneholder ingen refleksjoner om hvorfor det gikk som det gikk. Noe av refleksjonene ble gjort i forbindelse med utarbeidelse av de kortsiktige arbeidsplanene – hvor en måtte reflektere over hva en skulle gjøre for å nå målene.

Veiledning på samarbeid

Et annet tema som ofte sto på dagsordenen på veiledningsmøtene var hvordan en kunne få til samarbeid med alle de etater og instanser som prosjektet ville være avhengig av for å få guttene i Bad Boys inn på positive spor. Med referanse til Bronfenbrenners systemiske tenking som MST bygger på, ble det lagt vekt på å få til et samarbeid med disse instansene. Prosjektarbeiderne i Tett På forholder seg til sine ”klienter” som hele personer, og får derved automatisk et koordinerende ansvar ”nedenfra” i forhold til spesialiserte ytere av hjelp og støtte. De blir både loser og advokater i forhold til det øvrige spesialiserte hjelpe- og tjenesteapparat. Som veilederen uttrykker det: ”Tett På har måttet koordinere det øvrige systemet ut i fra en posisjon langt nede i systemet, hvor de ikke har hatt noen formell makt”. Hans råd til de prosjektansatte har derfor vært at de skal være ydmyke og ikke konfliktsøkende i forhold til det øvrige apparatet.

I flere tilfeller har veilederen fungert som en lynavleder hvor han har måttet dempe de prosjektansattes frustrasjon overfor kontorer og saksbehandlere som har blitt oppfattet som rigide og byråkratiske. Dette for at relasjonen til den aktuelle saksbehandler eller kontor ikke ble helt ødelagt. Et av rådene fra veilederen har vært å ”finne personer” i systemet som de har kunnet samhandle med. Hvis det er vanskelig å samhandle med én person, kan det være mulig å finne andre som de kan gå inn i en dialog med og komme på bølgelengde med.

I følge veilederen inneholder litteraturen om MST og PMT (parent management training) mye om hvordan en kan samspille med ”systemet”. Slik sett kan en godt si at det er kunnskap fra de to store og teoretisk nært beslektede programmene som her er overført til de prosjektansatte. Men samtidig er dette kunnskap som ikke kan sies å være MST-spesifikk. Denne ”relasjonskunnskapen” vil en også kunne finne igjen i praksisnær forskningslitteratur på samarbeid. Her vil en kunne finne de samme råd om betydningen av dialog (Eriksen 1992), det å være lyttende og ydmyk i forhold til andres perspektiver og

kunnskap (Carlsson 1996), å etablere arenaer for å utvikle personlige relasjoner på tvers av systemer (Carlsson 1992). En vil også finne ut at det "frie og villige" samarbeidet også er avhengig av faglig likverdighet og en noenlunde samme tro på hvilke behandlingsmetoder som egner seg (Knudsen 1992, Lauvås og Lauvås 1995, Jacobsen 2004).

Denne type kunnskap om forutsetninger for samarbeid mellom organisasjoner og personer som en ikke har noen formell myndighet over, er dessuten en form for taus kunnskap som de fleste erfarne fagpersoner i "det spesialiserte apparatet" innehar. Samarbeid forutsetter en viss ydmykhet og pragmatisme. Den som står steilt på sitt, vil neppe vinne fram. Da må en evt. gå veien gjennom en konflikt – og konflikter kan selvsagt være en katalysator for endring og derfor et sunnhetstegn. Men i et prosjektarbeid hvor en *på kort tid* skal oppnå bestemte mål, vanskeliggjør konflikter måloppnåelsen.

Poenget er altså at prosjekt Tett På fikk mye veiledning på hvordan de kunne forholde seg til andre deler av apparatet – og da særlig i situasjoner som ble opplevd som vanskelig. Den innsikt og de råd som ble overført til prosjektarbeiderne gjennom veiledningen kan neppe sies å være MST-spesifikk, men en form for innsikt som deles av svært mange praktikere og forskere med ulikt faglig og teoretisk ståsted.

Åpenhet for å anvende andre og til dels konkurrerende metoder til MST

Et annet trekk ved denne erfarne veilederen var en betydelig åpenhet for å anvende andre metoder enn den familierettede og systemiske. I utgangspunktet mente han at en først burde forsøke enkle teknikker og metoder fra det behavioristiske metoderepertoar. Hvis dette ikke passet eller ikke virket, var rådet å prøve andre metoder, herunder psyko-dynamiske og relasjonspedagogiske metoder. Og det viste seg tidlig i prosjektperioden at å anvende kjernen i MST-metoden, å satse på å forbedre relasjonene mellom ungdommene og deres familier, kun i begrenset grad syntes å være fornuftig. Familiens problembilde var i utgangspunkt for komplisert også for en MST-intervensjon.

MST skal spille på de relasjoner som er, men de fleste av disse gutta hadde ingen eller dårlige relasjoner til sine familier. Da må du som sosialarbeider danne en relasjon til *dem*. (Sosialfaglig veileder)

Dessuten var de fleste guttene fra 16-17 år og eldre da prosjektet begynte, og de hadde slikt sett vokst ut av den "gyldne MST-alder".

En problemstilling i veiledningsforholdet ble derfor ikke om prosjektarbeiderne skulle arbeide i en personlig relasjon til guttene i Furuset Bad Boys eller ikke, men hva slags karakter denne relasjonen burde ha, og hvordan de kunne regulere nærhet og distanse i de konkrete tilfellene.

En multi-metode-tilnærning

De prosjektansatte gir i ettertid uttrykk for at de hadde stor nytte av veildningen og MST-programmet. De tok enkelte elementer fra metoden og brukte dem sammen med andre metoder. De elementer de tok fra MST – som å vektlegge ungdommens positive sider i kommunikasjon med foreldrene, og det å sette seg konkrete og kortsiktige mål – var commonsensiske og erfaringsbaserte i sin form. Slik elementer kan derfor enklere kobles til andre tilnærminger, som en tett og personlig oppfølging fra prosjektarbeiderne og mer psykodynamiske metoder i arbeidet med de unges aggresjon (jf. behandling hos Alternativ til Vold). For å bruke et bilde som er brukt av Røvik (1992) om standardiserte metoder i offentlig forvaltning; en tar i bruk noen byggelementer/formelementer som en tilpasser til andre modeller og metoder.

Tett På adopterte elementer fra et konsept som har stor legitimitet, særlig hos den viktigste sponsoren BFD. De elementene som en adopterte var slike som en likevel kunne hentet fra mange andre alternative kunnskapskilder. Kjernen i MST metoden – det intensive arbeidet i forhold til ungdommens familie – tok en i liten grad i bruk.

6.2 Der hvor relasjonsetableringen mislyktes

Da prosjekt Tett På ble startet senhøsten 2001 tok prosjektmedarbeiderne kontakt med alle de 15 guttene. For de sju-åtte som da sonet sine dommer, skjedde kontaktetableringen i fengselet. Dette var et greitt sted å ta kontakt. Tiden går sakte, og det er som regel hyggelig å få besøk. I tillegg er også fengslet et sted hvor de innsatte har mye tid til å reflektere over sin egen situasjon.

De som ikke sonet, ble enten kontaktet i forbindelse med rettsaken de var tiltalt i, eller de ble oppsøkt på bolig eller skole i bydelen.

Det viste seg relativt raskt at fem av de 15 ønsket ikke kontakt med Tett På.

En av guttene avviste forespørsel om kontakt og hjelp ut av kriminaliteten på en måte som Tett-På-medarbeiderne karakteriserer

som hånlig. Han ble av de Tett På-ansatte oppfattet som at han valgte å bli kriminell. Vedkommende har da også levd ut dette ønsket i prosjektperioden gjennom deltakelse i svært alvorlig kriminalitet. Han tok riktignok kontakt med Tett På etter to år i fengsel. Dette ble tolket av Tett På som at han ønsket ”å bruke” Tett På for å få soning på en åpen soningsanstalt²⁴. Tett På avviste denne invitten på slutten av prosjektperioden. På det tidspunktet var det uansett ikke aktuelt å ta inn nye.

En annen av guttene som ikke satt fengslet, klarte Tett På å få til en hyggelig samtale med. Han sa han ville ta kontakt tilbake, men gjorde det ikke. Tett På kontaktet ham så gjentatte ganger, inviterte han til møter, men han kom aldri. At en relasjon ikke ble etablert, ble allikevel ikke sett på som spesielt problematisk siden gutten ble fulgt opp av Tett På's viktigste kontaktperson i Friomsorgen.

En tredje av guttene, en av de yngste, avslo også kontakt med Tett På. Tett På gjorde i løpet av en fire ukers periode flere forsøk på å få kontakt med han. En av Tett På's medarbeidere ble med på en ukes skoletur nettopp for å forsøke å få en relasjon til gutten gjennom denne. De fikk samtalekontakt, men gutten avviste videre kontakt med prosjektet. Gutten ble oppfattet som svært fascinert av den kriminelle livsstil, og de belønninger han fikk gjennom kriminalitet. Han hadde ikke vært gjennom noen rettssak eller fengselsopphold ennå, og virket ikke motivert for å komme ut av kriminaliteten. I forhold til denne gutten var det dessuten etablert et MST-opplegg.

En fjerde av guttene som Tett På kontaktet under rettssaken, sa tvert nei til Tett På's forespørsel. Han svarte klart ”dette gidder jeg ikke”. Han ble oppfattet å ha tatt et bevisst valg, og da fant ikke Tett på noen grunn til å trenge seg på. En femte av guttene var lillebror av den ovennevnte. Han uttrykte, trolig sterkt påvirket av storebror, at han ikke ville ha noe med prosjektet å gjøre. Dessuten var han omfattet av barnvernstiltak. Barnevernet ønsket ikke Tett På inn i et samarbeid om gutten.

Et fellestrekk ved de fem er at de mer eller mindre tydelig uttrykte at de ikke ville ha kontakt med Tett På. De var usikre på Tett På's rolle, og de hadde en mistanke om at politiet sto bak prosjektet (jf. sitat neste side). De hadde heller ikke noe uttalt ønske om å kutte ut en kriminell livsstil. Siden Tett På kun rådde over positive virkemidler som kunne hjelpe dem ut av kriminalitet, og ikke hadde noe ”ris bak

²⁴ Å ha oppfølging fra et prosjekt som Tett På kunne være fordelaktig i en slik søknad om åpen soning.

speilet” som medførte sanksjoner hvis de avviste kontakt med prosjektet, var det lite prosjektet kunne stille opp med mot et bastant nei. Tett På kunne kanskje ha anstrengt seg mer for å overtale disse til å delta i prosjektet. At de ikke gjorde det skyldes også at fire av de fem tilhørte den delen av Furuset Bad Boys som kom i konflikt med de andre, og som derfor søkte seg mer aktivt i retning B-gjengen. Dette førte som tidligere nevnt til at majoriteten av guttene uttrykte at hvis Tett På arbeidet med disse og, ville ikke *de* ha kontakt med Tett På. I og med at denne minoriteten var så avvisende til å ha kontakt med Tett På, ble dette ikke noe vanskelig valg for prosjektet. Prosjektet kunne begynne å arbeide med de som viste en *viss* vilje til kontakt.

6.3 Arbeid med de ti hvor relasjonsetableringen lyktes

Tett På fikk kontakt med 10 ungdommer. Disse tilhørte majoritetsfraksjonen i Bad Boys som etter ”episoden i fengslet” søkte seg mot A-gjengen. Som tidligere nevnt hadde ikke Furuset Bad Boys noen klar struktur med en tydelig leder. Men i denne majoritetsfraksjonen var det én ungdom som ble oppfattet å ha en tydeligere posisjon enn de andre, og som trolig også utøvet stor innflytelse over dem. Hvis Tett På fikk god kontakt med han, regnet de også med at han ville godkjenne at de andre hadde kontakt med Tett På. Hvis han hadde satt ned foten for de andres kontakt med prosjektet, var prosjektet redd for at da ville en ikke få kontakt med noen av de ti. Gjennom hyppige besøk i fengslet fikk Tett På relativt god kontakt med denne antatte lederen og kameraten hans som han opererte mye sammen med. Han ga aksept for at de andre kunne ha kontakt med prosjektet.

Den første tiden etter at Tett På ble etablert, dvs. høsten 2001 og utover i 2002 fikk Tett På kontakt til denne majoritetsgruppen i Bad Boys. De satt i fengsel, eller de var dømt og skulle inn til soning. I fengslet hadde de tid til å prate. Tett På tilbød en voksen sosialarbeider å samtale med, samt hjelp til bolig, arbeid og meningsfulle fritidsaktiviteter når de skulle tilbake til samfunnet. I tillegg kunne kontakt med Tett På brukes som et argument for endringer i soningsforhold og for permisjoner.

Flere av guttene var likevel skeptiske.

Det sto mye om prosjektet i avisene. Da tenkte vi at her står politiet bak. I begynnelsen trodde vi at de samarbeidet med politiet..... [Prosjektleder] hadde en måte å spørre på som lignet et avhør. Han ser jo ut som en politimann, og når han også snakket som en, ble du skeptisk. Det var andre i Bad Boys som var enda mer skeptiske til dem. De var sure på oss som var villig til å prate med dem.”Det tar tid å få tillit. Jeg brukte over et år på å få tillit til [navn på prosjektarbeider].(En av guttene)

Jeg hadde en rar følelse overfor [prosjektleder]. Jeg trodde dette var et prosjekt fra politiet for at de skulle få vite mest mulig om oss. Jeg ville heller ikke ha kontakt med dem..... Jeg var redd for hva jeg var i ferd med å rote meg inn i. Vi var sikre på at de hadde noe med politiet å gjøre. (En annen av guttene)

Fra guttene var villig til å prate med sosialarbeiderne fra Tett På, til de fikk tillit til dem og slapp dem inn i livet sitt, tok det tid – opp til et år.

Kontakt gjennom aktiviteter

Et helt sentralt virkemiddel i Tett På's arbeid med ungdommene har vært å utvikle relasjonen til guttene gjennom aktiviteter. Tett På medarbeiderne forsøkte å finne ut hvilke aktiviteter guttene var interessert i. I og med at de tre prosjektarbeiderne selv hadde et stort repertoar av fritidsaktiviteter, gikk det greit å finne positive aktiviteter som prosjektmedarbeider og ungdom kunne møtes gjennom. Aktivitetene ble et godt grunnlag for å bli kjent med ungdommen, få vite om deres problemer, familiesituasjon, hverdagsliv og også om ”gangsterlivet”. I noen grad startet aktivitetene allerede mens guttene satt i fengsel.

[Navn på Tett På medarbeider] er en blanding av voksen og venn. Han tok meg med på fotballlandskamper tre ganger mens jeg satt inne. Det fikk jeg permisjon til. Han tok meg med på ting jeg liker, og snakket med meg der, og ikke i besøksrommet. Han startet alltid samtalene med ting jeg likte, fotball, idrett..... (Ungdom)

Også andre av ungdommene beretter om at kontakten og samtalene i stor grad ble utviklet gjennom aktiviteter som de var interessert i – først i fengslet, eller på permisjon fra fengslet, og siden etter at de slapp ut. De fleste guttene var interessert i fysisk aktivitet. Noen slike aktiviteter var de godt kjent med allerede. Andre aktiviteter ville de

gjerne prøve ut. Det dreier seg om alt fra fotball, basketball, bowling, badminton, kroppsbygging, fjellklatring og i et tilfelle hhv. dans og fallskjermhopping. Gjennom deltakelse på slike aktiviteter sammen med en Tett-På medarbeider, fikk de både gode opplevelser og de ble bedre kjent med ”sin” sosialarbeider.

Når en ungdom kommer til deg på et kontor, er han ikke alltid klar til å prate. Du må bygge ned avstand, og du må gjøre ungdommen i stand til å reflektere over sin egen situasjon. Spesielt hvis gutten var i en nedtursfase tok jeg han med på tur for å gi opplevelser, spenning og prat – for å snu han. Du kan oppnå mye gjennom aktivitet. Du kan endre følelser, holdninger og atferd. Du kan ha det moro, holde på en god følelse. Være glad, mestre noe vanskelig, og derigjennom bedre selvbildet. (Prosjektarbeider).

Kommunikasjonen med de Tett På-ansatte fikk etter hvert mindre karakter av masing om hva de skulle eller ikke skulle gjøre, og den skilte seg fra det de var vant med i forhold til andre aktører i ”apparatet”:

I begynnelsen var det kanskje ikke så stor forskjell på måten de i Tett På snakket med oss [sammenlignet med andre behandlere eller hjelpere]. Også [navn på prosjektarbeider] maste mye om hva jeg ikke måtte gjøre. Men så ble det mindre av det. Og så begynte vi å prate om andre ting. De i barnevernet maste hele tiden. ”Du kan ikke gjøre sånn”, og så spurte de om hvorfor jeg gjorde det. Med det vet du jo ikke sjøl engang – om hvorfor du gjør noe sånt. De fleste vet ikke det. Du gidder ikke åpne deg for en som hele tiden bare spør ”hvorfor” og ”ikke gjør sånn”. Overfor [prosjektarbeider] åpnet jeg meg sakte og gradvis. Og så var han hjemme og overhørte noen krangler. Da tror jeg at han forsto mer om situasjonen hjemme og hvordan jeg hadde det, og hvorfor jeg var frustrert. (Ungdom)

Aktivitetene ble en anledning til å ta problemstillinger opp til diskusjon og refleksjon.

Jeg tok dem enkeltvis med på fjellklatring. Da må de først ut på en par timers marsj med ryggsekk fram og tilbake. Jeg gikk ganske fort. Da ble de slitne og de fortalte om ting de kanskje ellers ville ha holdt skjult. Vi fikk gå inn på temaer som de ellers blokkerte. Både i

forkant og etterkant av en slik aktivitet har du mye tid til praten. Samtidig måtte vi samarbeide under klatringen for å nå målet. Begge må gi og ta. (Prosjektarbeider).

Alle de tre prosjektarbeiderne var aktive i å trekke ungdommene med på aktiviteter – både ballspill, fjellklatring, andre friluftaktiviteter og trening i helsestudio. Treningskortet i helsestudio som de fikk gjennom prosjektet, ble spesielt verdsatt for gutter som var interessert i å investere i sin ”kroppslige kapital”. De ønsket å se flotte og sterke ut. En av guttene som ved intervjuet hadde trent ca. 4 ganger pr. uke i et års tid, fremhever også treningens mentalhygieniske effekter:

Trening hjelper. Du føler deg nesten som en helt annen person. Hvis jeg går uten trening noen dager, føler jeg meg dårlig, nesten trist. Trening gjør at jeg blir glad og oppegående. (Ungdom)

Guttene fikk gjennom aktivitetene noen gode opplevelser sammen med en prosjektarbeider som også kunne være en kompetent rettleider i aktiviteten. Derved ble det også bygget opp et tillitsforhold.

Det tar tid å få tillit. Jeg var vanskelig å få kontakt med. Men vi begynte å snakke mer sammen under aktiviteter, og jeg begynte å åpne meg mer. (Ungdom)

Etter hvert kom Tett På-medarbeiderne i posisjon til å snakke om utdanning og arbeid. De forsøkte å hjelpe guttene til å avklare hvilke ønsker og kvalifikasjoner de hadde, og til å realitetsorientere dem i forhold til hvilke muligheter som fantes.

Under det første året av prosjektperioden tok dette kontaktarbeidet mye tid. Et par av guttene var deprimerte og måtte motiveres og dyttes fram gang på gang. Én var helt umotivert, samtidig som han hadde så mange kvaliteter at prosjektarbeiderne syntes det var for galt å gi ham opp. Arbeidet overfor ham krevde derfor mye tid. Én av guttene sa han var svært interessert i å komme seg ut av det kriminelle miljøet, men så forsvant han ut på ”ruskjøret” i flere uker av gangen, og så måtte han bygges opp på nytt. Tre av guttene ble oppfattet av prosjektarbeiderne som motiverte i utgangspunktet. De krevde derfor heller ikke noen stor innsats på motiveringssiden. For disse var problemstillingen mer å få klarlagt hvilke ønsker de hadde for fremtiden, samt arbeide med å få realisert disse.

6.4 Arbeid med familien

Som nevnt i kap. 6.1 var det lite aktuelt å anvende MST-metoden siden guttene allerede var 17-18 år da prosjektet startet. Men familiene spilte fortsatt en stor rolle i guttenes liv – på godt og ondt. Noen bodde hjemme i konfliktfylte forhold. Andre bodde ikke hjemme – fordi de var kastet ut eller ikke orket mer. Noen av guttene var oppriktig lei seg fordi forholdet til foreldrene var så dårlig, noe som gjorde dem ekstra deprimerte.

Siden familiene fortsatt var en viktig del av guttenes liv, valgte Tett På å arbeide også med dem. Skulle guttene komme seg videre i livet, var det også mye i forholdet til familien som en burde rydde opp i.

Alle de tre prosjektansatte arbeidet overfor familiene til guttene. Mye av arbeidet gikk på å redusere konfliktnivået:

Vi backet foreldrene og forsøkte å få dem til å se at det faktisk var muligheter for barna deres, selv om de hadde vært involvert i mye kriminalitet. Vi måtte gå inn og dempe konflikter mellom foreldre og barn, men også mellom foreldre. Der hadde vi trengt noe mer erfaring. Vi hadde jobbet for lite med foreldre fra før av.
(Prosjektmedarbeider)

På grunn av konfliktene mellom foreldre og barn, fikk foreldrene vite lite om hva barna gjorde på godt og ondt. Tett På ble en kilde til informasjon, og mye av det Tett På-medarbeiderne formidlet var av positiv karakter. De prosjektansatte hadde et ti-talls besøk hos de fleste av foreldrene, og de tilbrakte timesvis hjemme hos dem, for å forsøke å normalisere forholdet mellom foreldre og sønn.

Jobbingen i familiene gikk også ut på å hjelpe familiene med andre ”overlevingssaker” som å få til en bedre samordning av ytelser fra sosialtjenesten slik at familien kunne få en bedre oversikt over økonomien.

I tillegg til besøkene hjemme hos foreldrene, var også prosjektet tilgjengelig 24 timer i døgnet hvis det var akutte problemer. Dette var en mulighet som flere av foreldrene benyttet.

6.5 Tett på et farlig miljø

Tett På medarbeiderne fikk etter hvert mye med informasjon om guttenes liv, om familieforhold, guttenes problemer, deres drømmer, kjæresteforhold og mye annet. Informasjonen fikk de gjennom praten rundt aktivitetene, i møter/samtaler i fengsel. Guttene fortalte selv mye. I tillegg fikk Tett På-medarbeiderne mye supplerende informasjon fra andre offentlige tjenestemenn (jf. politi, skole, fengsel).

Det var allikevel en informasjonsdør som guttene ikke så gjerne åpnet. Det gjaldt informasjon om gjengen, om kriminaliteten og alle hemmelighetene de hadde. Guttene visste svært mye om hverandres kriminalitet, hva de hadde gjort, hva de var tatt for og hva de ikke var tatt for. Blant guttene var det en sterk norm at slik informasjon holdes hemmelig. Denne normen gjelder også etter at du evt. har sluttet med kriminalitet. Guttene forteller at det ikke er forbundet med alvorlige sanksjoner å slutte med kriminalitet og trekke seg tilbake fra det kriminelle miljøet – under forutsetning at ”Du holder kjeft”. Det kriminelle miljøet går i dette tilfellet ut over Furuset Bad Boys, og omfatter også større kriminelle nettverk i Oslo-området inklusive A- eller B-gjengen.

Selv om guttene forsøkte å holde døra til hemmelighetene lukket, sto den av og til på gløtt, særlig under en-til-en aktiviteter mellom ungdom og Tett-På-medarbeider. De sistnevnte fikk vite litt nå og litt da. Gjennom å supplere denne med informasjon fra andre kilder, fikk Tett På-medarbeiderne etter hvert et bilde av guttenes kriminalitet og de miljøer og nettverk de hadde kontakt med. De Tett På-ansatte hadde også ved enkelte anledninger vist at de hadde god oversikt over både guttenes åpne og hemmelige liv. Guttene visste at de Tett På ansatte visste en del, men neppe hvor mye de visste. Guttene forventet at Tett På medarbeiderne holdt informasjonen for seg og at de hvertfall ikke ga den videre til politiet.

Tilliten mellom guttene og prosjektmedarbeiderne bygget på dette. Hvis politiet fikk informasjon fra Tett På som i sin tur kunne føre til arrestasjon av noen i det kriminelle miljøet, kunne det i neste omgang få store og ubehagelige konsekvenser for den eller de av guttene som kunne mistenkes for å være Tett På's kilde.

Normen om ikke å tyste, verken fra guttene selv eller Tett På, ble aktualisert samme dag gjennom to hendelser som ellers ikke hadde noe med hverandre å gjøre. De forsterket derfor hverandre, og fortalte

de prosjektansatte at de arbeidet med miljø som var farligere enn de først hadde trodd.

Taushetens lov – tortur og ”bot”

Denne saken gjelder person NN²⁵ som i avhør hos politiet visstnok skulle ha plassert flere av de andre guttene midt i saken.

Opplysningene om at gutten hadde ”tystet” i politiavhør ble kjent under rettsaken som involverte flere av guttene. Vedkommende som hadde vært en del av vennegruppen i mange år, var plutselig ikke en venn lenger.

Et par uker etter rettsaken, ut på høsten 2002, ble NN invitert til et møte med tre av guttene i gjengen. Det er uklart hva som var foranledningen til møtet, men NN stilte hvertfall opp. Kanskje hadde han ikke noe annet valg. Han ble så utsatt for betydelig vold, og ble på en skremmende måte truet på livet. NN ble der og da ”dømt” til å betale bøter til to av de andre i hundretusenkroners klassen. Å unnlate å betale bøkene ville være ensbetydende med at truslene ble iverksatt.

Guttens kontakt i Tett På fikk informasjon om hendelsen rett etter at dette hadde skjedd. Dette var en hendelse som rystet Tett På-medarbeiderne.

Fortsettelsen på denne historien er for øvrig at de andre lot gutten i fred noen uker. Deretter kom de tilbake med et nytt pengekrav. Den summen de nå krevde var klart mindre, men allikevel utenfor rekkevidden til NN. NN på sin side hadde personer i sin omgangskrets som kjente viktige personer i et bestemt miljø. De fikk en person fra dette miljøet til å megle. De som mente seg berettiget til pengene hadde også gode kontakter til det samme miljøet, slik at en megler hadde legitimitet på begge sider. Beløpet ble så meglet ned til 20.000 kroner som NN skulle betale i fire månedlige avdrag på 5000 kroner. Beløpene ble betalt, og truslene ble opphevet. Det hele ble gjort til en æressak mellom aktører ”som sto over” de involverte.

For å beskytte NN mot represalier hadde for øvrig Tett På utstyrt han med en åpen flybillett til en destinasjon i et annet europeisk land hvor

²⁵ Flere steder i denne rapporten brukes denne type kjennetegn på deltakerne. Hvem som er AA, BB, NN, QQ, XX etc. i et avsnitt trenger ikke være det i et annet. Slike betegnelser gis for å skille deltakerne i en konkret sammenheng. Hvis jeg systematisk hadde brukt samme bokstavidentifikasjon på den enkelte gjennomgående i hele rapporten, kunne det ha vært mulig for å krysspeile og finne ut hvem som skjuler seg bak bokstavene.

gutten hadde slektninger. Han kunne, hvis det ble nødvendig, forlate Norge omtrent på timen.

Forvaltning av følsom informasjon – og trussel mot prosjektleder

Tidligere samme dag som NN ble torturert, ble prosjektleder utsatt for en trussel. Han ble beskyldt for å ha ”tystet” til politiet om noen av guttene. Saken gjaldt XX som skjulte to rømlinger fra barnevernet i boligen sin, og hvor politiet kom og hentet dem. Hendelsesforløpet var slik at guttene mente at det *måtte* være prosjektleder som hadde ”tystet”.

En av de andre guttene i Bad Boys rettet så en trussel mot prosjektleder.

Jeg ble oppringt av en av guttene som i en aggressiv tone ba meg møte ham i byen med en gang. Han ble så bedt om å komme hit til kontoret. Da ble han veldig sint og kom med noe som jeg opplevde som en trussel. Jeg opplevde det som veldig truende og var veldig redd der og da. (Prosjektleder)

[Prosjektleder] var uerfaren i denne type spill. Han lærte nok mye av dette. Hvor mye trussel det var, er uklart. Men [prosjektleder] *var* redd. (Prosjektmedarbeider)

Å vite mye i denne type arbeid er viktig, men samtidig kan det også være farlig. Gjengmedlemmene visste også at de Tett På ansatte visste mye. Men guttene var ikke klar over hva andre aktører i apparatet visste. Når politiet grep inn på bakgrunn av informasjon som guttene mente Tett På hadde, sluttet guttene at det måtte det være de ”Tett På” ansatte som hadde ”tystet”. I den aktuelle saken som foranlediget trusselen mot prosjektleder, hadde informasjonen kommet til politiet fra en annen kilde i tjeneste/behandlingsapparatet som også visste ganske mye.

Å vite mye er en viktig del av denne type sosialarbeid, men slik informasjon gjør en også sårbar når ”følsom” informasjon når fram til aktører som ikke bør vite (eks. politiet). Fordi ”guttene” trodde at de Tett På ansatte hadde dette som eksklusiv informasjon, ble de ”stilt til ansvar”. Og det på en måte som skapte alvorlig frykt. Men en slik informasjon kan jo også stamme fra andre kilder, noe den gjorde i dette tilfellet. Det betyr at i denne type sosialarbeid kan en også bli sårbar i forhold til hvordan andre aktører i apparatet forvalter sin informasjon, og hvilke handlinger dette foranlediger.

Farligere enn man først trodde

I tiden etter denne spesielle dagen høsten 2002 ble det stadig klarere for de prosjektansatte at det ”var farlig saker” de arbeidet med. De fikk også klare indikasjoner på at guttene også hadde kontakter til andre kriminelle nettverk.

Ut fra ungdommenes tidligere historie ser vi nå at de er knyttet langt tettere til organisert kriminalitet enn det på forhånd var mulig å anta. Dette fører til stor usikkerhet ift. hvordan vi påvirker dette systemet og motsatt. Vi snakker her om kontakter med etablerte kriminelle i Tveita-gjengen, det Kosovo-albanske miljøet, A-gjengen og B-gjengen. Har vi fått for tette bånd til ungdommene/for sterk relasjon som gjør det vanskelig å bryte båndene? Spørsmålet er om vi også er en brikke i de enkelte ungdommenes hverdag og blitt en del av deres spill? Hvordan kan vi kanalisere det vi vet på en trygg og etisk riktig måte? Hvis noen vet om disse guttene er involvert i organiserte kriminelle miljøer som nevnt over, krever vi å få vite det. (Internt krisenotat 14/3-03)

I og med at hovedkontakten inn i politiet var et forebyggende politi som arbeidet med ungdommer under 15 år, fikk de vite lite om guttenes oppkobling mot slike ”tunge” kriminelle miljøer. Det var først senere gjennom aktiv nettverksbygging at de fikk kontakt med aktører i politiet som kunne gi informasjon og analyse av Bad Boys relasjoner til de andre miljøene.

I tillegg til ”tortursaken” og ”trusselsaken” ble det gjennom høst 2002 og vinter 2003 klart for prosjektmedarbeiderne at noen av guttene også bevæpnet seg.

For ikke lenge siden ble det funnet et skarpladd våpen med sju skudd liggende i sofaen i leiligheten to av guttene deler. Vi vet at flere av disse til enhver tid går med våpen av ulik karakter på seg. Hvorfor gjør de det og hvilket signal gir det oss? Vi vet at de har fiender som sannsynligvis er like bevæpnet. I forhold til hvordan det er tenkt vi skal jobbe, hvor mye kontroll i de ulike situasjoner har vi? Fornuftsmessig er det opplag at sikkerheten vår er vanskelig å forutsi. Dette mener vi at vi må ta til etterretning selv om vi ikke i det direkte arbeidet med ungdommen opplever oss truet. Vi opplever til dels vi har oppnådd en god allianse med disse ungdommene. Denne alliansen bygger på en gjensidig

tillit. Men det er snakk om følelsesmessig og atferdsmessig ustabile personer som i tillegg har massive rusproblemer. (Internt krisenotat 14/3-03)

Disse tre forholdene – torturen og bøteleggingen av et av gjengmedlemmene, trusselen mot prosjektleder, og at enkelte bevæpnet seg med skarpladde våpen, bidro til at prosjektet i denne perioden fokuserte mye på sikkerhet.

6.6 Relasjonen til ytterligere tre avbrytes

Tett På medarbeiderne følte seg usikre i forhold til fire av de ti som de arbeidet med. De var engstelige for at de under spesielle forhold kunne utøve vold mot de prosjektansatte, inklusive bruk av kniv eller skarpe våpen. De fire hadde tidligere vært involvert i alvorlige voldsepisoder og vist at de kan være svært farlige hvis de mister besinnelsen. To av disse guttene viste allikevel en betydelig interesse for å få hjelp for sine problemer, og til å satse på hhv. skole og arbeid. Prosjektet fortsatte derfor arbeidet med dem.

De to andre som de prosjektansatte ikke ”visste hvor de hadde”, som i tillegg bevæpnet seg, ble frakoblet prosjektet. Foranledningen var ikke utelukkende hensynet til de prosjektansatte sikkerhet, selv om dette åpenbart spilte inn. Frakoblingen fra prosjektet skyldtes også at de to guttene ikke hadde vist noen interesse for å ta imot de tilbud som de fikk gjennom Tett På. Under soning hadde de gitt uttrykk for interesse i å komme seg ut av kriminalitet. Tett På hadde hatt gjentatte samtaler med dem mens de sonet i fengsel. En av dem ble bl.a. besøkt 2-3 ganger i uka i flere måneder. Guttene ga i fengslet uttrykk for at de gjerne ville ha et arbeid, gjerne et arbeid med biler. Tett På ordnet så med både bolig og arbeid (praksisplasser) ”med biler”. Dette sto klart dagen etter at de slapp ut fra soning. Første dag på jobben ble de hentet hjemme av en Tett-På medarbeider og kjørt til arbeidsplassen slik at de var der til kl. 07.00. Allerede en halvtime senere hadde de stukket av. Begrunnelsen de i ettertid gav, var at de stakk da de skjønnte at de to ikke fikk arbeide sammen. En leilighet som Tett På var behjelpelig med å skaffe, ble ramponert.

Arbeidet med de to opphørte ikke med dette. Tett På tok fortsatt kontakt med dem. De viste allikevel ikke noen interesse for verken utdanning eller arbeid. Tett På medarbeiderne oppgir at de til slutt endte opp med å bli sjåfører for dem – bl.a. til sosialkontorer de mente de skulle ha penger fra. Prosjektmedarbeiderne følte at de ble utnyttet. De oppfattet guttenes positivitet til Tett På i fengslet som et forsøk på

å ”bruke” Tett På for å få avsluttet soning til 2/3 tid. Når dette var oppnådd, minsket guttenes interesse for prosjektet betydelig. Arbeidet med guttene ble derfor avsluttet på en ”pen måte”, for ikke å skape aggresjon som kunne slå tilbake på de prosjektansatte. Guttene fikk beskjed om at de evt. kunne ta kontakt hvis de virkelig ønsket hjelp til arbeid eller utdanning. En slik kontakt har de ikke tatt. Derimot har de utvist en betydelig kriminell aktivitet.

Den tredje som ble frakoblet Tett På var en yngre bror av en av de to ovennevnte som stadig var involvert i voldsepisoder. Grunnen til frakoblingen var at barnevernet satt ned foten og ikke ønsket et samarbeid med Tett På. Gutten ble overført til en institusjon et godt stykke vekk fra Oslo. I følge barnevernet har denne institusjonen gjort et meget godt arbeid med denne gutten.

På dette viset ble altså ytterligere tre ungdommer frakoblet Tett På, slik at prosjektet de siste halvannet til to år av prosjektperioden kun arbeidet med sju ungdommer.

6.7 Konflikt i prosjektteamet om nærhet og sikkerhet

Situasjonen høst 2002 og vinter 2003 skapte mye usikkerhet og en god del engstelse. I krisenotatet fra 14/3-03 går det klart fram at ”vi føler oss temmelig ensomme i denne jobben”. Spesielt hadde de tre prosjektansatte forventet å få mer støtte fra prosjektets styringsgruppe.

Prosjektleder og en av de prosjektansatte, støttet av prosjektets veileder, understreket nå nødvendigheten av å være forsiktig. Prosjektet utarbeidet et sett med sikkerhetsregler som skulle følges:

Prosedyrer for varsling ved møter/kontakt med ungdomsgruppen

1. Ringe ungdommen man skal møte mellom ½ og 1 ½ time før møtet for å vurdere situasjonen
2. Ta kontakt (tlf. eller SMS) med en av de ansatte og informere om utreisetidspunkt og forventet tilbakekomst. Ved vesentlige endringer gir man tilbakemelding
3. Den som blir varslet skal kontakte den ansatte i løpet av perioden
4. Når møte/kontakt med ungdom er ferdig skal man varsle den andre ansatte senest innen 15 minutter.

Prosedyrer for møte med ungdom

- *I et avtalt møte med mer enn en ungdom skal vi alltid være to ansatte eller flere*
- *Hvis våpen er tilstede (enten ved antydning, trusler, vises/legges fram), skal det enten legges på et trygt sted eller møtet avsluttes umiddelbart*
- *Hvis en ungdom er merkbart ruset eller ved mistanke om rus med ungdom avtales et nytt møte senere*

Reglene gjaldt alle tre, men var i særlig grad myntet på en av prosjektmedarbeiderne som de to andre mente var altfor dumdristig.

Han ville ut og prate med alle i de kriminelle miljøene. Men det nektet vi han. Han hadde null kunnskap om A- og B-gjengen. Nå var det snakk om både tortur og trusler. Da må vi tenke på oss selv. Omtrent en måned etter tortursaken, og lenge før den var avklart gjennom megling, ringer en av guttene (AA) til oss mens vi sitter i et møte. Han er drit-redd. BB og CC har oppsøkt ham på skolen. [Navn på prosjektmedarbeider] hiver på seg jakka for å dra dit. Vi ber han ringe med en gang han kommer dit. Men han ringer ikke. Vi blir veldig engstelig. Vi måtte til slutt ringe han. Han skjønte ikke vår redsel. Dette oppfattet vi som et tillitsbrudd. Han involverte seg på en måte som var farlig. Vi laget forholdsregler, men han ville ikke forstå. [Prosjektmedarbeider]

For stor nærhet til guttene – hvor ”tett på”?

Et lignende problem var at de to andre mente at den tredje hadde en altfor stor nærhet til de guttene han arbeidet med. Han arbeidet enda tettere på sine ungdommer enn de to andre. Han var mer hjemme hos dem. Dermed fikk han anledning til å observere mye, og han fikk vite mye. Han var mer ”kompis” med guttene. Han trakk dem med i sine fritidsaktiviteter og ble som en venn for et par av dem. Han var ”singel” og traff også på enkelte av guttene ”ute på byen” i helgene²⁶. Han gikk inn i familier med et stort konfliktnivå, og hvor det også fantes kriminelle og rusbelastede slektninger til den aktuelle ungdommen. De to andre mente at han var i ferd med å tukle seg inn i kompliserte familier og relasjoner som kunne bli farlige. Han ble opplevd som illojal fordi han ikke fulgte opp reglene.

²⁶ Han oppsøkte dem ikke, men han besøkte enkelte utesteder som privatperson som også enkelte av ”guttene” kunne stikke innom.

De to andre hadde mer distanse til arbeidet. De var mer forsiktige. De arbeidet med tydeligere avtaler med guttene i forhold til tid og sted – dvs. gjennom planlagte møter og aktiviteter som kunne omfattes av sikkerhetsprosedyrer.

Den aktuelle medarbeideren på sin side opplevde ikke arbeidet sitt som farlig. Han kom godt overens med de guttene han arbeidet med, opplevde ikke noe spesielt ubehagelig. Han hadde kanskje også en annen terskel for når han opplevde risiko (jf. han hadde isklatring som en av sine hobbyer om vinteren). Samtidig mente han at det i siste instans måtte være opp til hans vurdering der og da hva som hva farlig. En kan ikke gjøre slike bedømmelser på forhånd, men situasjonen må bedømmes og håndteres når den oppstår.

Når prosjektarbeider og ungdommene ble mer innvend i hverandres liv, hvor skillet mellom fritid og arbeid ble mer visket ut, møttes de også på andre måter slik at sikkerhetsprosedyrene for møter med ungdommen ikke passet, eller de ble for stive og rigide. Det dreidde seg ikke bare om lojalitet til regler eller ubetenksomhet, men også om en arbeidsform som det er vanskelig å regulere.

Etter hvert oppsto det en tydelig konflikt mellom spesielt prosjektleder og denne ene prosjektmedarbeideren. Som tidligere nevnt var den aktuelle medarbeideren ikke ønsket i prosjektet. Nå viste han også en type ”villskap” som skapte problemer. De to andre mente at han brøt viktige avtaler for sikkerhet, og at han var illojal. Fra et krisenotat datert 14/3-03 framkommer følgende:

Det eksisterer sterk mistillit fra leder til en av medarbeiderne som gjør at samarbeidet i teamet fungerer dårlig. Det kan se ut som om vi sitter på hver vår tue og jobber med våre egne ungdommer. Dette fører til lite faglig utveksling og store sprik ift. hvordan vi jobber med ungdommene. Dette er nå et stort problem for prosjektet i den korte tiden vi har igjen. Ved å arbeide mye solo i samtaler og aktiviteter øker også risiko i både forhold til informasjon og eventuelle trusselsituasjoner.

Det er viktig å presisere at der er forskjellige standpunkter, manglende felles plattform og forståelser i teamet noe som skaper stor usikkerhet og svekker overføringsverdi og kunnskapsutvikling. Det er forsøkt med flere møter og veiledning siden 3. oktober 2002, men vi har ikke klart å etablere en felles plattform så langt.

Ovennevnte situasjon med mistillit, manglende felles plattform og utrygghet gjør at det nå er opp til arbeidsgivere og eventuelt styringsgruppe å være med på å løse denne situasjonen. (Fra krisenotat datert 14/3-03 – som ble underskrevet av alle tre prosjektansatte).

Prosjektleder var klar på at han ville ha prosjektmedarbeideren ut av prosjektet, og ba han søke andre jobber. I samarbeid med nøkkelpersoner i bydelen hadde de også funnet en retrettstilling til han. Prosjektarbeideren søkte støtte i sin fagforening, og ønsket ikke å forlate denne prosjektjobben. Han medgir i ettertid at han ved et par tilfeller nok kunne ha vært ubetenksom og tankeløs, og at han burde ha ringt/meldt tilbake. Men dette var ikke uttrykk for noen illojalitet, sett fra hans side.

Konflikten gikk mellom prosjektleder og den ene prosjektmedarbeideren, med den andre prosjektmedarbeideren som en støtpute på kontoret mellom dem. Konflikten krevde mye energi, og er også en medvirkende forklaring på at prosjektets effektivitet kanskje ikke var den største.

Konflikten ble ikke løst, men den ble klart mindre intens gjennom at den aktuelle medarbeideren inntok en noe mindre aktiv arbeidsstil. Han sluttet for øvrig mens det var åtte måneder igjen av prosjektet, etter at konflikten hadde lagt seg. Dette skyldes nok mer at bydelen ikke kunne tilby han noe fast arbeid etter prosjektslutt. Selv sier han at han aktivt ble støttet av en person som samhandlet tett med prosjektet, noe som gjorde at han orket og tålte alle de andre negative tilbakemeldingene han fikk. Han fikk for øvrig fast jobb som sosial/ungdomsarbeider i en annen norsk storby.

Som de fleste konflikter ble konflikten personlig, og det ble sikkert sagt og gjort ting ”i kampens hete” som aktørene angrep på i ettertid. På den annen side har undertegnede som evaluator, som kom inn i prosjektet etter at konflikten var tonet ned, registrert at de som sto i konflikten i ettertid har omtalt hverandre på en respektfull måte. De har også kunnet samarbeide i mange konkrete sammenhenger, og har kunnet gjennomføre gode diskusjoner på en saklig og ordentlig måte (jf. på internseminarer og i felles samtaler med evaluator). Undertegnedes vurdering er at de etter hvert klarte å håndtere en konflikt som var i ferd med å bli meget personlig og uhåndterlig, på en måte som avtjener respekt. Selv om konflikten kostet mye energi, kom den aldri til å lamme arbeidet. Den kunne lett ha gjort det.

Et konstruktivt resultat av denne konflikten var at prosjektet (både prosjektansatte, styringsgruppe og veileder) måtte tenke igjennom

sikkerhetsregler og hvordan de skulle forholde seg i vanskelige situasjoner (sikkerhetsvurderinger). Selv om reglene ikke passet alle situasjoner, og kanskje ikke særlig de situasjoner som den ene prosjektarbeiderens arbeidsstil brakte ham opp i, passet de til mange situasjoner.

Hvorfor så stor vekt på denne konflikten?

Hovedgrunnen til at det er brukt så pass mye plass på denne konflikten er nettopp å få tydeliggjort at dette er et potensielt farlig arbeid og at Tett På her har gjort noen viktige erfaringer som det er viktig å få synliggjort.

Knappt noen norske fagpersoner har arbeidet med så sterkt kriminelt belastede gutter utenfor rammene av et fengsel eller et offentlig kontor. Fengslene er sterkt sikrede anstalter. I forhold til et spesialisert arbeid på et arbeids- eller trygdekontor, kan en bygge sikkerhet inn i veggene – bokstavelig talt (jf. kameraer og alarmanlegg). En har kollegaer på nabokontorene. Arbeidssituasjonene er såpass forutsigbare at det er mulig å lage rutiner for hvordan tenkelige situasjoner skal håndteres. Det er derfor enkelt å lage sikkerhetsprosedyrer.

Dette blir mye mer komplisert i et prosjekt hvor en i prinsippet kan arbeide "all around the clock", og hvor en er sammen med guttene på et utall av arenaer – både ute og inne, alene og sammen med andre. Enkelte av møtene skjedde også når guttene var ruset. Det er selvsagt mulig å lage forholdsregler for hvordan enkelte situasjoner skal møtes – slik Tett På gjorde, men ikke for alle tenkelige og utenkelige situasjoner som kan oppstå i et slikt arbeid.

Min vurdering som evaluator er at konfliktene ikke bare dreidde seg om lojalitet til regler eller ubetenksomhet, men også om en arbeidsform som det er vanskelig å regulere. Når prosjektarbeider og ungdommene ble mer innvevd i hverandres liv gjennom aktiviteter, hvor skillet mellom fritid og arbeid ble mer visket ut, ble også sikkerhetsprosedyrene for stive og rigide. I mange situasjoner blir derfor den enkelte sosialarbeiders tolkninger og skjønnsutøvelse viktig.

6.8 Få ungdommer og stor kapasitet: Rom for utprøving av ART

I den siste halvdel av den 38 måneder lange prosjektperioden arbeidet prosjektet systematisk og intensivt med kun sju av de opprinnelige 15 i målgruppen. Som vi skal komme tilbake til i neste kapittel ble en av de sju raskt videreformidlet via en arbeidsmarkedsbedrift til skolegang utenfor Oslo, vedkommende flyttet, og tilværelsen ordnet seg uten at Tett På trengte å arbeide mer med han. Det betyr at prosjektet i hovedsak arbeidet intensivt med seks ungdommer. Selv om disse kunne være krevende nok å arbeide med i perioder, var det også perioder hvor de ikke krevde særlig intensiv oppfølging – blant annet fordi de enten gikk på skole eller arbeidet langt utenfor Oslo, eller befant seg i utlandet. De prosjektansatte som under prosjektets første driftsår hadde mye å gjøre med å forsøke å etablere kontakt og følge opp 15 stykker, fikk gradvis bedre tid.

Hadde dette vært et *varig* arbeid med tungt belastet kriminell ungdom, eller et prosjekt med *lengre tidshorison*t enn ca. 3 år, kunne en utvilsomt ha utvidet målgruppen. Dette kunne en ha gjort enten ved å gå lengre ned i alder, eller ved å utvide det geografiske området en tok ungdommer inn fra – for eksempel fra andre bydeler i Oslo. Som nevnt ville ikke det lokale barnevernet at prosjektet skulle gå lenger ned i alder, fordi de ikke hadde tillit til prosjektets kompetanse. Å utvide inntaksområdet og begynne å etablere kontakt til nye ungdommer når halvparten av prosjektperioden var gått, var heller ikke særlig aktuelt. Som det framgår av kapittel 6.3 kan prosessen med å opparbeide tillit ta fra et halvt til et helt år. Hvis en hadde tatt inn nye, ville en måtte avslutte arbeidet når en eventuelt hadde klart å etablere en god relasjon.

Den ”slacken” prosjektet gradvis fikk mer av etter at det første året var omme, ble derfor tatt ut på andre områder. Et slikt område var å hente inn kunnskap og impulser. Som nevnt i kap. 5.3.2 ble Tett På invitert til å redegjøre for sitt arbeid på mange konferanser og seminarer. Både forberedelse og deltakelse på slike seminarer krevde noe tidsbruk. Prosjektet var også søkende etter kunnskap som det kunne bruke, og tok selv aktiv kontakt med ulike fagmiljøer i både Norge og Norden. Gjennom seminarer, konferanser og studieturer fikk Tett På raskt en betydelig kunnskap om ulike metoder og tilnærminger i arbeidet med kriminelt utsatte og kriminelt belastede ungdommer. Dette var kunnskap som prosjektet også ”hentet inn” og formidlet videre til andre ansatte i bydelen gjennom store og åpne seminarer. Et slikt tema

var traumatiserte flyktningebarn med Magne Raundalen som innleder. Et annet tema var gjenger med undertegnede som innleder sammen med en tjenestemann fra Oslo Politikammer. Et tredje tema var et seminar om ART (Aggression Replacement Training) høsten 2003.

ART var en metode som hadde blitt presentert på flere av de seminarer de prosjektansatte hadde deltatt på. Den kunne passe både Tett På's målgruppe av langtkomne kriminelle og på yngre ungdommer som sliter med aggresjon, vold og begynnende kriminalitet. Metoden har vært en gjenganger på seminarer og konferanser som har fokusert på ungdom, vold og kriminalitet. Den er utviklet i USA og har i stor utstrekning nettopp vært anvendt overfor deltakere i kriminelle gjenger (Goldstein og Glick 1994). I de senere årene har metoden blitt tatt opp av enkelte fagmiljøer i Norge (blant annet i Vestfold og Rogaland). Målet er å gi aggressive barn og unge mulighet til å lære seg nye sosiale handlingsalternativer som gjør aggressiv og voldelig atferd overflødig. Gjennom bruk av strukturerte teknikker trenes grunnleggende sosiale ferdigheter, hvordan de unge kan redusere følelsen av sinne og hvordan de kan kontrollere seg selv bedre. Programmet inneholder også virkemidler for å formidle og utvikle moralske verdier som respekt for andres integritet. Programmet har, som MST, hentet mange av sine teknikker fra det behavioristiske teknikkrepertoar. Til forskjell fra MST arbeides det direkte med ungdommene, og ikke gjennom foreldrene.

De tre prosjektmedarbeiderne i Tett På avsluttet i februar 2004 en halvårig ART-trenerutdanning ved Rogaland Høgskole. Allerede mens de tre var i oppstarten av dette kurset, i september 2003, begynte de å se på muligheten av å anvende den i arbeidet på Furuset. Via sosiallærer på Gran skole og det forebyggende politiet, ble det rekruttert åtte ungdomsskolelever, alle med minoritetsbakgrunn og med begynnende voldsproblematikk, som skulle delta i et ART-treningsopplegg. For å gjøre en slik deltakelse attraktiv nok, ble de samme elevene tilbudt deltakelse i spenningsaktiviteter. Dette var aktiviteter som ishockey, bueskyting, fotball, klatring, bowling, snowboardkjøring, kjørt go-cart. For å få lov til å delta på spenningsaktivitetene, måtte guttene også delta på ART-treningene. Ukentlig over et halvt år deltok de 8 ungdommene i aktiviteter 8-10 timer. Gjennom aktivitetene fikk de også kontakt til trenerne/Tett-På medarbeiderne, men selvsagt ikke så tett som de eldre ungdommene som prosjektet ellers arbeidet med.

Tett På anvendte en av de eldre ungdommene som instruktør i noen av ART-teknikkene. Tanken var at han kunne vokse gjennom å framstå

som en positiv rollemodell, og at han selv gjennom å være instruktør selv lærte seg noen av de teknikkene som han underviste de andre i.

I forbindelse med denne evalueringen er det ikke foretatt noen egen gjennomgang av denne ART-jobbingen. Det synes allikevel tydelig at prosjektet gjennom å vri noe av sin innsats mot yngre ungdommer som absolutt var i risikozonen, kom både det forebyggende politiet og den lokale ungdomsskolen i møte. I tillegg var også det lokale barnevernet i bydelen interessert i metoden. De mente at ART kunne være et godt alternativ til MST. En inngår i en direkte relasjon til ungdommene, ansvaret legges i mye større grad på ungdommen selv, og ikke på vanskeligstilte foreldre. Gjennom et begynnende samarbeid om å anvende metoden, bedret også det anstrengte forholdet til barnevernet seg i prosjekts slutfase.

I løpet av det siste året av prosjektperioden arbeidet prosjektet stadig mer med ART, samtidig som oppfølgingen av de enkelte guttene krevde stadig mindre tid. De tre prosjektansatte fikk på denne måten finansiert sin opplæring i ART gjennom Tett På-prosjektet og de fikk praktisert metodene. De fikk bygd seg opp faglig. Et resultat av denne faglige oppbyggingen var at prosjektleder rett etter prosjektslutt etablerte et eget firma som skulle selge ART-tjenester til kommuner og bydeler. En annen av prosjektarbeiderne tok i mot en jobb i et annet firma som også selger ART-metoden. Barnevernet i bydel Alna kjøper nå ART-tjenester fra begge disse firmaene.

7 Tett På og ”De Gode Hjelperne” - samspill med eksterne instanser

Tett På dreier seg i hovedsak om å få sterkt kriminelt belastede ungdommer ut av kriminalitet gjennom å motivere dem til et ”normalt liv”, avklare hva de kan og ønsker, for deretter å legge forholdene til rette slik at disse ønskene kan oppfylles. Mye av disse avklaringene har skjedd i samtaler med de unge i fengslene og etter hvert gjennom samtaler som har vært koblet til gode opplevelser gjennom aktiviteter. Gjennom disse samtaler ble det avklart at én gutt gjerne ville gå på idrettslinje på folkehøgskole, en annen ville ta videregående utdanning med fokus på ungdomsarbeid, noen ville ha arbeid hvor de kunne utføre fysisk slite-arbeid eller arbeide med biler. Noen visste ikke hva de ønsket – og måtte derfor få ”tilbud” som ga dem mulighet til å tenke ut hva de egentlig kunne ønske seg.

Når de individuelle ønskene var (mer eller mindre) avklart, dreidde mye av Tett På’s arbeid å finne egnede utdannings- eller arbeidsmuligheter hvor slike ønsker kunne realiseres. I og med at flere av guttene hadde svake resultater fra ungdomsskolen, med mye fravær og skulk, stilte de ikke i første rekke verken i skolesystemet eller på arbeidsmarkedet. Noe av prosjektets utfordring har derfor vært å finne egnede skole- og arbeidsplasser for guttene – som til en viss grad har matchet deres ønsker, ferdigheter og kvalifikasjoner. I dette arbeidet har prosjektet måtte forholde seg til en lang rekke eksterne instanser.

I kapittel 5 ble det gitt en beskrivelse av det kompliserte samspillet som utviklet seg mellom Tett På og de som var ment å være de viktigste ”stakeholders” i prosjektet, og til dels mellom disse igjen. Det var de instanser som var representert i prosjektets styre – fritidsetat, barnevern/sosialkontor, friomsorg og politiet. Dette kan en kalle de *interne instansene* i prosjektet. Men det er langt flere instanser enn disse som kan spille en viktig rolle når det gjelder

rehabilitering og integrering av kriminelle ungdommer inn i normalsamfunnet. Det være seg arbeidsmarkedsetat, arbeidsmarkedsbedrifter og andre sysselsettingstiltak (både i og utenfor bydelen), private foretak som tar imot kriminelt belastet ungdom, utdanningsinstitusjoner, fengsler, behandlingstiltak m.m. Hvis sterkt kriminelt belastede ungdommer skal integreres i normalsamfunnet, forutsetter dette ofte et hinderløp – i form av tiltakskjeder – hvor mange instanser må bidra hvis en skal lykkes.

Når ungdommenes interesser og motivasjon var avklart, ble det neste skrittet å finne utdanningsmuligheter eller arbeid som var tilpasset ungdommens ønsker og forutsetninger. Det tredje var å få ungdommene til å holde fast ved den mulighet de fikk, samt få disse aktuelle institusjonene til å utvise en stayerevne og villighet til ikke så skyve ungdommene ut ved første brudd på arbeidsplassens eller skolens regler. Det positivt ladete uttrykket ”de gode hjelperne” i kapitteloverskriften indikerer at dette er et samspill som langt på vei fungerte etter intensjonen.

Vi skal se nærmere på de relasjoner som Tett På opparbeidet til hhv. viktige deler av fengselssystemet, arbeidsmarkedssystemet og utdanningssystemet for å få ungdommene over i et forhåpentligvis normalisert arbeids- eller utdanningsløp.

7.1 Motivasjonsavdelingen ved Oslo fengsel

Tett På ble som nevnt i kapittel 2.4 opprettet fordi Kriminalomsorg i frihet var bekymret for at ungdommer som tilhørte det samme gjengmiljøet på Furuset skulle løslates fra fengsel samtidig og deretter pånytt blomstre og rekruttere nye ungdommer. Da Tett På ble etablert sonet de fleste ungdommene dom i fengsel – spredt på ulike fengsler i Østlands-området (Skien, Berg, Bastøy, Ringerike og Oslo Fengsel).

Å slippe inn i fengslene for å samtale med guttene, bruke fengslet som en kontaktarena, var ikke noe problem for Tett På. Flere av guttene kjente til de som jobbet i Tett På fra tidligere²⁷, slik at det ikke var helt fremmede sosialarbeidere som kom på besøk. Dessuten hadde flere av guttene tenkt over sin situasjon, og de hadde et oppriktig ønske om å komme seg ut av kriminalitet. Som en av guttene uttrykker det:

²⁷ Det gjaldt både prosjektlederen og den ene prosjektarbeideren fra den tida de hadde jobbet på Furuset ungdomssenter, samt den tredje prosjektansatte noen av guttene kjente fra Barnevernets ungdomssenter.

Når jeg satt på dom fikk jeg tid til å tenke over ting. Hva jeg skal gjøre når jeg kom ut, og hva jeg ikke skulle gjøre. Jeg tenkte også mye på foreldrene mine. Det jeg hadde gjort var ikke bra, og jeg ødela mye for far og hans ære.

Norske fengsler er ikke noe enhetlig system. Det tilbyr differensierte soningsforhold, ulike grad av kontroll og frigang, ulik nærhet til de innsattes familie og muligheten for å få besøk, ulike tilbud om arbeid og utdanning og personlig oppfølging. De ulike fengslene har og ulik fangebefolkning, noe som igjen betyr at enkelte fengsler egner seg dårligere eller bedre enn andre som soningssted for en ungdom som man frykter er på vei inn i alvorlige gjengmiljøer av typen A- eller B-gjengen.

Når de aktuelle guttene i fengslet hadde akseptert å få kontakt, hjelp og bistand fra Tett På, ble ofte et første spørsmål å gjøre endringer i soningsforholdene.

Ut fra ønsket om å splitte ungdommene fra hverandre, og for å få dem motivert til et annerledes liv, var det ett fengselsopplegg som mer enn noe annet passet Tett På's gutter. Det var Motivasjonsavdelingen (avd. C-3) ved Oslo fengsel. Avdelingen er liten, kun 15 plasser, fortrinnsvis til ungdom (under 30 år). Den enkelte ungdom må selv søke om å få sone der. Soning her forutsetter rusfrihet, og at de innsattes regelmessig avlegger negativ prøve. Noe av intensjonen bak avdelingen er også å tilby et fengselsmiljø hvor ungdommer ikke må sone sammen med andre som de tidligere opererte sammen med i gruppe eller gjeng. Avdelingen gir tettere personlig oppfølging av den enkelte enn det som er vanlig i fengslene. Samtidig forplikter de innsatte seg til å jobbe aktivt med sine egne holdninger og med sine fremtidsplaner i forhold til arbeid og/eller utdanning. Avdelingen bruker påvirkningsprogrammet Ny Start, driver med sinnemestring og den har et nært samarbeid med A-etat med hensyn på arbeidsutplassering. På grunn av få plasser er nåløyet for å få sone på Motivasjonsavdelingen ganske trangt. Og de som bryter sentrale regler som rusfrihet, eller ikke viser tilstrekkelig motivasjon, blir tatt ut av avdelingen og sendt tilbake til mer "ordinære" soningsforhold.

En av guttene fra Furuset Bad Boys sonet på Motivasjonsavdelingen da Tett På ble etablert. I tillegg søkte fire av guttene som Tett På hadde kontakt med om å få sone på Motivasjonsavdelingen (jf. de søkte selv). En slik konsentrasjon av gutter fra Furuset Bad Boys ville være i strid med både Motivasjonsavdelingens og Tett På's ønske om ikke å styrke relasjonene mellom gjengdeltakere. Men

Motivasjonsavdelingen sa seg villig til å ta i mot to gutter etter at Tett På hadde godt god for at en ikke så spesielt store problemer i at nettopp de to fikk sone sammen²⁸. Den ene av disse to ble oppfattet som svært motivert for å komme ut av kriminalitet. Den andre ble oppfattet som noe mindre motivert. Fordi Tett På kunne gi løpende oppfølging av sistnevnte, samt at han åpenbart hadde mange kvaliteter og ressurser, slapp han allikevel igjennom nåløyet til Motivasjonsavdelingen.

Både Motivasjonsavdelingen og Tett På arbeidet således med noen av de samme ungdommene – med til dels de samme virkemidlene – nær personlig kontakt og derigjennom et aktivt og langvarig motivasjonsarbeid. Den tette personlig kontakt var også viktig i fengslet. De to guttene sier i ettertid at kontakten med den kvinnelige fengselsbetjenten hadde stor betydning for dem. Hun betegnes som snill og hjelpsom, og at hun har hatt stor betydning for at det nå går bra for dem.

For Motivasjonsavdelingen ble det en ekstra motivasjonsfaktor at guttene deltok i Tett På. Motivasjonsavdelingen hadde noen å diskutere guttene med, som hadde relevant informasjon om guttenes forhistorie, deres nettverk av både kriminell og familiær art. Derved fikk også guttenes kontaktbetjent et mer helhetlig syn på deres situasjon. Tett På fulgte opp guttene under permisjoner, og gjorde derved tilbakefall mindre sannsynlig. I tillegg ble Tett På opplevd som veldig tilgjengelig. De kunne kontaktes nær sagt når som helst på døgnet.

Motivasjonsavdelingen har nær kontakt til A-etat som har en egen ansatt i Oslo fengsel, og er svært tilfreds med det arbeid som gjøres av vedkommende. Selv om det dreier seg om en målgruppe som har store problemer med å få innpass på arbeidsmarkedet, går de færreste ut til intet etter soning, opplyses det fra Motivasjonsavdelingen. Som regel får de en praksisplass og så går det evt. videre til mer ordinært arbeid gjennom lønnstilskudd hvis de viser seg kvalifisert til det. Problemet for Motivasjonsavdelingen har vært at ikke alle praksisplassene eller arbeidstilbudene har vært like gode. Et par av arbeidsmarkedsbedriftene har svært mange løslatte fra fengslene i arbeid, og det er en frykt for at en slik konsentrasjon kan forsterke kriminelle nettverk. En utplassering dit ville ført til at guttene som Tett På arbeidet med, som hadde sonet i en skjermet enhet, på nytt ville møte aktive deltakere i både A- og B-gjengen.

²⁸ Den ene fra Furuset Bad Boys som sonet på C-3 da Tett På startet, var på dette tidspunktet løslatt.

Sett fra Motivasjonsavdelingen var det en viktig fordel at Tett På kunne hjelpe med å finne arbeid eller utdanningsplasser som var mer tilpasset de unges egne ønsker, og hvor sjansen var liten for at de på nytt ble koblet til sentrale personer i de kriminelle nettverk.

Fengselsbetjentene på Motivasjonsavdelingen får som regel et nært forhold til de innsatte. De bruker mye av seg selv i arbeidet for å motivere, og synes det er en belønning hvis de klarer å få ungdommene ut av kriminalitet og inn i en positiv og ordnet tilværelse. Tett På styrket denne muligheten. Derved økte igjen motivasjonen i Motivasjonsavdelingen. Tett På ”spilte” avdelingen bedre i forhold til disse to guttene. Tett På tilbød en helt annen oppfølging av ungdommene enn det Motivasjonsavdelingen var vant med fra friomsorgen eller fra det kommunale apparatet.

Tett På har hjulpet med arbeid og bolig. De har kunnet gi guttene opplevelser. De hadde god tid og god oversikt over sine gutter sammenlignet med for eksempel Friomsorgen. Jeg har gjennom mine 20 år i fengselsvesenet ikke opplevd noen som har jobbet på en lignende måte. ... Tett På har hjulpet oss med det vi sliter mest med. Det finnes enkelte utekontakter som har fulgt opp på en lignende måte, men ikke i samme grad. Det burde være et Tett På i alle bydeler. Friomsorgen har mange klienter de skal ha tilsyn med, og det kan være vanskelig å få den kontinuiteten og kontroll som er ønskelig for hver enkelt klient. Dessuten så opphører tilsynsperioden gjerne etter tre måneder. (Avdelingsleder Motivasjonsavdelingen)

Den positive relasjonen som ble opparbeidet til Tett På bidro nok også til å øke Motivasjonsavdelingens ”stayerevne” i forhold til en av guttene.

AA var ikke bare enkel. Han avga positiv urinprøve. Men blånektet, og kom med en helt håpløs forklaring – som at ”han hadde kysset ei jente som hadde brukt rohypnol”. Han svarte betjentene og var lite hyggelig. Hadde det ikke vært for Tett På hadde ikke AA fått en ny sjanse på Motivasjonsavdelingen. Da hadde han nok gitt faen. Men det at han ble tatt inn igjen, gjorde noe med ham. (Avdelingsleder)

I dette konkrete tilfellet bidro Tett På's arbeid og argumentasjon til at Motivasjonsavdelingen ga gutten enda en sjanse, og i dette tilfellet var dette vellykket²⁹.

Sett fra Tett På representerte Motivasjonsavdelingen for det første et tilbud hvor guttene ble frakoblet et fangemiljø bestående av både kamerater fra Furuset Bad Boys og A- og B-gjengen. Motivasjonsavdelingen arbeidet i samme retning, gjennom en nær personlig kontakt mellom guttene og en fengselsbetjent. Denne betjenten ble oppfattet som svært dyktig og omsorgsfull av medarbeiderne i Tett På. I tillegg sørget Motivasjonsavdelingen med enkel oppfølging av at søknader ble skrevet og tidsfrister holdt. I et tilfelle var dette helt avgjørende for at en av guttene fikk fylt ut en søknad om skoleplass – en skoleplass som det skulle vise seg fikk helt avgjørende betydning for ham. Dessuten kunne Motivasjonsavdelingen gi åpninger for permisjoner som igjen kunne brukes av Tett På i deres arbeid med guttene.

Samspillet mellom Motivasjonsavdelingen og Tett På om tre av guttene, blir av begge parter vurdert som svært nyttig. De arbeidet med de samme ungdommene ut i fra de samme målene, og delvis med de samme virkemidler. De fikk viktig informasjon om guttene, deres situasjon og nettverk som de utvekslet, og som sannsynligvis gjorde dem til bedre hjelpere. Samtidig hadde de også ulike roller og ulike virkemidler som gjorde at de kunne utfylle hverandre. Tett På kunne gjennom sin intense oppfølging finne arbeid og skoleplasser som Motivasjonsavdelingen ikke var i stand til gjennom sine etablerte kontakter. Gjennom hyppig kontakt (minst en gang pr. uke) over et par år, opparbeidet nøkkelaktører på begge sider en dyp gjensidig respekt for hverandres arbeid og for sitt respektive engasjement overfor de samme guttene.

7.2 A-etat og enkeltbedrifter

Av de sju ungdommene som Tett På arbeidet med, var det i utgangspunktet to som ønsket å gå videre på skole, mens fem ønsket arbeid. De fem hadde dårlige erfaringer med skolegang. Skolen hadde vært en arena for nederlag og mye konflikter. Dessuten var de blitt rundt 20 år, og hadde opparbeidet seg et visst pengebehov.

²⁹ Det er slett ikke noen lovmessighet at en vil få det samme resultat i andre tilfeller hvor en gir den unge en ekstra sjanse. For motivasjonsavdelingen er det åpenbart et poeng å ha et ris bak speilet for å forebygge regelbrudd og fremme motivasjon.

Kriminaliteten hadde til dels gitt dem dyre vaner som ikke kunne tilfredsstilles gjennom et studielån. De var derfor opptatt av å få en "ordentlig jobb" hvor de kunne tjene penger.

Problemet deres var at de i utgangspunktet hadde dårlige kvalifikasjoner for å få arbeid. I tillegg til å være straffedømt og ha sittet i fengsel for alvorlige lovbrudd, hadde de tildels svake skolekarakterer og vitnemål som dokumenterte mye skulking. At fire av de fem også hadde minoritetsbakgrunn kan også spille inn, men det var nok et langt mindre handikap på arbeidsmarkedet enn de andre forholdene. Sagt på en annen måte: De fem som ønsket arbeid sto temmelig langt bak i køen for å få ordinært lønnet arbeid. Og hvis de fikk seg arbeid, hadde de et handikap gjennom at det hadde tilegnet seg en døgnrytme med soving til langt ut på dagen. I tillegg hadde et par av guttene rusproblemer. Å holde på et arbeid ville derfor være en like stor utfordring.

Den norske velferdsstaten har systemer for å få vanskeligstilte på arbeidsmarkedet ut i arbeid – både A-etat, ulike arbeidsmarkeds- og attføringsbedrifter, samt kommunale sysselsettingstiltak. A-etat har et eget kontor på Furuset som betjener bydelene i Groruddalen. Tett På tok tidlig kontakt med kontoret for å få informasjon om A-etats arbeidsrelaterte virkemidler.

De viktigste virkemidlene som A-etat hadde i forhold til disse guttene var praksisplassordningen hvor de får en mulighet til å prøve ut sin arbeidsevne og vilje. Praksisplassene kan langt på vei skreddersys for de unge. De kan for eksempel fases forsiktig inn mot et heltidsarbeid gjennom først å arbeide deltid. De får ikke ordnær lønn, men ca. 1000 kr. pr. uke hvis de er over 19 år og arbeider full uke. Gjennom tre til seks måneder med praksisplass hvor deltakerne må vise motivasjon og evne til å gjøre en skikkelig jobb, kan de få en mulighet for å arbeide på *lønnstilskudd* enten i samme bedrift hvor de hadde praksisplass eller i en annen bedrift. De får da en lønn på ca. 13.500 kr. pr. måned (dvs. litt under laveste tariff lønn), noe som tilsvarer ca. 10.000 kroner utbetalt pr. mnd. Hvis de gjennom utplassering på lønnstilskudd på nytt viser evne og vilje til å utføre et ordinært arbeid, bør de være modne for å søke på ordinært arbeid. De har da forhåpentligvis fått arbeidserfaring, har tilegnet seg de normer som gjelder i arbeidslivet, og de har fått en referanse å vise til. For noen som gjør en god jobb, kan det og være mulighet til å få en ordinær jobb i den bedriften som de har "trenet i".

Tett På fikk sin egen kontaktperson på arbeidskontoret for Oslo Nord. Han arbeidet mye med vanskeligstilt ungdom, blant annet som kontakt

for Oppfølgingstjenesten. På samme måte som Tett På, snakket han også mye med de enkelte ungdommer, om deres motivasjon, evner og ønsker. Han forsterket derved det motivasjons- og avklaringsarbeid som Tett På bedrev overfor de samme guttene. Dessuten hadde han mange kontakter med både sysselsettingsbedrifter og det ordinære næringslivet – hvor en kunne finne praksisplasser som de enkelte ungdommer kunne vokse på, og som kunne være et springbrett til lønnstilskudd og ordinært lønnet arbeid.

I utgangspunktet kunne en ha forventet at det skulle være svært vanskelig å finne egnet arbeid til denne type kriminelt belastede ungdommer. Kontaktpersonen i A-etat opplyser at situasjonen langt fra er svart. I tillegg til attføringsbedriftene som lever i et nært og symbiotisk forhold til A-etat (eks. Industritjeneste, Industri Lambertseter, Varbas, Fretex, Norasonde m.fl.), finnes det også flere ordinære bedrifter som er villig til å gi kriminelt belastet ungdom en sjanse. Kontaktpersonen i A-etat viser til bedrifter innen bygg/anlegg/maskinbransjen, transportbransjen, IT-bransjen og bilbransjen. Deres motivasjon for å ta imot kriminelt belastet ungdom, kan delvis skyldes et generelt sosialt engasjement. Men et slikt engasjement synes også, i følge informanten i A-etat, å ha sammenheng med at enkelte ledere selv personlig, via nære familiemedlemmer eller venner, har erfart hvor viktig det er å få en sjanse selv om du har en broket bakgrunn.

Slike bedriftsledere vet ofte hva de går til. De har realistiske forventninger til hvordan et slikt utplasseringsforløp vil skje, og at det ofte ikke bare gjelder å gi guttene én sjanse, men ofte en sjanse til – og kanskje enda en sjanse til.

7.2.1 Eksemplet NN. Et kreativt samspill mellom A-etat, Tett På og næringslivet

Informanten i A-etat viser et eksempel på dette med NN – en av guttene til Tett På.

Vi hadde en samtale hvor vi kartla hva han ville jobbe med. Du må få dem til å være ærlig og oppriktige. Du måtte derfor få en relasjon til dem, hvor du også må sette grenser. Det tok tid. Vi hadde mange samtaler, og jeg brenner en god del for å hjelpe gutten. Svaret til NN var at han ønsket å tjene penger raskt. Han kunne tenke seg å jobbe med kroppen. En lærlingplass ville bli vanskelig å finne, men jeg kunne finne en praksisplass

med mye fysisk arbeid. Dette var et arbeid som var godt tilpasset hans ønsker. Han fungerte lenge godt på arbeidsplassen, og arbeidet i tillegg lørdager hvor han fikk ordinær lønn.

Han kom over på lønnstilskudd. Men så begynte stabiliteten å bli dårligere. Han ble mer og mer borte, og det var mistanke om at han ruset seg. Og det skjedde trolig også noe annet som ikke var så heldig. Resultatet ble hvertfall at han fikk sparken. Samtidig var bedriften fornøyd med innsatsen hans den tiden han fungerte godt. De vet at problemene skyldtes rusen. De er derfor trolig villig til å ta han inn igjen hvis han kan vise mer stabilitet etter en eventuelt gjennomført behandling.

Informanten i A-etat bruker dette som et eksempel på at selv om dette arbeidsforholdet skar seg, ga det gutten anledning til å vise hva han kunne, og at bedriften kan ha romslighet til å gi ham en ny sjanse under visse forutsetninger.

Etter at dette arbeidsforholdet skar seg, var det en stor fare for at NN skulle havne dypere ned i det kriminelle og rusbelastede miljøet i Oslo. Han var også presset av miljøet på andre måter. Gutten var sliten og ville vekk, og han utrykte fortsatt et sterkt ønske om å arbeide. Tett På var da sterkt involvert i hans vanskelige situasjon, og mente at det var viktig å handle raskt. Påsken sto for døren, og hvis gutten fortsatt ville bli i Oslo i påsken, var sjansen stor for at han ville bli dratt enda dypere ned i rusavhengighet og derved bli utilgjengelig for integrerende krefter.

I dette tilfellet var det Tett På som hadde en kontakt til en næringsaktør som de kunne spille på. Dette var eieren av en turistbedrift i distrikts-Norge flere hundre kilometer fra Oslo. Han var oppvokst på Oslo Øst, og kjente en av de Tett På-medarbeiderne fra en annen sammenheng. De hadde tidligere drøftet på mer generell basis muligheten for at turistbedriften kunne ta imot gutter fra prosjektet, og turistverten hadde da gitt uttrykk for at han kunne være positiv til det. Han kunne trenge noen som kunne ta i et tak både med praktisk utbedrings- og vedlikeholdsarbeid på bygninger og uteområder. Turistverten fikk rett før påske 2004 informasjon om at det hastet å få på plass et tilbud til NN. Han var villig til å ta imot gutten på et par dagers varsel, og til å huse ham i sin egen bolig den første tiden.

Turistvertens motiver for en slik innsatts begrunnet han med et sosialt engasjement. Han hadde vokst opp på Oslo øst, og hadde erfart at

mange av hans venner fra ungdomstida ca. 20 år tilbake var havnet i rusmiljøet og at flere var døde. Selv hadde han havnet i idrettsmiljøet, men mener i ettertid at det ofte var ganske tilfeldig i hvilket miljø du havnet. Han ønsket derfor å gjøre noe positivt tilbake. Samtidig spilte selvsagt også nytteverdien inn. Turistverten kunne få en gutt som ved tidligere anledninger hadde vist han kunne jobbe, som var praktisk anlagt og lett å like, og som trolig kunne få sin lønn betalt via lønnstilskudd fra A-etat, i tillegg til at turistverten selv skulle få 6000 kroner pr. mnd. for oppfølgingen av gutten fra Tett På.

Pengene til den direkte oppfølgingen av gutten kunne Tett På betale fra eget budsjett gjennom midler som ville bli frigjort gjennom at en av prosjektarbeiderne skulle slutte måneden etter. Utfordringen ble å få til en ordning med lønnstilskudd. Ballen ble derfor sparket tilbake til kontaktpersonen i A-etat. Han hadde fortsatt et sterkt ønske om å gjøre noe for gutten – selv om det forrige arbeidsforholdet hadde skåret seg. Han tok derfor kontakt med det distriktsarbeidsskontoret som dekket det distriktet hvor den aktuelle turistbedriften lå. Distriktsarbeidsskontoret var lunkne til å gå inn med midler til lønnstilskudd. Deretter ringt han til det aktuelle fylkesarbeidsskontoret og la fram saken. De hadde bedre rammer enn i Oslo, og var villige til å se på en søknad fra turistverten.

Jeg gikk god for Tett På overfor fylkesarbeidsskontoret og forklarte at prosjektet har stor nytteverdi både for samfunn og bruker. Jeg gikk på utsiden av mine overordnede. De ble orientert om det, de likte det ikke, men satte heller ikke foten ned.

Noen ville nok si at en hadde brukt nok ressurser på NN, jeg fikk nok noen signaler på det. De ville ikke prioritere å bruke mer på han. Mine overordnede var skeptiske, mens stoppet meg ikke. Jeg ble ikke kalt inn på teppet. De visste at jeg brukte mye tid på NN. Så fant jeg en løsning – ut i fra at en ikke måtte gi seg.

Jeg så at mye av forarbeidet til Tett På overfor gutten ville rakne hvis en ikke fikk til dette. NN ville selv til [stedet hvor turistbedriften lå], og så likte han byggfag.

NN fungerte godt som ”alt-muligmann” på turistbedriften de første ukene. Det ble lagt til rette for at han kunne begynne på videregående skole byggfaglinja i den aktuelle kommunen etter sommeren, og han fikk tilbud om hybel.

Allikevel endte ikke denne historien godt. Gutten begynte etter en måneds tid å mistrives, og det endte med at han brøt opplegget og dro tilbake til Oslo. Kontakten med Tett På ble brutt. Sannsynligvis ble det for stille for en ung gutt på et svært lite sted i utkant-Norge, og trolig ble også russuget for sterkt etter hvert.

Det var beklagelig at han stakk. Men det er en del av gamet at en må prøve ut en del ting og ha stor takhøyde. (Kontaktperson A-etat).

Poenget med denne historien er å vise noe av samspeillet mellom Tett På og en annen viktig ”hjelper” i systemet, A-etat. På kort tid og med stort engasjement finner de sammen en skreddersydd løsning for NN i distrikts-Norge – for å få gutten ut av miljøet og vekk fra rus. En forutsetning for å få til dette var at opplegget ble godkjent som en arbeidsplass med lønnstilskudd av A-etat. Dette klarte man etter at kontaktpersonen på A-etat forsøkte de kanaler han hadde. Han tøyde systemet gjennom et sterkt engasjement. Og et slikt engasjement ble forsterket gjennom samhandlingen med Tett På.

Tett På var tilgjengelige – det var unikt. Hvis det var noe du måtte ta opp, kunne du bare ta en telefon og drøfte ting. Når det gjelder denne type ungdommer skjer det hele tiden noe rundt dem. Hele livssituasjonen deres er ustabil. Da var det viktig at [medarbeider i Tett På] og jeg hadde hyppig dialog. Vi snakket sammen på kvelder og i helger. Jeg var hjemme hos NN med skjemaer utenom arbeidstid for å få ting til å skje raskt. Dette er en nødvendig form for særbehandling for å unngå at de tas av begivenheter og alt som skjer rundt dem.

Tett På, turistverten og kontaktpersonen i A-etat la til sammen til rette for en løsning som synes å være skreddersydd guttens ønsker om å komme seg vekk fra Oslo og det kriminelle miljøet, samt hans ønsker om å gjøre praktisk arbeid. Sett fra Tett På's side var dette en optimal løsning. At gutten til slutt allikevel brøt med dette skreddersydde opplegget, må forklares med at enkelte ungdommer sliter med så store rusproblemer at selv ikke de best skreddersydde tilbudene fungerer.

Sensommeren 2005 tok gutten på ny tatt kontakt med sin ”hjelper” i A-etat for å få en jobb og komme seg ut av rusmiljøet. Han har nå fått en praksisplass i Oslo-området som er godt tilrettelagt for ham.

7.3 Samarbeid med Attføringsbedriften

Attføringsbedriften³⁰ ligger i Oslo-regionen. Av de langt over 100 yrkeshemmede som arbeider der, er det mange som er sosialt yrkeshemmende, og blant disse er igjen enkelte rekruttert gjennom fengselssystemet. Men det ble antatt å være langt færre kriminelt belastede på bedriften enn ved en del andre lignende bedrifter i Oslo, derfor ble den vurdert som godt egnet for Tett På sine gutter. Sannsynligheten for å møte sentrale skikkelser fra A- eller B-gjengen, eller gutter som de tidligere hadde operert samme med, ble vurdert som relativt liten.

Attføringsbedriften arrangerer regelmessig en ”åpen dag” hvor ulike instanser som arbeider med yrkeshemmede kan få en guidet omvisning. Tett På oppsøkte selv et slikt informasjonsarrangement, og la fram sine utfordringer og målgruppe for en avdelingsleder på bedriften. Han informerte på sin side om hva Attføringsbedriften kunne tilby. En kontakt var opprettet, og de fikk raskt en positiv dialog.

Attføringsbedriften hadde et tilbud som passet for to av guttene fra Furuset Bad Boys. Heller ikke her var det ønskelig å ta inn flere gutter, for ikke å forsterke fellesskapet mellom dem. De to ble betraktet som svært ulike, og Tett På visste at de ikke hang særlig sammen på fritiden lenger.

7.3.1 Gutt QQ. Bedriften strekker seg lenger enn vanlig – og brikker faller på plass

Den ene av guttene sonet dom i fengsel da kontakten mellom Tett På og Attføringsbedriften ble utviklet. I forhold til denne gutten var det viktig at det fantes et arbeidstilbud umiddelbart da han slapp ut av fengsel. Avdelingslederen fra Attføringsbedriften hadde derfor allerede en samtale med gutten (QQ) i fengslet. Dette gjorde det mulig å få kartlagt hans ønsker og interesser, samt gi god informasjon om hva bedriften kunne tilby.

For QQ var arbeidstilbudet derfor på plass med en gang han slapp ut av fengsel. Avdelingslederen hadde flere oppfølgingsamtaler med han, og han uttrykte at han var villig til å gjøre et skikkelig forsøk. Dette fungerte bra en periode. QQ som hadde vært veldig reservert

³⁰ Vi vil ikke gjengi bedriftens navn eller være spesifikke på dens kjennetegn. Dette av hensyn til at de case vi beskriver ikke skal bli for gjenkjennelige.

tødde opp, og lot til å trives i jobben. Men så etter en stund begynte han å droppe ut.

Det ble et broket arbeidsforhold. Han ble borte, kunne komme tilbake etter en uke. Dette skjedde flere ganger. Da ble det en samtale hver gang, noe han ikke likte. Det var en reaksjon i seg selv. Han likte ikke at en gikk ham inn på klingen. Normalt ville han blitt kastet ut, men han hadde mye goodwill hos meg. Og så hadde jeg et godt forhold til Tett På slik at jeg strakk strikken. QQ fikk veldig mye av oss fordi han kom fra Tett På.
(Avdelingsleder attføringsbedriften)

Etter et praksisplassopphold som ikke fungerte spesielt godt for ham, kom han tilbake til Attføringsbedriften. Han fikk nå støtte til å søke jobber – både praktisk gjennom PC, telefon og kontor, samt personlig veiledning. Med litt ”dytt og veiledning” fikk han selv ordnet seg et ordinært lønnet arbeid.

Dette kunne ha blitt en suksesshistorie. Det ble det dessverre ikke. Gutten dro på ferie til et fjerntliggende land våren 2004. Der begikk han en voldshandling som endte opp i en dom på noe over et år. Da ble også kontakten til Tett På og Attføringsbedriften brutt og den ble ikke tatt opp igjen i prosjektperioden.

I skrivende stund (høst 2005) har gutten kommet tilbake til Norge etter å ha sonet dommen. Han har selv skaffet seg praksisplass. Motivasjonen til å komme på et rett spor synes fortsatt stor.

7.3.2 Gutt XX. En kjapp videreformidling til skolegang og et normalisert liv

Den andre gutten som ble henvist til Attføringsbedriften var XX. Gjennom de personlige samtaler med avdelingslederen framsto han som veldig motivert.

En trengte ikke gå mange runder før han forsto at han måtte ta tak i livet sitt. Han ble fort sjølgående og kom inn i en positiv spiral. Det ble fort klart at han ønsket å ta [en bestemt] yrkesutdanning på videregående skole.

Problemet var at skoleåret akkurat hadde begynt, og at det var nesten et helt år før han under normale omstendigheter kunne begynne på videregående. Dette problemet fant man en rask løsning på.

Vi i denne bransjen har et bredt nettverk, og det er en avhengig av for å lykkes. På et så stort sted som Attføringsbedriften med mange ansatte vil du fort kunne få napp. På et møte på bedriften spurte jeg om noen visste om en skoleplass på [ei bestemt linje]. Og en av de ansatte hadde en bekjent som var lærer på en videregående skole utenfor Oslo, og der hadde de en ledig plass på akkurat denne linja. Problemet var at dette var i et annet fylke. Men så viste det seg at gutten hadde familie i dette fylket, slik at han meldte adresseforandring dit. Og noe tid etter flyttet også familien dit. Han begynte på skolen og fikk det til. I tillegg fikk han også nye venner. (Avdelingsleder attføringsbedriften)

Gutten har nå gjennomført skolegangen og bestått eksamen.

Bak dette resultatet ligger følgende tiltakskjede:

1. Tett På har kontakt med gutten. Tett På avklarer hans interesser og får et tilbud på Attføringsbedriften.
2. Attføringsbedriften får sett at gutten både har evner og vilje. De bruker kreativt sitt nettverk for å få finne en utdanningsplass.
3. Gutten har et familiært nettverk som muliggjør adresseforandring slik at han kan ta i mot en utdanningsplass i et nabofylke.
4. Kjernefamilien flytter etter. Gutten frakobles de fleste av sine tidligere venner, og opparbeider et nytt og mer positivt vennenettverk.

Tett På's rolle som katalysator var verken spesielt genial eller ressurskrevende, men den var allikevel viktig. Den satte i gang en kjedereaksjon hvor Arbeidsmarkedsbedriften og senere videregående skole kom til å spille en viktig rolle. Evnen til å finne en rask løsning i noe som syntes å være en vanskelig situasjon, var her sentral. Det dreide seg dessuten om en relativt ressurssterk gutt som også hadde ressurser i familien å spille på. Det skulle ikke så veldig mye tilrettelegging og koordinering til før brikkene falt på plass.

7.3.3 Et samspill som utløste ekstra kreativitet og stayerevne hos attføringsbedriften

De to eksemplene overfor viser at Tett På og en nøkkelperson ved Arbeidsmarkedsbedriften utviklet et samarbeid hvor de forsterket hverandres innsats.

Jeg synes Tett På var spennende, og syntes det var artig å teste ut om det fungerte. Dessuten var [navn på prosjektleder] og [navn på prosjektmedarbeider] ”all righte” karer som jeg kunne drøfte ting og diskutere med. Vi kom på bølgelengde, særlig verdimesig. Gutten ville ha sittet løsere i salen ut Tett På’s oppfølging.

Jeg hadde jo flere strenger å spille på i attføringsarbeidet. Gjennom Tett På fikk jeg mer kunnskap om den enkelte. Jeg fikk vite mye mer og kunne derfor raskere ta i bruk de rette virkemidlene. Attføringsarbeid er mye prøving og feiling. Det som er riktig for en person, kan være galt for en annen. De kriminelle skiller seg mye fra hverandre, og derfor er det viktig med informasjon på individnivå.

Tett På og Arbeidsmarkedsbedriften ”kunne spille hverandre gode”, noe som igjen førte til at attføringsbedriften ble motivert til å finne kreative løsninger (jf. skoleplass etter skoleårets start), og til å høyne terskelen for den ekskluderte en av ungdommene fra opplegget. Attføringsbedriftens stayerevne ble styrket.

7.4 Folkehøgskolen

7.4.1 Tett På’s oppfølging senker terskel for inntak

AA som sonet en dom på Motivasjonsavdelingen ved Oslo fengsel var meget interessert i idrett – noe for øvrig de fleste guttene var. Han hadde så gode idrettsferdigheter at idrett som yrke kunne være en realistisk mulighet. Tett-På-medarbeideren som selv hadde en lang fartstid som aktiv idrettsutøver, luftet blant annet muligheten for at AA kunne begynne på idrettslinja ved en folkehøgskole i utkant-Norge. Her kunne han både få utviklet sine idrettsferdigheter videre, i tillegg til at han kom seg bort fra innflytelsen fra vennene i Bad Boys.

[Navn på Tett På medarbeider] begynte tidlig å snakke om folkehøgskole og idrett. Med en gang han sa det, tenkte jeg at jeg ikke passer sammen med en hel haug med vestkantfolk – med folk som har det bedre enn meg. Jeg ville jo ikke ha penger som dem.

Jeg sa nei helt til jeg fikk se bilder av idrettsanlegget deres. Så sa jeg nei igjen. Så sa [navn Tett På medarbeider] at vi skulle kjøre dit for å se. [Navn

avdelingsleder Motivasjonsavdelingen] ble også med. Da fikk jeg se anlegget og snakket med folka på skolen. Da fikk jeg veldig lyst. (AA)

AA ble utsatt for et veldig motivasjonsarbeid både fra sin kontaktbetjent på Motivasjonsavdelingen og fra Tett-På medarbeideren. Tett På var åpne i forhold til rektor på Folkehøgskolen om AA's fortid, og hadde store forhåpninger om at AA skulle komme inn på skolen. Det ble en betydelig "nedtur" da skolen sa nei.

Vi ga avslag fordi vi ble informert om at AA hadde et rusproblem, og vi har et generelt regelverk her på skolen hvor vi er meget strikte i forhold til rus. (rektor)

Avslaget ble ikke umiddelbart formidlet til AA. I stedet tok Tett På ny kontakt med skolen for å forsøke å få omgjort avslaget. Dette lyktes en med.

Vi ombestemte oss fordi han som representerer Tett På og støttekontakten holdt en kvalitet i det de formidlet. Vi så at her er det noen vi kan spille på under skoleåret. De var troverdige og formidlet en faglighet som klargjorde vårt handlingsrom. Noe av seriositeten kom fram i løpet av sommeren før skolestart. Jeg ringte [Tett-på medarbeider] som tar telefonen og svarer. Det viste seg da at han lå på ei strand ved Middelhavet. Han tok normalt ikke jobbtelefoner der og da, men for oss gjaldt det et spesielt unntak, sa han.

Vi har og en viss ærbødighet for de problemer som hefter ved denne type ungdommer. I en liten distriktskommune som dette har vi ikke noe kvalifisert hjelpeapparat vi kan spille på. Vi har tidligere opplevd kommuner som skal eksportere et problem til oss. Den følelsen fikk vi ikke her. (Rektor)

Sett fra Tett På var det en optimal løsning å få AA til Folkehøgskolen. Problemet var at en slik skoleplass forutsetter en egenandel på ca. 60.000 kr. som skal dekke kost og losji, undervisningsmateriell og turer. Å få AA til å ta opp studielån utover det han fikk i stipend, var lite realistisk. Han hadde allerede en større voldserstatning å betale på, og det ville være urealistisk å tro at han i tillegg ville klare et studielån i tillegg. Sett fra Tett På ville et slikt lån ha ødelagt hans motivasjon. Tett På kontaktet hans sosialkontor i Oslo, men fikk avslag. Sosialkontoret gir ikke støtte til ungdom under utdanning – siden det her finnes muligheter for lån og stipend. Løsningen ble derfor at Tett

På dekket skolepengene, utover det AA fikk i stipend, fra eget budsjett. Det var innbakt såpass stor romslighet i det, at dette var mulig.

7.4.2 Tett På's oppfølging høynet terskelen for eksklusjon fra skolen

AA ble tatt opp som elev på spesielle vilkår, og han måtte regelmessig avgi urinprøve ift. evt. narkotikabruk. På høsten etter en helgepermisjon i Oslo ga denne utslag. I stedet for å bli varig utvist fra skolen, fikk han en kort og tidsavgrenset utvisning. Til gjengjeld måtte gutten stå fram for skolens elever og fortelle om sin spesielle bakgrunn og hvorfor han var elev på skolen. På denne måten fikk skolen understreket at regelen om narkotikabruk sto fast, men at en her gjorde et unntak begrunnet i AA's spesielle bakgrunn og situasjon.

[Navn på Tett På medarbeider] sto på i narkotikasaken. Jeg fikk en sjanse til hvis jeg sto opp og fortalte min historie til de andre elevene. Jeg måtte fortelle historien min, om kriminaliteten. Det var 90 som hørte på – de var helt stille. De fleste fikk sjokk. Jeg ble utvist i 5 dager, og tatt inn igjen. Reglene var sånn at du ble utvist for godt hvis du ble testet på dop. (AA-intervju vinter 2005)

At skolen ikke ekskluderte AA for godt, forklarer rektor med det gode samarbeidet han hadde med Tett På og støttekontakten.

-Hadde dere kontakt med Tett På i forbindelse med denne episoden?

Vi hadde kontakt med [navn på Tett-På medarbeider] hele veien, under hele skoleåret, og det var antakelig avgjørende for at vi klarte å fortsette. Tett På var dyktige i å finne handlingsrom for det videre arbeid. Det var avtalt to typer kontakt med Tett På. Det ene var at de rutinemessig hver 6 uke kom på besøk til skolen. Det andre var når det skjedde noe vanskelig. Ved disse to formene for kontakt fikk en signalisert til gutten og skolen at en var opptatt av han/oss også når det gikk bra, og ikke bare mindre bra.

Den kvinnelige støttekontakten var og veldig viktig her. Den lønna profesjonelle pluss ”den frivillige og profesjonelle” [dvs. støttekontakten] hadde så ulike måter å kommunisere på. Undertegnede har ikke møtt et

radarpar med mer komplementære egenskaper – som de maktet å forme til et budskap. (Rektor)

De gode erfaringene med Tett På førte til at skolen også i det påfølgende skoleåret stilte seg positive til å ta inn en gutt med tung kriminell bakgrunn.

Vi syntes prosjektet med AA hadde så mye positivt i seg at vi sist skoleår heiv oss på en forespørsel. Her var et fengsel pådriver, og kommunen et haleheng. Da gutten ble løslatt fra fengselet var oppfølgingen borte. Kommunen behandlet dette mer som en administrasjonssak. Dette var definitivt ikke nok. Det er en kanonforskjell til den oppfølging som Tett På ga AA. (Rektor)

7.4.3 Oppholdet på Folkehøgskolen – en sentral forklaring på hvorfor det har gått så bra med AA

AA's vei ut av det kriminelle ungdomsmiljøet har gått gradvis. I begynnelsen var han lite motivert til å gjøre noe med livet sitt, men han har gradvis fjernet seg fra det miljøet han var en del av.

Uten [navn på Tett På kontakt] hadde jeg vært på kjøret. For meg er det mye bedre å være her. Og det er bra å være borte fra Oslo. Når du er hjemme får du hele tiden tilbud om å være med på et eller annet. Her får du andre signaler. Folka her snakker om fremtida, og ikke bare hva de skal gjøre i helga, men langt utover det. De snakker om dette på en helt annen måte. (AA intervjuet på skolen høsten 2003).

AA fikk et korrektiv til den kortsiktige og nytelsessøkende kriminelle tenkemåte, samtidig som han gradvis ble frakoblet det gamle kriminelle vennemiljøet. Da han kom tilbake til Oslo etter $\frac{3}{4}$ år på Folkehøgskolen, fant han det enklere å si nei til forespørsler som åpenbart hadde kimen i seg til å ende opp i kriminelle handlinger. Dessuten hadde opplæringen på Folkehøgskolen gitt kompetanse som kunne brukes i en videre yrkeskvalifisering.

7.5 Lindberg servicesentral– en libero for Tett På i nærmiljøet

En viktig medspiller for Tett På har vært Lindberg servicesentral og bomiljøsentere. I denne rapporten regnes Lindberg servicesentral som en av Tett På's eksterne samarbeidspartnere. Dette fordi servicesentralen ikke har deltatt i prosjektets styre eller de interne drøftingene i forbindelse med utforming av prosjektet. For øvrig er dette en institusjon som befinner seg i det nærmiljøet som Tett På hadde som nedslagsfelt, og som kan gi et tilbud til den målgruppen som Tett På arbeider med.

Servicesentralen ble etablert allerede i 1974 og representerte den gang en ny måte å organisere arbeidet med bomiljøet. Servicesentralen rettet seg ikke bare mot det rent tekniske vedlikeholdet, men også mot folks trivsel i bomiljøet. Lindberg *bomiljøsentere* ble opprettet i 1995 som et samarbeidsprosjekt mellom Lindberg Servicesentral og Furuset bydel. Bomiljøsentere ble opprettet for å gjøre noe med oppgaver som falt i gråsonen mellom ulike instansers ansvarsområder. Spesielt utemiljøet ble forsømt på grunn av uklare ansvarsområder mellom servicesentral og ulike kommunale enheter. Lindberg bomiljøsentere oppsto som et sysselsettingsprosjekt i samarbeid mellom bydel og servicesentral, hvor mennesker som ikke var i ordinært arbeid, skulle kunne utføre viktige oppgaver i nærmiljøet og således fylle ut de gråsoner som koordineringen mellom de andre instansene etterlot.

Bomiljøsentereets målgruppe er sosialhjelpsmottakere, langtidsledige, minoritetspråklige, skoletrøtt ungdom eller andre som har problemer med å komme ut i ordinært arbeid. Deltakerne kommer for en stor del via bydelens sysselsettingsseksjon som igjen har et nært samarbeid med både sosialkontoret og A-etat. I stedet for kun å være en belastning på sosial- eller trygdebudsjett kunne de i stedet utføre en viktig oppgave i eget nærmiljø.

I og med at bomiljøsentere i den daglige drift er svært integrert i Lindberg servicesentral – skal vi i fortsettelsen bruke navnet servicesentral om det.

Servicesentralen har til enhver tid 10-12 personer ”på tiltak” (i tillegg til fem heltidsansatte) som utfører ulike typer arbeid i nærmiljøet. De utfører oppgaver både for borettslag og kommunale enheter. Blant oppgavene er plenklipping, plukke søppel, vedlikehold og reparasjonsarbeid på boligblokker og kommunale barnehager, enkelt påbygningsarbeid (eks. inngangspartier i blokkene), generelt

vedlikehold, samt å lære nyankomne flyktninger/innvandrere å ”bo på norsk”. Av andre og mer sporadiske tjenester som bomiljøsenderet yter, kan nevnes produksjon av snø til Jerikobakken om vinteren, utleie av ski, sørge for lydutstyr til lokale arrangementer og utleie av Grønlhytta.

Lindberg servicesentral hadde derfor et etablert tilbud tilpasset vanskeligstilte på arbeidsmarkedet som var der forut for og uavhengig av Tett På. I samtaler mellom Lindberg Servicesentral og det nystartede Tett På-prosjektet høsten 2001, signaliserte servicesentral en klar interesse i å ta imot gutter fra prosjektet for å gi dem en praksisplass i nærmiljøet. Servicesentralen kunne tilby oppgaver som var enkle og som ikke forutsatte spesielle ferdigheter på forhånd. Samtidig var en vant å håndtere både voksne med et vidt spekter yrkeshemninger og ungdom som droppet ut av videregående skole. Romsligheten var derfor ganske stor:

Jeg er opptatt av at folk kommer på jobben, at de gjør jobben på en ordentlig, og at de rydder etter seg på en ordentlig måte. Men slingringsmonnet er mye større her enn i arbeidslivet for øvrig. Hvis de er borte fra jobben, skal de si ifra. Hvis de ikke sier i fra gir vi beskjed, at da får du ligge hjemme og sove et par dager, og så får du trekk i lønn. Sykefraværet her er også større enn vanlig. Ting tar derfor ofte litt tid, og det må jeg si til både borettslag og kommunale instanser. (Leder Servicesentralen)

Tett På hadde derfor i sitt nærmiljø en instans med en lav terskel for å få praksisplass, og en høy terskel for å ekskludere ungdommene.

Nå hadde ikke servicesentralen arbeidsoppgaver som alle guttene i Tett På var interessert i. Det viktigste med servicesentralen var nok derfor at den var en libero som kunne ta imot Tett På's ungdommer når en ikke fant noe annet, eller i perioder hvor de ventet på et annet og mer skreddersydd tilbud. Tre av guttene var der derfor i opptil flere perioder.

En av guttene opplevde arbeidet på servicesentralen som nedverdiggende. Han var forespeilet en praksisplass med vekt på mye snekring, og så erfarte han at han måtte plukke søppel i tillegg. Dette gjorde han frustrert. Men samtidig mente han at daglig leder var streng og at det var klare rammer for arbeidet – noe han mente var bra.

En av de andre guttene hadde flere opphold på servicesentralen hvorav det siste etter at han kom fra Folkehøgskolen. Etter avsluttet skole

ønsket han seg en jobb. Det Tett På klarte å komme opp med var en praksisplass på Lindeberg servicesentral hvor gutten hadde vært før ”med mye tung jobbing og lite betaling”. Hans Tett På-medarbeider ba ham være tålmodig, til noe annet dukket opp. Og det gjorde det. Via servicesentralen fikk han en ordinær jobb hvor han kunne bruke det han hadde lært på folkehøgskolen.

Den viktigste funksjonen til Lindberg servicesentral har derfor vært å være en siste skanse for prosjektet, som kunne fange opp baller som andre instanser ikke klarte å fange opp. På grunn av den løpende dialogen Tett På hadde med servicesentralen og dens leder, kom den til å spille en avgjørende rolle ved et par viktige anledninger.

7.6 Eksterne instanser hvor relasjonen til Tett På knirket

Tett På utviklet altså et godt forhold til flere instanser som også arbeidet i en nær relasjon til guttene. De måtte også foreta individuelle hensyn, arbeide med ungdommen i en nær ansikts-til-ansiktsrelasjon hvor de måtte forholde seg til ungdommens handlinger og ønsker her og nå. Tett På samarbeidet godt med andre som både måtte utøve skjønn, og stå i et krevende samspill med ungdommene.

Situasjonen var annerledes i forhold til sosialbyråkratiet – som fordeler økonomiske midler til sosialhjelp, til bolig og evt. andre tiltak som kan lette klientens situasjon. Sosialkontorene forvalter sine virkemidler ut i fra et regelverk hvor det er mindre rom for skjønn og særbehandling. De arbeider ut i fra en presedensorientering hvor tilsynelatende like tilfeller skal behandles likt, og hvor det er klare normer for hvilke ytelser som kan gis. De ansatte på sosialkontorene arbeidet dessuten i et system hvor det var et sterkt press på å holde sosialbudsjettet – noe som derfor heller ikke ga større rom for skjønnsmessige ”utskeielser”.

En annen viktig forskjell var at sosialarbeidere og sosialkonsulenter heller ikke ble kjent med ungdommene – med deres svake og sterke sider, deres bakgrunn og muligheter framover. Sosialkuratorene har svært mange enkeltpersoner og skjebner å forholde seg til. Relasjonen er spesifikk, universalistisk og overflatisk.

Siden flere av guttene flyttet relativt ofte fra bydel til bydel, eller til en av nabokommunene, ble det også vanskelig for Tett På å utvikle en stabil relasjon til enkelte sosialarbeidere. Tett På var heller ikke noe kjent eller prestisjetungt prosjekt og hadde ingen spesiell goodwill å

trekke på. Tett På's medarbeidere klarte derfor ikke å bygge opp samme tillitsforhold som de gjorde til enkelte nøkkelaktører i de andre nevnte institusjonene. Det var derfor ikke mulig å påvirke sosialkontorene til å gi noen skreddersydd behandling til Tett På sine ungdommer. De var ikke mer verdig trengende enn andre.

De prosjektansatte i Tett På har tidvis uttrykt frustrasjon over hvordan sosialkontorene har operert i forhold til ungdommene i prosjektet, over deres rigiditet og manglende vilje til å finne skreddersyde løsninger. De ville ikke gi støtte til folkehøgskoleutdanning for en av guttene, men de kunne ha gitt store summer til både livsopphold og bolig hvis han forble i Oslo i sitt gamle kriminelle miljø. I et annet tilfelle var en ungdom i ferd med å miste støtte til bolig fordi det var uklart hvilken bydel han "nå" hørte hjemme i. Gutten var i ferd med å bli en "svarte-per" mellom bydelene. Dette løste seg først etter at Friomsorgen tok saken opp. Tett På hadde lite autoritet eller overtalelsesevne.

De sosialkontor-ansattes versjon av dette er ikke kartlagt. Det skyldes at det dreier seg om ansatte som er spredd over hele Oslo. En kan neppe forvente at de skal huske enkelt-episoder. Samtidig er det en stor sjanse for at sosialarbeiderne har byttet jobb (blant annet i forbindelse med bydelssammenslåingene i 2004). Det er derfor ikke brukt tid og resurser for å undersøke dette videre. Slike problemer mellom en omsorgsrasjonalitet og en forvaltningsrasjonalitet er neppe heller særlig spesielle.

Et viktig poeng er derimot at Tett På hadde så stor frihet og slakk i sin egen økonomi at prosjektet kunne finne egne løsninger der hvor sosialkontorene enten ikke ville eller ikke kunne yte ungdommene bistand. Prosjektet fikk i 2003 200.000 kroner av Rusmiddeldirektoratet til aktiviteter, og i 2004 sparte prosjektet inn ca. 2/3 årsverk da en av de prosjektansatte sluttet for å begynne i ny jobb et annet sted i Norge. Prosjektet fikk derved midler til å betale oppholdspenger for den ene gutten på folkehøgskole, til å betale oppfølgingsstøtte til turistverten i utkant-Norge av egne midler. I tillegg fikk ungdommene opplevelser og utstyr finansiert av prosjektet, fordi en mente det var bra for dem, slik som treningskort på SATS, og i et tilfelle Play-station for å gjøre oppholdet for gutten som fikk arbeid i utkant-Norge mer attraktivt. Dette er ytelser som en neppe kan forvente fordeles gjennom sosialbyråkratiet. At sosialkontorene ble opplevd som rigide, skapte som nevnt irritasjon, men lammet ikke arbeidet på noen måte.

7.7 Hvorfor lykkes Tett På i stor grad å spille på andre gode hjelpere?

Det er liten tvil om at Tett På som prosjekt klarte å utvikle svært gode samarbeidsrelasjoner til viktige tjenesteytere og problemløsere som også måtte forholde seg til de samme guttene. Forskjellen mellom Tett På og *de andre* var at Tett På hadde et mye større helhetlig ansvar for guttene, mens de andre ytet en mer spesifikk tjeneste eller opplegg. Å ta et slikt helhetlig ansvar for guttene var en del av Tett På's mandat. Dette ble demonstrert utad gjennom at Tett På's ansatte var tilgjengelige for samtaler "all around the clock" hvis nødvendig, og gjennom at Tett På hadde svært mye informasjon om guttenes oppvekst, familiesituasjon og nettverk. Og det ble demonstrert ved at prosjektet hele tiden arbeidet med å få andre biter på plass for å føre guttene inn i en normalisert tilværelse (ift. bolig, helse, trygghet).

Gjennom at Tett På faktisk tok et ansvar for oppfølging av guttene, ble det enklere for de andre instansene å gi dem et godt og skreddersydd opplegg de ellers ikke ville ha fått – på Motivasjonsavdelingen i fengslet, folkehøgskole og i arbeidslivet via A-etat. At Tett På tok et ansvar for guttene førte til at de andre instansene *turte mer*. At Tett På ga mye relevant informasjon gjorde at de andre instansene kunne finne fram til gode individuelle løsninger – de *kunne mer*. I tillegg førte Tett På's oppfølging til at de samme instansene høynet terskelen for å støtte guttene ut når de hadde brutt viktige regler og normer på arbeidsplass eller skole. De andre instansene *orket mer* fordi de ikke var alene om problemet. De hadde noen å diskutere problemer og løsninger med. Tett På ga hele tiden signaler om at de sto bak og hadde et ansvar, som strakk seg inn i guttene fritid og permisjoner, og i tiden etter soning, skolegang eller midlertidig arbeidsforhold.

Tett På og de eksterne hjelpere møtte hverandre med blanke ark. Mens Tett På-medarbeiderne og det lokale barnevern/sosialforvaltning hadde en forhistorie og gjensidig hadde negative oppfatninger av hverandres kompetanse og dyktighet, var samarbeidet med de eksterne mye mer tuftet på en *faglig og kvalitetsmessig likevekt*. Dette er en viktig forutsetning for å etablere et godt samarbeid (Knudsen 1992).

Tett På drev en koordinering nedenfra uten formell makt og autoritet hvor deres viktigste virkemidler var å vise de andre at de tok et helhetlig ansvar, at de var tilgjengelige, at de hadde mye relevant informasjon å gi – og at de hadde et engasjement.

Tett På's måte å arbeide på kjennetegnes av det den danske psykologen Knut Erik Pedersen (2005:4)³¹ kaller for omsorgsrasjonaliteten. Sosialarbeidere som arbeider i direkte og nær kontakt med den unge arbeider ut i fra en omsorgsrasjonalitet som grunner seg på:

- konkrete behov i hverdagslivet
- individuell vurdering og hensynstaken
- fleksibilitet, omstilling og improvisasjon
- uformell kontroll og feedback
- mobilisering av maksimale ressurser
- en muntlig upolert språkkultur

Sosialarbejderen, som er utførende led i projekter m.v., er forpligtet på det konkrete livs behov og problemstillinger med den unge under en udtalt handletvang her- og nu.

Insadsen er forpligtet på en omsorgsrasjonalitet og en arbeidskultur, der er væsensforskellig fra forvaltningen foranstaltningsrasjonalitet.

Disse to rasjonalitetene kan settes opp som ytterpunkter på et kontinuum hvor omsorgsrasjonaliteten befinne seg på den ene siden og foranstaltningsrasjonaliteten befinner seg på den andre. Tett På's befinner seg langt ute på omsorgsrasjonalitetssiden. På den andre siden finner en de som møter mennesket i en saksavgrenset rolle, hvor relasjonen er kort og overflattisk og av og til ikke engang personlig (jf. saksbehandling av papirer/søknader), og hvor regelverket tillater lite skjønn. Tett På klarte ikke å påvirke den instans som lå nærmest det motsatte ytterpunktet, sosialkontoret, til å finne skreddersydde løsninger til de unge. De instansene som Tett På klarte å få et fruktbart samspill med befant seg mer midt på dette kontinuumet mellom de to rasjonalitetene. A-etat og fengsel ligger nok nærmere foranstaltningsrasjonaliteten, men nettopp Motivasjonsavdelingen har nok større frihet til å finne fleksible og skreddersydde løsninger enn det som er vanlig i fengslene. A-etat og arbeidsmarkedsbedrifter er en del av et regelstyrt byråkrati, men har mange virkemidler å spille på noe som i sin tur gir større rom for skjønnsutøvelse. Samtidig legger de også stor vekt på individuell tilpasning i attføringsarbeidet. I tillegg har erfarne byråkrater i etaten ofte et nettverk ut i næringsliv og

³¹ www.vildelaereprocesser.dl/drift/kronik/kroniktekst.php?id=199

forvaltning, som gjør at de kan ha et stort manøvreringsrom. Folkehøgskolen hadde også regler, men det var regler de selv hadde vedtatt, og som de lettere kunne dispensere i forhold til.

Det som skjedde var at Tett På trakk disse instansene nærmere omsorgsrasjonaliteten – Tett På stimulerte dem til å ta større individuelle hensyn, bli bedre til å improvisere og finne raske løsninger. Å finne raske løsninger er trolig i mange tilfeller en nødvendighet i arbeidet med gutter som har en tilknytning til et kriminelt gjengmiljø som både trekker og lokker og tilbyr umiddelbar behovstilfredsstillelse – i form av et ran og derav-påfølgende sterke opplevelser og en sterk følelse av fellesskap. Eksempler på denne evnen til å finne raske løsninger er saksbehandleren på A-etat som fant midler til lønnstilskudd ved å kontakte et annet fylkesarbeidskontor, og Arbeidsmarkedsbedriften som ”fant en skoleplass” i et annet fylke. Foranstattingsrasjonalitetens onsekvenstenking ble svekket ved at regelbrudd ikke førte til eksklusjon verken fra motivasjonsavdelingen i fengslet, folkeskolen eller arbeidsmarkedsbedriften. Ved evt. eksklusjoner ville det kriminelle gjengmiljøet umiddelbart vært et forlokkende alternativ.

Møtet mellom Tett På og de andre hjelperne kan ikke bare forstås som møter mellom et prosjekt og etablerte tjeneste- og hjelperenheter. Det var også et møte mellom personer – personer som ble kjent med hverandre, og satte pris på hverandre. De møttes mange ganger og diskuterte enkeltungdommer og hvilke tiltak som kunne virke på både kort og lang sikt. Å ekskludere en av Tett På's gutter fra et opplegg, ville også ha vært ødeleggende for de gode kollegiale og personlige forhold som var opparbeidet.

Å snakke om ildsjeler kan ofte synes klisjéaktig – gode prosesser og resultater gjøres derved personavhengig og overføringsverdien svekkes. På den annen side er det ikke slik at personer som brenner for både sitt arbeid og sine klienter, brukere eller pasienter, er et sjeldent unntak i offentlig sektor. Som Pål Repstad spissformulerer det: Det er ”ikke vanskelig å finne offentlige ansatte som går både en og to mil ekstra med sine klienter.” (Repstad 1998:17). Og som vår informant i A-etat understreket; det finnes også personer i det private næringsliv som med bakgrunn i egne erfaringer er villig til å gi sterkt kriminelle gutter en sjanse – og kanskje enda en sjanse til.

Tett På møtte ildsjeler i sitt arbeid, og påvirket disse til å gløde mer og lenger for de guttene som Tett På arbeidet med. Samtidig bidro møtet med disse ildsjelene til å gi Tett På et fornyet engasjement. I en periode var dette engasjementet klart dalende på grunn av interne

konflikter mellom de tre prosjektansatte og på grunn av de samarbeidsproblemer som prosjektet opplevde i forhold til prosjektets nærmeste samarbeidspartnere og "founding fathers". Det var derfor ikke bare Tett På som stimulerte de andres engasjement og stayerevne, det virket like mye den andre veien.

Den positive responsen som Tett På opplevde å få fra de andre, førte til at Tett På som prosjekt ikke kjørte seg fast i målkonfliktene, de interne stridighetene og påfølgende prosjektdepresjon og handlingslammelse.

8 Resultater, konklusjoner og vurderinger

Denne rapporten har fokusert på en bestemt voldelig ungdomsgruppe, hvordan den oppsto og utviklet seg. Det har vært lagt stor vekt på å beskrive den intervensjon som ble iverksatt gjennom et tre-årig prosjekt for å redusere den kriminalitet som ble gjennomført med utspring i gruppen, samt forhindre at gruppen rekrutterte nye ungdommer til alvorlig kriminalitet. Tett På var et prosjekt som startet sitt arbeid mens de fleste guttene satt fengslet. Målgruppen ble forsøkt motivert til å delta i et prosjekt som lokket med å lette integreringen tilbake til normalsamfunnet. Mesteparten av arbeidet skjedde mens de var løslatt i prøvetida og i tida etterpå. Tett På kom således ikke inn som alternativ til fengsel, men som en ekstra oppfølging etterpå.

I dette avslutningskapitlet presenteres resultater av arbeidet. De viktigste funnene vil bli oppsummert. I tillegg vil det bli drøftet hvilken overføringsverdi den tilnærming som Tett På representerer, kan ha overfor ungdommer i voldelige grupper, gjenger, nettverk eller miljøer.

Furuset Bad Boys har i denne rapporten blitt fremstilt som en gjeng. Dette fordi det dreier seg om en gruppe ungdommer hvor kriminaliteten med utspring i gruppen klart har gått over et kriminelt tippekant både i alvorlighet (jf. et stort antall grove og tildels brutale ran) og i omfang (jf. flere av guttene med over 100 anmeldte saker). Gruppen hadde en klar identitet med et navn, de regnet seg selv som en gjeng og de ble regnet som en gjeng sett fra omverdenen. Vennskapet mellom ungdommene hadde vart i flere år. Hvertfall de to siste årene før Tett-På prosjektet ble startet opp høsten 2001, er det rimelig å kalle Furuset Bad Boys for en gjeng ut i fra en mye brukt definisjon på gjenger (jf. Decker og van Winkle 1996). Gruppen passer også godt til den gjengdefinisjonen som et nettverk av gjengforskere (Eurogang network) har blitt enige om. En gjeng er

”any durable, street-oriented youth group whose involvement in illegal activity is part of their group identity” (Klein 2001).

8.1 Et fellesskap for marginaliserte ungdommer

Det er lett å demonisere gjenger som Furuset Bad Boys. Deltakerne oppfører seg provoserende, de utfører mange og til dels svært alvorlige voldshandlinger, de etterlater seg ofre som i tillegg til de direkte fysiske sår, trolig også gjennomgår en psykisk traumatisering og at de i lang tid får nedsatt livskvalitet. På den annen side er det viktig å forstå hvorfor unge gutter, fortrinnsvis med minoritetsbakgrunn, søker seg inn i slike grupper. En slik forståelse er viktig for å utvikle gode forebyggings- og intervensjonsstrategier.

I denne rapporten er det vist hvordan Furuset Bad Boys utviklet seg til et fellesskap for rundt femten ungdommer som var lite integrert i det norske samfunnet. Dette gjaldt ungdommer med flyktningsbakgrunn som kom til Norge som ½-generasjon (dvs. i barnealder), og i noen grad også med innvandrerbakgrunn og lenger botid i Norge. De vokste opp i et samfunn som de hadde vanskelig for å orientere seg i. De forsto språket dårlig, de vokste opp med et bein i en tradisjonell ikke-vestlig familie, samtidig som de befant seg i utkanten av et komplisert og rikt norsk samfunn.

Et flertall av guttene hadde nærmest oppgitt ungdomsskolen, de hadde dårlige karakterer, og noen hadde reelt sett ikke fullført siste klasse på ungdomsskolen på grunn av skulk. Dette betyr ikke at de nødvendigvis var skoletapere i utgangspunktet, men tidlig deltakelse i et anti-sosialt miljø med et snudd døgn og mye kriminalitet, førte til at skolen ble uvesentlig. Skoleskulkingen tiltok og skoleprestasjonene ble deretter.

De moderne vestlige samfunn er i dag typiske konkurransesamfunn. For å lykkes gjelder det å gjøre riktige valg i forhold til skolegang, fritidssysler og arbeidsliv. Dette vet de velutdannede middelklasseforeldrene som kan følge opp barna gjennom utdanningssystem og fritidsaktiviteter, og som kan rettlede barna i de vanskelige valgsituasjonene. Skolen er et maratonløp som dreier seg om framtidig integrering eller ekskludering, og hvor det er om å gjøre ikke å miste kontakten med hovedfeltet (Frønes 2003). De fleste av de femten guttene i Tett På's målgruppe hadde mistet kontakten med dette feltet.

En del barn og unge med minoritetsbakgrunn vokser opp med et betydelig handikap når det gjelder å holde utdanningsmessig følge med det store flertallet ungdommer. Foreldrene er i begrenset stand til å hjelpe med det daglige skolearbeidet, og i å støtte ungdommene i de vanskelige valgsituasjonene de står overfor i utdanningssammenheng. Som Lien (2004) påpeker, er mange ungdommer med minoritetsbakgrunn ekstra sårbare fordi migrasjonen snur opp ned på foreldre-barn forholdet. Barna har ofte mer kunnskap om det norske samfunnet enn foreldrene, og det er de som må guide foreldrene inn i det norske samfunnet.

Samtidig er ikke dette et konkurransesamfunn hvor konkurransen er lik og rettferdig. Mennesker med ikke-vestlig bakgrunn som har satset på utdanning, ofte med gode resultater, utsettes for diskriminering og taper i konkurransen i forhold til etnisk norske og må ta til takke med arbeid som de er overkvalifisert for (Rogstad 2003, Støren 2004).

De valg de unge gjør i dag når det gjelder å satse på utdanning og arbeid, er i stor grad motivert ut fra hva slags fremtid man ser for seg i dette samfunnet (Emler og Reicher 1995). Et arbeidsliv som diskriminerer mennesker med minoritetsbakgrunn, vil med stor grad av sikkerhet demotivere en viss andel ungdommer med minoritetsbakgrunn fra å satse på skolen. Veien inn i normalsamfunnet fortøner seg som unødig lang og vanskelig. Når de ungdommer som allerede strever bakerst i det utdanningsmessige hovedfeltet ser at de minoritetsungdommer som befinner seg i fremste rekke, ikke får uttelling for sitt strev, gir dette med stor sannsynlighet ytterligere en grunn til å gi opp. De bryter løpet og står av.

Ungdommer som i tillegg også blir frakoblet familien på grunn av de konflikter som oppstår når de forsøker å leve mer som norske ungdommer³², og hvor konfliktene ofte møtes med juling fra en maktesløs far, har ofte ikke noe annet valg enn et jevnalderfelleskap bestående av andre ungdommer i samme situasjon.

Furuset Bad Boys ble et sted for frustrerte gutter med minoritetsbakgrunn, for ”de som ikke hadde noen” for å sitere en av guttene. Gjengen var et sted hvor de var fritatt for kravet om å forholde seg til utdanning, arbeid og fremtiden. De kunne være seg

³² Slike konflikter gjaldt at foreldrene ikke godtok valg av kjæreste, at de reagerte mot guttenes uteorienterte livsstil, at guttene ble pålagt plikter hjemme som de oppfattet som urimelige sammenlignet med andre ungdommer, at foreldre som tidligere ikke hadde satt særlige grenser for atferden deres plutselig forsøkte å stramme til gjennom regler som ble oppfattet som helt urimelige.

selv, og de fikk oppleve en omsorg og trygghet som klart skilte seg til de konflikter de opplevde hjemme i forhold til frustrerte foreldre. Som vist i kapittel 2.3.1 var det et sterkt uttrykk for vennskap og omsorg når de andre vennene kom og sov sammen med deg i en trappeoppgang i ei blokk eller i en bussgarasje, etter at du var kastet ut hjemme eller selv hadde valgt å rømme. Zygmunt Baumann (2002) fremhever tette vennskaper som en beskyttelse mot frykten for å bli etterlatt alene, og som en avvísning av den individualiseringsprosess som ungdommen må forholde seg til i de moderne konkurransesamfunn. I det sosiale fellesskapet, i dette tilfellet gjengen, kunne guttene slappe av, få aksept for den de var, og de kunne få en sterk opplevelse av vennskap.

Mangelen på anerkjennelse på skole og fritidsarenaen, ble kompensert gjennom en machoorientert væremåte. Å vise makt gjennom fysisk styrke og slossferdigheter sto helt sentralt. Guttene nektet å innordne seg de ordens- og samværsregler som gjaldt på ungdomsskolen. Fra lærernes side ble guttenes oppførsel oppfattet som svært provoserende. Deres forsøk på å sette grenser ble møtt med fysisk motmakt og trusler. I en periode var personalet på skolen usikre, redde og maktesløse. Overfor andre ungdommer oppførte guttene seg provoserende. Gjennom både verbal og fysisk atferd forsøkte de å provosere fram en reaksjon fra andre elever som deretter kunne bli møtt med overlegen styrke. Denne styrkedemonstrasjon kunne skje gjennom at den enkelte gutt viste sine slossferdigheter eller vilje til å bruke våpen (særlig kniv), men også gjennom at flere av guttene handlet samordnet og kollektivt. Kollektiv utført vold ga inntrykk av en overlegen makt og skapte ekstra frykt hos andre ungdommer. Dette fortolket igjen guttene selv som respekt og anerkjennelse.

Manglende fritidsopplevelser grunnet dårlig økonomi eller andre prioriteringer hjemme, og lite eller ikke noe lommepenger, ble motvirket gjennom en begynnende vinningskriminalitet og etter hvert også person-, kiosk- og butikkran. I både det norske velstandssamfunnet, men også i de land hvor guttene hadde sine røtter, er et høyt forbruk tegn på vellykkethet – ”du blir hva du har”. Guttenes drøm var å bli rike – de ønsket ”å leve fett”. Dette klarte de også i perioder.

Som Lien (2005a) påpeker, er de første alvorlige kriminalitetshandlingene, de første ranene, forbundet med en viss smerte og anger. Men gjengen ble også et sted hvor denne smerten ble bearbeidet. I stedet for å fremstå som onde og kriminelle, framsto de som rause og spandable overfor hverandre, andre venner og kjærester. Med henvisning til Lalander og Johansson (2002) kan en si at gruppen

fungerer som et magisk speil hvor den enkelte får et helt annet bilde av seg selv, sammenlignet med det bilde en får når en speiler seg i normalsamfunnet. I normalsamfunnet – dvs. det norske konkurransesamfunnet – framsto guttene som individuelle tapere og som en ondsinnet plage. Når den enkelte speiler seg i gruppen framstår man som både sterk og machoaktig, og samtidig som god og snill. Den enkeltes selvtilliten øker, og individuelle svakheter og skrøpeligheit utlignes (Lihme 2002). Gjennom dette magiske speilet kan den enkelte opparbeide seg en betydelig selvtillit og mental styrke.

De unge utviklet således et fellesskap som gjorde dem enda mer ekskluderte i forhold til normalsamfunnet. Samtidig var dette et fellesskap som ivaretok mange og viktige behov for anerkjennelse, ære og omsorg, og hvor de gjensidig sosialiserte hverandre inn i en subkultur hvor kriminaliteten ble legitimert.

8.2 Hva oppnådde man?

Tett På er trolig det mest typiske gjengintervensjonsprosjektet som er studert i Norge. Et viktig spørsmål i de fleste prosjekter er: ”Kom det noe ut av det”?

Et sentralt resultat av arbeidet til Tett På er den lærdom som denne type arbeid har gitt. En har utviklet og prøvd ut virkemidler. Noe har en lykkes med, annet har en ikke lykkes med. De erfaringer og den lærdom en har gjort – slik de bl.a. er fremstilt i denne evalueringsrapporten – kan andre som skal arbeide med en lignende målgruppe trekke veksler på. En oppsummering av – og en refleksjon rundt– de viktigste prosessuelle erfaringene, følger senere i dette avslutningskapitlet.

De mer direkte resultatmål som skal drøftes først er: Fikk en redusert kriminaliteten hos guttene og evt. brakt den helt til opphør? Fikk en integrert dem inn i sosialt akseptable sammenhenger – i skole, arbeidsliv og konstruktiv fritid. Fikk en løst opp gjengen slik at den ikke rekrutterte nye ungdommer inn i alvorlig kriminalitet?

I denne type evalueringer er det umulig å fastslå i hvilken grad evt. gode (eller dårlige) resultater har sammenheng med prosjektet. Det er umulig å lage et design med en matchende kontrollgruppe som da ville måtte være en annen gjeng som ikke gis samme ”medisin”. Furuset Bad Boys er unik i Norge.

Når det i det påfølgende opereres med to grupper innenfor Bad Boys; en gruppe som fikk "Tett På-oppfølging" og en som ikke fikk det, er det for å ha et *visst* sammenligningsgrunnlag. Men disse to gruppene er ikke helt sammenlignbare. *Prosjektgruppen* utgjøres de sju som var villig til å slippe Tett På inn på seg.

Sammenligningsgruppen består således av de åtte som enten ikke ville ha noe med prosjektet å gjøre, eller som ble frakoblet prosjektet fordi de ikke viste noen motivasjon. Selv om de ungdommene som Tett På arbeidet intensivt med, var vel integrert i gjengmiljøet og hadde begått tildels mye og alvorlig kriminalitet, indikerer deres ønske om kontakt med prosjektet også en viss motivasjon. Sannsynligheten for å lykkes med de som viser en viss motivasjon, vil trolig være bedre enn for de som ikke viser dette.

Det betyr at en bør være forsikte med å bruke forskjeller mellom gruppene i dag når det gjelder kriminalitet og grad av inkludering i normalsamfunnet, som et mål på Tett På's effekt. Dessuten inneholder disse to gruppene så få personer at tilfeldige forhold lett kan spille inn. *Sammenligningsgruppen* kan allikevel brukes for å speile resultatene fra Tett På. Hvis det for eksempel skulle vise seg at *sammenligningsgruppen* kom like godt eller bedre ut enn *prosjektgruppen* som fikk "Tett På-behandling", ville det være en viktig indikator på at en ikke hadde lykkes, og at en da måtte forsøke å finne forklaringer på et slikt utfall.

8.2.1 Gikk kriminaliteten ned?

Antallet anmeldte saker hos politiet, registrert på enkeltpersoner, er ikke et nøyaktig mål på kriminaliteten. For det første kan den enkelte være uskyldig i forhold en er anmeldt for. For det andre begår hyperkriminelle ungdommer langt mer kriminalitet enn de blir tatt for. At guttene har blitt kjent av politiet kan bidra til at anmeldelsestilbøyeligheten stiger. På den annen side vil også en lengre kriminell karriere kunne bidra til at guttene blir dyktigere til å skjule sine spor. Den nedenstående oversikten over antallet anmeldelser er én indikator på guttenes kriminalitet. Til tross for alle dens svakheter er det nok allikevel den mest pålitelig vi har.

Nedenunder er ungdommene splittet i to grupper. I prosjektgruppen (1p til 7p) finner vi de som Tett På har arbeidet med. I sammenligningsgruppen (1s til 8 s) finner vi de som prosjektet ikke kom i posisjon til, eller som ble frakoblet prosjektet.

Tabell 8.1 *Anmeldte saker fordelt på de enkelte år for prosjekt og sammenligningsgruppe*

Aktor	Alder 2005	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005 (t.o.m 31/8)	Sum	Herav grovt ran
1p	23	0	0	1	9	18	16	2	4	2	0	52	2
2p	21	0	0	0	1	31	10	4	0	0	0	46	5
3p	20	0	0	0	0	3	9	3	0	0	0	15	5
4p	22	0	6	18	12	13	2	1	1	2	0	55	3
5p	21	1	1	1	0	2	0	5	0	1	0	11	1
6p	21	0	21	13	3	42	9	0	6	3	5	102	3
7p	20	0	0	1	0	2	4	22	2	5	5	44	0
Gj.sn	21,1	0,1	4,0	4,9	3,6	15,8	7,1	5,3	1,7	1,9	1,4	46	2,7
1s	18	1	0	0	0	3	7	13	10	0	8	42	4
2s	22	0	18	30	29	22	6	4	3	12	2	126	?
3s	22	0	0	3	8	13	0	2	11	4	4	45	7
4s	21	0	18	26	15	37	14	2	1	15	2	130	4
5s	17	0	0	1	1	7	14	20	16	11	18	70	4
6s	23	8	15	4	51	9	3	6	9	13	17	136	23
7s	20	0	18	37	48	34	11	4	15	20	1	187	27
8s	18	0	1	1	1	14	30	20	6	3	4	80	1
Gj.sn	20,1	1,1	6,6	9,9	19,1	17,3	10,6	8,9	8,9	9,8	7,0	102	8,6

Gjennomsnittlig antall politisaker pr. person, prosjektgruppen i prosent av sammenligningsgruppen:

1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
9	60	49	19	91	67	60	19	19	20

Tabell 8.1 viser en klar nedgang i de registrerte anmeldelser til de sju i *prosjektgruppen*. Det kraftige fallet fra 2000 til 2001 og videre til 2002 skyldtes at da satt guttene i prosjektgruppen i fengsel store delen av tiden. Etter at de slapp ut av fengsel i løpet av 2002, og etter at de fikk kontakt med Tett På, gikk antallet registrerte saker ytterligere ned. Seks av de sju var på frifot i 2004, og alle sju har vært på frifot i 2005 (med unntak av ca. 4 mnd. soning for en person). Det er to stykker som har vært involvert i kriminelle handlinger som er registrert hos Strasak i 2005 (fram til 31/8). Det ene gjelder én hendelse som er registrert som fem anmeldelser (biltyveri, narkotikabruk, kjøring i beruset tilstand, kjøring uten kjørekort, brudd på hastighetsbestemmelsene). I tillegg kommer en gutt som hadde et mer alvorlig tilbakefall og som var involvert i en narkotikasak (som også involverte fire andre anmeldelser), hvor han nylig ble dømt til to års fengsel.

Av de sju er pr. oktober 2005 tre i ordinær lønnet jobb, to på praksisplass og en er under utdanning. En har hatt et mer flyktig forhold til utdanning og arbeid, og venter nå på å sone en dom på to år.

Høsten 2005 ser ut til å gå ganske bra med seks av de sju. De har vist stor innsats og motivasjon gjennom både skolegang og i jobbsituasjoner for å få orden på livet sitt. Situasjonen for par av de seks er fortsatt komplisert, men de har også vist stor vilje til å få seg arbeide og leve et lovlydig liv.

En såpass gunstig situasjon innebærer ingen garanti for ytterligere tilbakefall for enkelte. De kan fortsatt bli fristet til å delta i kriminelle handlinger. De kan komme opp i situasjoner hvor det kan være vanskelig å kontrollere aggresjonen, og de kan bli fristet av rusmidler. Poenget er allikevel at de har vist interesse for, og langt på vei klart, å få et forhold til samfunnets normalinstitusjoner som arbeidsliv og skole. Et par av guttene har også relativt lange kjæresteforhold – som også har en kriminalitetsdempende effekt.

Hvis guttene skulle komme opp i nye kriminelle forhold, har de allikevel etablert så mange bånd til normalsamfunnet, at det fortsatt vil være en tydelig bro tilbake til dette. Gjennom de aktiviteter de har deltatt i, den skolegang og de arbeidsforhold de har vært gjennom, har de opparbeidet seg kompetanse og sosiale ferdigheter, som verdsettes i normalsamfunnet. De har fått utviklet potensialer som er forbundet med normalitet (jf. Madsen 2005:107). De har fått erfaringer som gjør at de trolig vil møte verden på samme måte som tidligere. Sjansen for å bli integrert i normalsamfunnet bør ikke bli ødelagt gjennom et eller to tilbakefall.

Selv om en ikke direkte kan fastslå at denne relativt gode situasjonen er et direkte resultat av Tett På's arbeid, er det mye som tyder på dette. Den integrering de har oppnådd i forhold til arbeid og utdanning synes i betydelig grad å være et resultat av at Tett På's medarbeidere klarte å oppnå deres tillit, klarte å motivere dem og at Tett På deretter klarte å åpne dørene inn til utdanningsinstitusjoner og arbeidsplasser.

Selv om deltakerne i *prosjektgruppen* var noe mindre kriminelt belastet i utgangspunktet enn guttene i *sammenligningsgruppen*, var de allikevel i en svært marginalisert posisjon da prosjektet startet. De sto på helt på utsiden av samfunnets institusjoner, og de var dypt involvert i et av landets mest kriminelle nettverk. På grunn av sitt rulleblad med mange og alvorlige dommer, sto de helt bakerst i køen når det gjaldt skoleplasser og arbeid. De var gitt opp av det øvrige apparatet og var "ugripelige" som Lien (2004) kaller dem. Tett På's arbeid viser at det også blant disse "ugripelige" var noe å ta tak i, hvis

en arbeider lenge og intensivt med dem og samtidig hjelper til med å åpne opp dørene inn til skole og arbeidsliv. Muligheten for at disse skulle ha kommet seg ut av det kriminelle miljøet og inn i normalsamfunnet ved hjelp av den bistand som kriminalomsorgen og andre hjelpeinstanser ville ha tilbudt i ”normalsituasjonen”, var sannsynligvis begrenset.

I *sammenligningsgruppen* er situasjonen pr. høst 2005 langt mer bekymringsfull. De er alle fortsatt svært kriminelt aktive. Den tilsynelatende nedgangen i aktiviteten fra 2004 til 2005 skyldes delvis at det i 2005 kun er årets åtte første måneder som er registrert, og at flere har sittet fengslet. To av guttene i *sammenligningsgruppen* står ikke registrert med nye saker i 2005, noe som skyldes at de har sittet i fengsel, først i varetekt og så på dom, etter en alvorlig narkotikasak som for begge endte med mer enn fem års fengsel. To stykker står kun registrert med en sak, også fordi de har sittet fengsel mesteparten av 2005. De ble kort tid etter løslatelse sommer/høst 2005 anmeldt for et nytt lovbrudd – noe som tyder på at de er kriminelt aktive. De fire siste er registrert med hhv. 4, 8, 17 og 18 saker i løpet av årets 8 første måneder. Kriminaliteten er en ”cafeteria-style” – og inneholder legemsfornærmelser, legemsbeskadigelser, brudd på våpenloven, grove tyverier, grove helerier, bruk og besittelse av narkotika, omsetning av narkotika, trusler og kjøring i beruset tilstand. Derimot er det nesten slutt på ran. Det er kun en som har begått ran – riktignok tre stykker³³.

Det synes som om den direkte årsaken til nedgang i kriminaliteten til *sammenligningsgruppen* er fengsling. Etter avsluttet soning går det kort tid før det begås nye kriminelle handlinger. Narkotikaforbrytelser har i stor grad erstattet ran som den viktigste type vinningskriminalitet. En rimelig forklaring på dette er at sjansen for å bli tatt for en ransforbrytelse er mye større enn for eksempel narkotikaforbrytelser. På grunn av sitt renommé er deltakerne i sammenligningsgruppa raskt i politiets søkelys hvis det er begått ran i Oslo og omegn.

³³ Nedgangen i registrerte anmeldte ran kan i noen grad også skyldes endringer i registreringsrutinene. Oslo Politikammer endret noe på registreringsrutinene for fire-fem år siden. Terskelen for hva som ble definert som ran ble noe hevet. En del hendelser som i dag blir definert som tyveri på offentlig sted, ble nok for noen år siden registrert i Strasak som ran.

8.2.2 Gjengen ble oppløst – men betydde det noe særlig?

Gjengens oppløsning ikke et resultat av Tett på

Tett På var i utgangspunktet et gjengintervensjonsprosjekt hvor et sentralt mål var å løse opp Furuset Bad Boys som gjeng. En viktig begrunnelse for dette er at deltakelse i en gjeng bidrar til å sosialisere ungdommer til en kriminell livsstil og en kriminell tankemåte. I en gjeng forsterkes verdier om ære og hevn, det oppstår konflikter til andre gjenger, og normen ”en for alle – alle for en”, bidrar til at enkeltindivider kan begå handlinger de ellers ikke ville ha gjort utenfor gjengkonteksten. Etter hvert overtar behovet for penger og derved vinningskriminalitet som ofte er ledsaget av instrumentell bruk av vold. Et tilliggende argument for å løse opp Furuset Bad Boys, var at guttene framsto som kriminelle forbilder. De kunne fungere som en rekrutteringsmagnet på nye ungdommer.

Fordi gjengen har en kriminalitetsdrivende effekt på de enkelte medlemmer, er det rimelig å anta at hvis en kan løse opp en gjeng opp i småklikker eller enkeltindivider, vil den totale kriminaliteten synke. I et tidligere forskningsarbeid på voldelige grupper med rasistisk eller nynazistisk tilsnitt i Kristiansand er uttrykket *kritisk masse* introdusert (Bjørge, Carlsson og Haaland 2001). En gjeng av en viss størrelse (eks. 30-40 stykker) vil kunne tilby en stor variasjon av sosiale relasjoner innen gjengen, det sosiale samværet og festene vil bli mer spennende når en er flere sammenlignet med få, og en stor gjeng vil kunne øke opplevelsen av trygghet i forhold til fiender. Hvis en voldelig gjeng kan reduseres ned til under ti stykker, som trolig vil være en slik kritisk masse, vil resten *kunne* gå i oppløsning av seg selv. Da vil det ikke være så morsomt eller interessant lenger å delta, og den resterende lille fraksjonen kan ikke lenger gi beskyttelse mot fiender. Da kan en mulig strategi være å trekke seg stille og rolig tilbake fra gjenglivet. Små norske gjenger med 15-20 deltakere kan det således være mulig å demontere ved at nøkkelpersoner utsettes for tradisjonell politimessig ”suppression”, hvor de nøytraliseres gjennom at de tas for sin kriminalitet og fengsles. Hvis en samtidig klarer å få andre ut gjennom positive integreringstiltak, kan gjengen gradvis plukkes fra hverandre. Og når den kommer ned til den kritiske masse, vil resten av oppløsningen kunne skje av seg selv.

Furuset Bad Boys eksisterer ikke lenger som begrep og gjeng. Den er oppløst. Den viktigste årsaken til oppløsningen var en intern konflikt som beskrives i kapittel 4.2. og som ikke hadde noe med prosjektet å gjøre. Et mindretall på fire søkte seg aktivt mot B-gjengen. Et flertall

på 11 kom deretter inn under magnetfeltet til A-gjengen. Selv om en gjennom Tett På gradvis har bevirket til å trekke seks-sju gutter gradvis ut av dette magnetfeltet, har det ikke hatt noen effekt på de som ble igjen. De har ikke redusert sin kriminalitet, men tatt steget inn i et overliggende nettverk som også har gjeng-karakter.

Et spørsmål en kan stille i forlengelsen av dette er: Er gjengbegrepet for snevert og lite egnet til å gripe og forstå den alvorlige ungdomskriminaliteten i Oslo? Vil de virkemidler som en tradisjonelt foreslår ut fra en ”gjeng-tenking” være et feilspor?

8.3 Gjeng eller nettverk?

Tett På – som prosjekt – var tuftet på et gjengperspektiv. For sosialarbeiderne i prosjektet var det både overraskende og skremmende å oppdage at det ikke bare var en lukket gjeng de arbeidet med, men ungdommer med relasjoner til det politiet regner som de mest alvorlige kriminelle miljøene i Norge (som også inkluderte kjente MC-bander og ex-jugoslaviske miljøer). Det er også sannsynlig at det lukkede gjengperspektivet de først hadde, forhindret dem å se hvilke relasjoner som guttene faktisk allerede hadde, eller var i ferd med å utvikle til de mest kriminelle grupper og nettverk i Norge. Lien beskriver dette lukkede perspektivet som en ”avocado-modell”.

The avocado modell of gangs with their ”hard core and soft periphery contained within a skin” is a more stable image and is sometimes very useful, but it needs to be supplemented with a cybernetic multi-dimensional network model that allows for more contingencies and broader reach. (Lien 2005 b:48)

Lien tar til orde for at forskeren trenger analytiske redskaper som gjør en i stand til å forstå interaksjonsprosesser. I studiet av kriminelle grupper trengs det også en nettverksmodell for å forstå gjenger og de relasjoner som den har til andre individer, grupper, gjenger, slektskapsbaserte nettverk, skolekamerater, velferdsapparatet osv.

Dette resonnementet kan forlenges til også å gjelde praktikerne. Også i praktikernes verktøykasse vil nettverksmodellen være viktig for å forstå interaksjonen mellom en gjeng og omverdenen. Allikevel er det viktig å understreke, på samme måte som Lien, at gjengbegrepet kan være nyttig i noen sammenhenger. På den annen side kan en også bruke nettverksbegrepet på en gjeng – i betydning et tett og relativt

lukket nettverk (klynge) med en identitet og en viss avgrensning mellom de som er med og de som står utenfor. Sarnecki (2001) understreker at en kan bruke nettverksbegrepet for å studere gjenger, men en kan ikke bruke gjeng-begrepet for å studerer nettverk. Dessuten er nettverk et nøytralt begrep som anvendes i en rekke sammenhenger, både innenfor samfunnsvitenskap og informatikk, som ikke bevirker til å stigmatisere grupper og faktisk gjøre dem til en gjeng.

Furuset Bad Boys var heller ikke noen enhetlig gruppe. Den besto også av små klikker. Det var åpenbart noen som var mer sammen enn andre. Og det var selvsagt ikke alle som deltok i den enkelte kriminalitetshandling. Antallet ble ofte bestemt ut fra størrelsen på det kjøretøyet de brukte, og hvem som tilfeldigvis var hjemme da de ble dratt med. Mange kriminalitetshandlinger var ikke planlagte, og var avhengig av det som skjedde i samspeillet mellom de som var sammen der og da.

Furuset Bad Boys var heller ikke noen lukket enhet. Noen begikk også kriminalitetshandlinger med gutter som en slett ikke kan regne som deltakere i Bad Boys³⁴. Flere av guttene hadde relasjoner til deltakere i A- og B-gjengen. Noen fikk slike relasjoner i fengslet, og et par tre hadde også slektskapsrelasjoner til deltakere i de to kjente gjengene. Det var slike relasjoner som førte til at Bad Boys ble splittet, hvor et mindretall søkte seg nærmere B-gjengen, og et flertall søkte seg mot A-gjengen. De kom tydeligere under magnet-feltene til de kjente og enda mer kriminelle gjengene i Oslo, og enkelte av guttene fikk trolig også kontakter til andre og minst like kriminelle grupper som disse to kjente gjengene.

Men heller ikke A- eller B-gjengen kan betraktes som sluttede gjenger. Inger Lise Lien (2005 b) viser hvordan disse to gjengene har en nettverksstruktur. De interagerer blant annet med slektskapsnettverket til de som deltar aktivt i gjengen. Konfliktene mellom A- og B-gjengen bidrar også til å trekke personer i gjengdeltakernes familienettverk inn i gjengen. Brødre og fettere blir av og til bevisst valgt som ofre for represalier, ikke for å ramme dem spesifikt, men for å ramme den broren eller fetteren som ikke kan forhindre et slikt angrep. Den som ikke klarer å forsvare sine nærmeste, mister sin ære. Dette er, ifølge Lien, en grunn til at

³⁴ Vi har ikke registrert dette systematisk, men vi vet med sikkerhet at flere i Bad Boys har blitt tatt for kriminelle handlinger sammen med gutter som ikke er en del av Bad Boys.

gjengmedlemmer henger rundt skolene, for å gi yngre brødre eller fettere sin beskyttelse. Samtidig er de yngre guttenes redsel så stor at de søker seg mot de eldre brødrene/fetterne og dermed en av de kjente gjengene, for å få denne beskyttelsen. Lien understreker at for enkelte ungdommer, særlig med pakistansk bakgrunn, er det ikke nødvendigvis dårlige skoleprestasjoner som virker rekrutterende inn i gjengen, men det er frykten for å bli utsatt for vold.

Liens analyse av hvordan det kriminelle nettverket interagerer med slektskapsnettverket i det pakistanske miljøet, kaster lys over resultatene til Tett På. Med ett unntak har ikke prosjektet lyktes i forhold til de pakistanske guttene. Det har lyktes bedre med gutter med flyktningbakgrunn som ikke har vært koblet inn i A- eller B-gjengen gjennom slektskapsrelasjoner eller andre nære relasjoner. De har vært enklere å frakoble.

8.3.1 Gjeng- eller nettverksperspektiv – konsekvenser for handling?

Om en anvender et gjengperspektiv eller et nettverksperspektiv på en gruppe som Furuset Bad boys, trenger i utgangspunktet ikke ha så store konsekvenser for de strategier en anvender når en skal intervensere. Sarnecki (2001) understreker at et nettverk med en gjenglignende struktur, fortrinnsvis bør forsøkes splittet eller løst opp. Markerte ledere kan en forsøke å nøytralisere gjennom straffeforfølgning og evt. lengre fengselsstraffer. Overfor de andre deltakerne kan en anvende positive og inkluderende tiltak. En slik kombinasjon av ”police-suppression” and ”opportunity-provision” har vært en anbefalt metode fra amerikanske gjengforskere (Spergel 1994, Decker og Curry 2000). Og det er denne metoden som er anvendt overfor Furuset Bad Boys. Politiet har fulgt dem nøye, og anvendt hele sitt register av metoder. Tett På har stått for ”opportunity provision”.

Noe av det mest problematiske med Tett På’s gjengtilnærming, var at deltakerne i Bad Boys også oppfattet at prosjektet hadde et slikt gjengfokus. En av nestorene i amerikansk gjengforskning, Malcolm Klein (1995), peker på at å koble sosialarbeidere til en bestemt gjeng kan virke mot sin hensikt. Sosialarbeidere som knyttes til én gjeng, kan bidra til å gjøre livet som kriminell enklere gjennom de fritids- og botilbud som gis. Samtidig kan det forsterke samholdet mellom deltakerne og derved forsterke kriminaliteten. Sosialarbeiderne i Tett På har vært klar over denne faren. De har ikke arbeidet samtidig med alle. De har fortrinnsvis enten arbeidet med guttene individuelt eller

parvis. De har også vært bevisste på hvem som kobles sammen gjennom arbeidsutplassering, fritidstiltak og hvem de har anbefalt kan sone sammen i fengsel eller ikke. Det er derfor lite sannsynlig at prosjektet forsterket samholdet i gjengen.

At Tett På var tuftet på et gjengperspektiv og knyttet til en bestemt gjeng, hadde allikevel en annen konsekvens. Prosjektet ble dratt inn i ”gjengrasjonaliteten”. Når gjengen sprakk i et flertall og et mindretall, stilte flertallet nærmest som et krav at hvis Tett På skal jobbe med *oss*, kan en ikke jobbe med *dem* (mindretallet). Nå fikk ikke dette så store konsekvenser for Tett På’s arbeid fordi de som tilhørte dette mindretallet allerede hadde sagt at de ikke ville ha noe med Tett På å gjøre. De var ikke motivert, de hadde ikke tillit til prosjektet og ønsket ikke innsyn i sin kriminelle aktivitet. At enkeltpersoner i sterkt kriminelle miljøer ikke vil ha noe med et slikt prosjekt å gjøre, må en regne med. Men det blir svært problematisk hvis en gruppe eller fraksjon direkte eller indirekte bestemmer hvem prosjektarbeiderne skal arbeide med gjennom kravet ”oss eller dem”.

Det generelle poeng en kan trekke ut av dette er: En gjeng eller en utsatt ungdomsgruppe står ofte i et antagonistisk forhold til en annen gjeng eller gruppe (Thrasher 1927, Bjørge, Carlsson og Haaland 2001, Lalander og Johansson 2002). Slike gjenger eller grupper kan også splittes innenfra ved at et mindretall selv bryter ut eller blir ekskludert fra fellesskapet. Sosialarbeidere som har en for tydelig kobling til en bestemt gjeng/gruppe, eller en fraksjon innen disse, risikerer å få reduserte muligheter til å arbeide med deltakere i antagonistiske gjenger/grupper. Sosialarbeiderne vil kunne trekkes inn i gjenglogikken og gjengkonflikter. De blir ”våre sosialarbeidere” Dermed risikerer en ikke bare å bli avskåret fra kontakt med ungdommer som kunne trenge oppfølging, men en risikerer i verste fall også å måtte kutte over allerede etablerte relasjoner i forbindelse med en gruppesplitting.

Det er rimelig å forvente at et prosjekt eller virksomhet som er tuftet på en nettverksforståelse, vil ha et større blikk for de relasjoner som ei tydelig gruppe/klynge/gjeng har i forhold til andre aktører i et større kriminelt nettverk. En slik nettverksforståelse vil også åpne opp for at en ikke så tydelig retter et prosjekt eller virksomhet mot en mer avgrenset gjeng. Det vil være viktig å opprettholde en nøytralitet i forhold til enkeltgrupper innenfor et større kriminelt nettverk. At ungdommer i de kriminelle gruppene direkte eller indirekte skal kunne bestemme hvem sosialarbeiderne skal arbeide overfor, er selvsagt problematisk.

Å bli en for tydelig del av et lukket informasjonsfellesskap er en sikkerhetsrisiko

En annen viktig årsak til å frakoble seg en tydelig gjeng, er å unngå å bli en for tydelig del av deres informasjonsfellesskap. Som vist i kapittel 6.5 fikk medarbeiderne i Tett På vite mye, både fra guttene selv og fra andre kilder. Når følsom informasjon i et bestemt tilfelle nådde politiet, sluttet guttene raskt at denne informasjonen måtte ha kommet fra sosialarbeiderne. Det deltakerne i slike kriminelle miljøer ikke kan vite, er hvor mye også andre personer i det offentlige apparatet vet om deres kriminalitet. Sosialarbeidere som går tett på og får vite mye, risikerer derfor å bli utsatt for trusler og represalier, ikke bare forårsaket av hvordan de selv forvalter følsom informasjon, men også hvordan andre forvalter slik informasjon.

I og med at denne type sosialt arbeid er frakoblet de sikkerhetstiltak som både fengselsbetjenter og kontorbaserte sosialarbeidere omfattes av, er de ansatte også langt mer sårbare for både spontane aggresjonsreaksjoner og mer planlagte trusler og represalier.

På bakgrunn av erfaringene fra Tett På vil det være en fordel, ut i fra hensynet til de ansattes sikkerhet, at denne type arbeid ikke kobles for tydelig til en bestemt gjeng og dens informasjonsfellesskap. På den annen side er det selvsagt heller ikke uproblematisk å arbeide ut i fra et nettverksperspektiv hvor en har et blikk for de relasjoner som finnes mellom grupper/klikker og andre kriminelle grupperinger. Sosialarbeidere som arbeider tett på slike nettverk vil trolig få vite mye om slike relasjoner. Det er nettopp arbeidet i en tett og personlig relasjon til guttene, som skaper muligheter for motivasjon og en reintegrering i samfunnet. Samtidig gir en slik relasjon tilgang til informasjon som det er farlig å forvalte. En sosialarbeider som arbeider ut i fra en mer byråkratisk rasjonalitet fra et fysisk kontor, hvor relasjonen er kortvarig, ensidig og overflatisk, vil neppe få slik informasjon.

Dette er også et argument for å holde en viss avstand til politiet, slik at det ikke gis inntrykk av at sosialarbeiderne er en kilde til informasjon for politiet. Likeledes er det viktig at politiet ikke gir inntrykk av å få informasjon fra sosialarbeidere som går tett på denne type ungdommer. Selv for politiet er det forbundet med en betydelig risiko å arbeide opp mot *denne type* kriminelle grupper, gjenger og nettverk.

Det er mye som tyder på at samarbeidet mellom kommunale aktører og politiet har blitt mye mer åpent de senere år (Carlsson 2002, Carlsson og Haaland 2004). Det utveksles mye informasjon av både generell og individuell karakter. Sett i et kriminalitetsforebyggende

perspektiv kan dette være et gode. Slik informasjonsutveksling reiser allikevel viktige juridiske og etiske problemstillinger ut i fra hensynet til den som det utveksles informasjon om. Like viktig er det å være klar over at utveksling av informasjon om sterkt kriminelle ungdommer også reiser problemstillinger knyttet til sosialarbeidernes sikkerhet.

8.4 Tette relasjoner og utvikling av muligheter

En viktig hensikt med en slik kvalitativ og prosessorientert case-studie som dette er å forsøke å få en bedre forståelse av hvilke elementer og ”grep” i arbeidet som virker positivt i å reintegrere inn i normalsamfunnet kriminelle ungdommer som er en del av svært kriminelle nettverk. Hva er det i samspillet mellom den enkelte ungdom og de prosjektansatte, og mellom prosjektet og det omliggende samfunn som bevirker til å integrere guttene gradvis inn i normalsamfunnet. Hva er de aktive ingredienser?

Tett På kan betraktes som et forsøk på å hjelpe de unge til å navigere i det norske konkurransesamfunnet og gjøre de ”rette valg” – etter at de i lang tid hadde gjort feil valg som gradvis gjorde dem mer og mer marginalisert i dette samfunnet. Tett På kom delvis inn som et alternativ til foreldrenes avmektighet og manglende evne til å støtte opp under de unges skolegang og fritidsaktiviteter. Det var for sent å bygge opp foreldrenes rolle som veileder, siden dette krever en betydelig kompetanse om hvordan det norske samfunnet og alle dens institusjoner faktisk virker. Dette kan det ta flere ti-år å erverve seg, og det forutsetter et godt norsk språknivå og interesse for det norske samfunn. Tett På-medarbeiderne har måttet tre inn i foreldrenes sted som veiledere, som motivatorer og etter hvert som døråpnere inn til viktige samfunnsinstitusjoner.

Samtidig kom de tre sosialarbeiderne også inn som et viktig alternativ til den kunnskap, verdier og holdninger som ble formidlet innad i gjengen. Jevnaldersgruppen spiller en betydelig rolle i sosialiseringen av de unge (Frønes 1998). Mens prososiale grupper av ungdommer utveksler en mengde relevant informasjon om hvordan de kan lykkes i konkurransesamfunnet³⁵, er trolig slik informasjon nærmest

³⁵ I det globaliserte konkurranse- og kunnskapssamfunnet er det ikke bare informasjon om forhold i Norge som utveksles, hvilke skoler som er gode, hvordan en kan få en godt betalt feriejobb eller kveldsjobb. Det kan like

fraværende i så marginaliserte grupper som Furuset Bad Boys. Siden deres subkultur langt på vei er motkultur til kunnskapssamfunnets konkurransekultur, er det lite trolig at samtalene dreier seg særlig om slike forhold. Det er annen informasjon, andre verdier og holdninger som formidles. Sosialarbeiderne i Tett På fikk også noe av den informasjonsrollen som de jevnaldrende i *prososiale* fellesskap har.

Å komme i en slik posisjon til ungdommene tok tid. Ungdommene var skeptiske til sosialarbeiderne. I lang tid trodde de at de var en slags forlenget arm av politiet, noe som var en viktig forklaring på at flere ikke ville ha kontakt med prosjektet. Også de som var villig til å ha slik kontakt, var skeptiske og det tok lang tid før de var overbevist om at prosjektet ikke var en del av politiet. Denne skepsisen ble gradvis bygget ned gjennom at ungdommene ble kjent med sosialarbeiderne gjennom aktiviteter. De gjorde ting sammen, opplevde mye og de måtte gjennomføre aktiviteter hvor de måtte stole på hverandre (eks. sikring under fjellklatring). Det var ikke vennskapsforhold som ble utviklet, men noe som liknet vennskap. Dette var en relasjon som i betydelig grad skilte seg fra den upersonlighet som de var vant med fra andre deler av hjelpeapparatet som barnevern, sosialkontor og arbeidskontor hvor relasjonen utgjøres av et kort og formelt møte hvor rituell informasjon formidles begge veier.

Sosialarbeiderne i Tett På kom gradvis inn i en *mentorrolle* i forhold til guttene hvor de forsøkte å lede dem inn i normalsamfunnet. Samtidig var det ikke nok å informere dem og motivere dem til å gjøre de riktige valg – nettopp fordi tidligere ”feil valg” hadde gjort valgmulighetene så mye mindre. Når en knapt nok har eksamen fra ungdomsskolen på grunn av et enormt fravær, eller hvertfall svært dårlige karakterer, samt et langt rulleblad og et par års opphold i fengsel før en er 20 år, er valgmulighetene begrensede. Dørene inn til samfunnets institusjoner er mer eller mindre lukket.

Med referanse til både Beck og Giddens gir den danske sosialpedagogen Bent Madsen følgende slående framstilling av samfunnets marginaliserings- og utstøtingsprosesser:

Den ulykkelige skæbne er i det moderne samfund blevet ensbetydende med at blive ekskluderet fra de sociale arenaer, der anerkendes som livssviktige områder for erhvervelsen af relevante kompetencer. Social deltagelse er det samme som adgangen til erhvervelsen af de

gjørne være informasjon om kvaliteten ved universiteter i Australia, og hvordan en kan skaffe seg bolig i Sydney.

kompetencer , der værdsettes og tilskrives værdi.
 Eksklusion fra disse sociale arenaer er en eksistensiell
 trussel, fordi det berøver mennesker muligheden for at
 utvikle potentialer, der forbindes med normalitet
 (Madsen 2005:107).

For noen av guttene var det ikke bare spørsmål om å kvalifisere seg for et arbeid, men å ”kvalifisere seg for selve livet” (jf. Berg 2005)³⁶. Tett På har derfor måttet forsøke å åpne opp dørene til nettopp de arenaer hvor guttene kunne bygge opp sine kompetanser. Og det gjelder selvsagt ikke ei dør til hver av samfunnets institusjoner (skole, arbeidsliv, fritid og behandlingstiltak³⁷), det gjelder å åpne opp døra til den enkelte skole, arbeidsmarkedsbedrift, bedrift, fritidsaktivitet eller behandlingstiltak. Tett På medarbeiderne har måttet gå inn i forhandlinger med skoler, A-etat og bedrifter for å få dem til å ta inn den enkelte ungdom. I tillegg har de måttet motivere disse organisasjonene til ikke å ekskludere ungdommene fordi den enkelte ikke hadde ervervet seg de nødvendige ferdigheter, kompetanse og holdninger til å innordne seg alle normalitetens normer og regler.

Som vist i kapittel 7 er kanskje nettopp dette arbeidet som Tett På lykkes best med. En grunn til at dette lyktes, er at det finnes enkelte skoleledere, bedriftsledere, ledere av arbeidsmarkedsbedrifter, byråkrater i sosial- eller arbeidsmarkedsforvaltningen og betjenter i fengslene, som har et betydelig sosialt engasjement overfor ungdommer som har kommet ganske skjevt ut. For at dette engasjementet skal komme mer til uttrykk, viser erfaringene fra Tett På-prosjektet at det er en fordel at slike aktører har noen å drøfte problemer med, og at de har en opplevelse av at det står noen bak som tar et helhetlig ansvar for den enkelte ungdom. Nettopp det at sosialarbeiderne i Tett På var lett tilgjengelig, at de stilte opp, og at de tok et ansvar, gjorde at andre aktører *ville, turte og orket* mer³⁸. I det

³⁶ Dette uttrykker ”å kvalifisere seg for selve livet” har vi hentet fra Berit Berg (2005). Hun bruker dette om den kvalifiseringsprosess som 10 gutter i Trondheim med omtrent samme bakgrunn og samme problematikk, har gjennomgått. Et eksempel på slik kvalifisering er å legge til side en åpenbar truende atferd i møte med andre personer. Enkelte gutter tar med seg en atferd som de har hatt fordeler av i en kontekst inn i situasjoner hvor den er helt malplassert og kun ødelegger for dem.

³⁷ Alternativ til Vold var det viktigste behandlingstiltaket.

³⁸ Et viktig poeng er også at disse også utviklet en relasjon til guttene. For noen ungdommer snakker en om flere lag av personlige relasjoner. I tillegg til Tett På ble de også motivert og fikk veiledning av ansatte i fengsel, arbeidsmarkedsbedrift, arbeidsmarkedsbyråkratiet etc.. Guttene fikk formidlet kompetanse og ferdigheter som de hittil hadde gått glipp av.

spesialiserte norske velferdsbyråkratiet er det stort sett ingen som har et slikt koordinerende ansvar for utsatte unge voksne, som kjenner dem som helt menneske, og som attpå til er lett tilgjengelig.

For å bruke en fotballmetafor: Tett På fikk en *libero-rolle* hvor de forsøkte å spille de andre bedre, samtidig som prosjektet måtte ta imot ungdommene når ting faktisk skar seg så mye at de glapp ut av oppleggene. Da måtte "ballen" evt. spilles til *andre* spillere (dvs. arbeidsmarkedsbedrifter, bedrifter, skoler etc.). Når valgmulighetene var små, hvor en ikke kunne finne potensielle medspillere i god posisjon, var det allikevel en som kom prosjektet i møte – den lokale servicesentralen på Lindeberg. Her kunne "ballen" være inntil bedre pasningsmuligheter dukket opp. Tett På spilte mye vegg med Lindeberg servicesentral³⁹. Denne servicesentralen er for øvrig en interessant organisasjon hvor personer som har kommet litt skjævt ut i livet – av medisinske eller sosiale årsaker – kan få oppgaver og en anledning til å spille en positiv rolle i sitt eget nærmiljø.

Sosialarbeiderne i Tett På kom på denne måten til å spille to viktige roller. For det første var de en mentor i forhold til de kriminelle guttene som motiverte dem og guidet dem i forhold til de vanskelige valgene. For å fylle denne funksjonen var de avhengig av et langvarig relasjonsarbeid overfor guttene for å bygge opp tillit. I tillegg spilte de en rolle i å skape valgmuligheter gjennom initiativ overfor, og forhandlinger med, nøkkelaktører ("gatekeepers") som kunne sluse ungdommene inn i skoler og arbeidsliv – dvs. samfunnets viktigste integrasjonsarenaer. Utover dette måtte de også motivere og støtte guttene slik at de tok i mot og holdt på de mulighetene de fikk.⁴⁰

Tett På viser at det finnes muligheter å få sterkt kriminelle ungdommer gradvis ut av kriminelle nettverk. Prosjektet viser at det er

³⁹ Noen vil sikkert reagere på en slik fotballmetafor hvor guttene er ballen. Metaforen halter på et viktig punkt. Guttene kan ikke sidestilles med en ball som lar seg sparke i bestemte retninger. De har selvsagt sin egen vilje og gjør sine egne valg. Utover dette fanger fotballmetaforen opp mye av det samspillet som skjedde mellom Tett På og "gatekeepers" inn til normalsamfunnet.

⁴⁰ I enkelte sammenhenger gikk de også langt i å være støttende – blant annet gjennom å være sjåfører og kjøre dem til arbeid eller skole. Dette er åpenbart en vanskelig balansegang hvor en må bedømme situasjonen der og da, hvor en må vurdere hva som står i fare med å bli ødelagt, hvis den unge trekker dyna over hodet og unnlater å møte på jobb – sammenholdt med at de unge selv gradvis må ansvarliggjøres.

mulig å integrere selv ungdommer som alle har gitt opp, og som synes å være over et kriminelt ”point of no return” og som er ”ugripelige”. Samtidig viser erfaringen fra Tett På at dette er ressurskrevende både fra prosjektets og andre medspilleres side.

8.5 Prosjektspesifikke virkninger

Når en skal vurdere prosjektets resultater, er det viktig å understreke at prosjektet også har noen effekter som har sammenheng med prosjektet ”som prosjekt”. Selve prosjektet og den måten som prosjektet kom i stand på, og hvordan det ble avsluttet, fikk både negative og positive virkninger på sluttresultatet.

8.5.1 Uheldig timing og mye uklarerheter som skapte konflikter og krevde mye energi

Opp mot de positive resultatene og funksjonene som er nevnt ovenfor i dette sluttkapitlet, er det viktig å fremholde at prosjektet utvilsomt kunne ha gjort mer av det positive inkluderingsarbeidet under andre og mer gunstige prosjektbetingelser. Som vist i denne evalueringen, er det mange grunner til at det ikke ble spesielt effektivt. Prosjektet kom i stand på et spesielt ugunstig tidspunkt hvor de viktigste samspillspartnerne i både bydel og politi var opptatt med andre utviklingsoppgaver. Konflikter rundt hvilken målgruppe en skulle velge, kostet tid og krefter hos prosjektets antatt viktigste medspillere, og bidro til ytterligere å begrense entusiasmen overfor arbeidet.

Manglende entusiasme hos disse gjorde arbeidet vanskeligere for de tre prosjektansatte og krevde mye energi. Som det ble understreket i kapittel 5: Undertegnede har vært involvert i prosjekter og arbeid i forhold til kriminelle ungdomsgrupper i sju kommuner⁴¹. Ikke på noen av disse lokalitetene har en stått overfor en så krevende ungdomsgruppe som på Furuset. Ikke på noen av disse stedene har man drevet et arbeid som har slitt med så store konflikter om mål og midler, så lite engasjement fra de viktigste lokale aktører, med så lite støtte fra bydelens/kommunens og politiets ledelse, og med så mange nøkkelaktører som kom og gikk.

Å arbeide overfor en så spesiell målgruppe, var selvsagt vanskelig. De tre sosialarbeiderne var usikre i forhold til mye. Blant annet var det usikkerhet og uenighet hvor tett en skulle gå på ungdommene, og

⁴¹ Oslo-bydeler regnes da på linje med en kommune.

hvordan en skulle møte vold, bevæpning og trusler. Dette skapte konflikter mellom de tre ansatte som krevde tid og energi for å bli løst. Fordi prosjektet kun hadde et tre-års perspektiv, var det heller ikke aktuelt å ta inn nye deltakere når personer i målgruppen falt fra utover i prosjektperioden. Den ledige tiden ble brukt på annet arbeid – særlig ved at de tre prosjektansatte tilegnet seg kompetanse på ART-metoden.

At Tett På med sine tre heltids sosialarbeidere ansatt i tre år, etter hvert kun jobbet med seks-sju ungdommer, som tidvis satt i fengsel, befant seg i utlandet, på skole eller arbeid langt utenfor Oslo, er kanskje ikke egnet til å imponere. Dette kan sikkert også brukes som et argument mot denne type arbeid. Det er for dyrt.

Under mer normale rammebetingelser, og eventuelt gjennom et arbeid som ikke har prosjektkarakter, må en kunne forvente at den enkelte sosialarbeider vil kunne håndtere flere klienter/brukere enn det Tett På gjorde. Samtidig er det viktig å understreke at alternativet til et såpass ressurskrevende prosjekt, med stor sannsynlighet ville ha vært mer kriminalitet og trolig alvorlig kriminalitet. Dette ville ha krevd en langt større offentlig ressursinnsats i form av politimessig etterforskning, kostnader til rettergang, fengsel og friomsorg. I tillegg kommer kostnader til forsikringsutbetalinger i forbindelse materielle tap og fysiske og psykiske skader på ofre, helse-utgifter til ofre som blir utsatt for alvorlig kriminalitet (som for eksempel grovt ran), tapte arbeids- og skatteinntekter både hos ofre for voldskriminalitet, og fra gjerningspersoner som står utenfor arbeidsmarkedet. Vi skal ikke prøve å anslå slike kostnader, det er både særdeles komplisert og forbundet med stor usikkerhet. Dette vises tydelig i en ny rapport over kriminalitetens samfunnsmessige kostnader (Justis- og politidepartementet 2005).

8.5.2 Stor frihet som prosjekt

Tett På var organisert som et prosjekt med sin egen økonomi, og hadde stor frihet i hvordan midlene ble anvendt. Prosjektets ressurser ble anvendt til å utvikle skreddersydde løsninger som en mente kunne trekke guttene ut av kriminalitet. Prosjektet kunne hoppe bukk over byråkratiske hindringer gjennom å bruke egne midler når enten sosialkontor eller arbeidsmarkedsetat sa nei til ønskede ytelser. Tett På sto ikke til ansvar overfor et regelverk på samme måte som disse etatene. For Tett På-medarbeiderne var ikke problemstillingen å behandle like tilfeller likt, men at ulike tilfeller måtte behandles ulikt - ut i fra guttenes individuelle forutsetninger og hvilke muligheter som

faktisk bød seg. Den umiddelbare nyttevurdering var overordnet andre hensyn.

Hvis en tenker seg denne type arbeid gjort om til et permanent arbeid i kommunal eller statlig regi, vil politiske rimelighetshensyn utover de umiddelbart individuelle nyttehensynene måtte spille inn. Er det rimelig at gutter som nettopp har sonet en lengre dom, får betalt treningskort på et helsestudio når andre ungdommer må betale selv? Er det rimelig at en gutt får utdannelsen finansiert av prosjektet slik at vedkommende slipper å låne i Statens Lånekasse, hvor dette begrunnes med at siden han betaler på en voldsoffererstatning må han slippe ytterligere gjeldsbyrde? For et prosjekt som Tett På som opererte utenfor byråkratiets rammer, og hvor forholdet til guttene ikke var byråkratisk upersonlig, var ikke dette et aktuelt spørsmål. Rasjonaliteten var: Uten en slik særbehandling vil opplegget trolig ha strandet, og vedkommende ville da med stor sannsynlighet ha havnet tilbake i det kriminelle miljøet.

Hvis denne type skreddersydde og kompensatoriske tiltak skal kunne anvendes som et mer regulært virkemiddel overfor personer som har begått alvorlig kriminalitet, forutsetter det at slike tiltak må ha en solid begrunnelse. De faglige argumenter må kunne legges fram for en offentlig debatt hvor de møter de politiske argumenter – de må gjennomgå en offentliggjøringstest (Eriksen 1996). Et viktig argument for en slik særbehandling er selvsagt hvilke positive effekter det vil kunne ha for den enkelte som på denne måten kommer seg ut av kriminalitet gjennom økt livskvalitet. I tillegg kommer sparte lidelser hos de ofre som *ikke* blir rammet fordi en person kommer ut av en kriminell livsstil, og de sparte kostnader til rettsforfølgelse, fengsling og forsikringserstatninger som evt. oppnås. Det dreier seg ikke om ”småkriminelle gutter” som med stor sannsynlighet vil vokse kriminaliteten av seg, men om unge menn som har vært dypt involvert i et sterkt kriminelt miljø og som ville hatt et stort potensiale for å begå stadig nye alvorlige kriminelle handlinger hvis de ikke ble stoppet. Samfunnsnyttens må stilles opp mot presedens og likebehandlingshensyn.

Et prosjekt som Tett På slapp å ta denne diskusjonen. Hvis denne type arbeid skal videreføres i mer ordinær form og med et større antall ungdommer, vil denne type diskusjoner være viktige.

8.6 Arbeidsmetodens overføringsverdi

Innenfor mye sosialt og forebyggende arbeid er det i dag et betydelig press på å dokumentere resultater. Det kan synes som om et slikt arbeid helst bør være "evidence-based" hvor intervensjonseffekter måles gjennom randomiserte kontrollerte forsøk hvor en gruppe utsettes for en intervensjon/behandling og en annen ikke gjør det. Det skal være så mange i hver gruppe slik at tilfeldigheter ikke skal kunne spille inn. Som nevnt tidligere er det ikke mulig å gjennomføre en undersøkelse med et slikt design i vårt tilfelle. En vil aldri kunne finne en matchende kontrollgruppe til Furuset Bad Boys.

Selv om det hadde vært mulig å gjennomføre en studie ut i fra et slikt design, hadde vi stått overfor et problem til. Hva er det egentlig man skulle måle effekten av – og hva skulle i så fall kunne overføres til andre? Hvis en skal måle effekten av en medisin, må man vite hva denne medisinen består av. Dette er en av grunnene til at en del av de *programmer* som i dag introduseres innen sosialt eller pedagogisk arbeid er prinsipp- eller manual-styrt. De skal være minst mulig påvirket av de som utfører arbeidet og skal kunne anvendes uavhengig av kontekst (jf. Angell 2003, Lihme 2004 for en kritisk diskusjon).

Tett På som prosjekt ble, som vist i kapittel 4.3, sterkt anbefalt å bruke MST-modellen i sitt arbeid. MST representerer kanskje stjerneeksemplet på denne type intervensjonsmodell. Men modellen passet slett ikke til Tett På's målgruppe. Som vist tok ikke prosjektet i bruk modellens kjerne, men det tok noen elementer fra MSTs arbeidsform som strukturerte arbeidet på kort sikt. I tillegg hentet man inn en forståelse av viktigheten av å legge godsidene til i samarbeidet med andre. Dette var elementer som i stor grad enten er ledd i et tradisjonelt systematisk målrettet arbeid eller som er commonsensisk i sin form. Dette var elementer som lett kunne kobles med andre arbeidsformer. MST programmets kjerne som går på å bygge opp foreldrenes evne til selv å kunne kontrollere sine egne barn og vise dem omsorg, ble i mindre grad anvendt. Et hovedpoeng i MST er at de profesjonelle sosialarbeiderne ikke skal utvikle en relasjon til den enkelte ungdom (Klefbeck og Ogden 2003). Et hovedpoeng for Tett På var nettopp å utvikle en slik relasjon.

Slikt relasjonsarbeid er vanskelig å spesifisere. Det dreier seg om et komplisert samspill mellom sosialarbeider og ungdom i settinger som fengslets møterom, hjemme hos dem, ute på byen, på fotballkamp eller under fjellklatring. Det dreier seg om situasjoner hvor ungdommene har vært optimistiske og glade, men også deprimerte, aggressive og endog ruset. Dette er situasjoner som ikke kan møtes

med noen spesifiserte og enkle innsatser eller beslutninger, eller med en distansert og upersonlig relasjon.

Bistandsinsatsen innebær i stället att socialarbetaren skal medverka till en långsiktig och ofta smärtsam omgestaltning av en svår livssituation och den bistandsökande avkrävs förändrad självbild och förändrad omvärldsuppfattning, ändrade överlevnadsstrategier. Här är det inte tilfyllest med en neutral och opersonlig tjänstemannarelation – förändringen går inte att handlägga fram – utan uppgiften innebær att socialarbetaren måste genomföra sitt arbete i en nära och personlig relation til den bistandsökande (som i bland kan vara en hel familj). Det finnes inga bestämda kriterier och man kan säga att alle behandlas olika, måste behandlas olika. När det gäller sådana innslag av mänskligt bistånd framstår den personliga relationen som et grundläggande förändringsvilkår (Morèn 2001:113).

Den type sosialt arbeid som Tett på representerte befinner seg langt ute på en skala hvor bruken av skjønn og dømmekraft spiller enn helt sentral rolle, og hvor det i mange situasjoner er vanskelig å vite hva en skal gjøre. Det er dette som Humphries (2003:83) kaller for "the messiness of practice".

Det viktigste grepet har vært å etablere tillit gjennom aktiviteter, og særlig aktiviteter som har skapt gode opplevelser. Når tillit har blitt opprettet – ofte etter lang tid – har den vært en plattform for å gå inn på de problemer ungdommene har, hva som må gjøres for å løse dem, motivere dem for endring, og finne ut hvordan en kan nå de mål og ønsker guttene måtte ha. Kun å gi denne type sosialt marginaliserte gutter et tilbud om utdanning eller jobb uten en slik bearbeiding, vil trolig være helt utilstrekkelig.

Hvordan en helt konkret skal utvikle slike relasjoner, hvordan en skal ta opp vanskelige og følsomme temaer og håndtere akutte konflikter og vansker, finnes det neppe noen oppskrifter på. Til det er også minoritetsungdommer med et kriminelt rulleblad, med ulik etnisk og religiøs bakgrunn, og med svært ulike forhistorier, for forskjellige. Det dreier seg om personer som må møtes av personer. Så enkelt – og så komplisert er det.

Erfaringsbasert kunnskap, det at en har vært oppe i situasjoner og relasjoner som ligner, vil trolig være en fordel for å håndtere så kompliserte situasjoner og relasjoner som det her er snakk om. En kan derfor forstå at nøkkelaktører i barnevern og sosialetat på Furuset var

skeptiske når de så at to av de tre som skulle arbeide i Tett På ikke hadde særlig erfaring i denne type arbeid. Det betyr at Tett På som prosjekt slett ikke ble utstyrt med den mest optimale bemanning. Samtidig viser denne evalueringen at også sosialarbeidere med mindre erfaring, klarte å etablere og vedlikeholde gode relasjoner til guttene. De ble gode hjelpere for dem inn i normalsamfunnet. Det er allikevel ikke usannsynlig at energikrevende konflikter knyttet til sikkerhet og hvor tett en skal gå i forhold til denne type gutter, kunne ha vært unngått hvis medarbeiderne hadde hatt lenger erfaring. På den annen side viser også denne evalueringen at en som sosialarbeider kommer langt gjennom et engasjement, gjennom både å bruke og beherske ulike aktiviteter, og gjennom å være en trygg, forutsigbar og ordentlig person.

At Tett På ikke var bemannet av ”supermenn” bør øke overføringsverdien. Manglende erfaring kan også – som i dette tilfellet – tilføres gjennom en erfaren veileder (jf. kap. 6.1.1). Sannsynligvis er det heller ikke alltid like enkelt å rekruttere de mest erfarne sosialarbeidere til denne type arbeid. Avansement i sosialektoren tas i liten grad ut i klientarbeid, men gjennom opprykk i administrative stillinger. Den type arbeid som Tett På representerer, krever trolig også så mye engasjement at det kanskje heller ikke er enkelt å rekruttere fagfolk som har 15-20 års erfaring på baken. I tillegg kan det være usikkert hvor mange år av gangen sosialarbeidere klarer å arbeide med en så tung målgruppe i en såpass tett og uregulert arbeidssituasjon som sosialarbeiderne i Tett På gjorde. De uttrykker selv at de neppe hadde orket å gå direkte løs på en ny periode med en så tung målgruppe hvor de må være tilgjengelige ”all around the clock”. Arbeidsmåten kan lett komme i konflikt med et normalt familieliv.

Det er dessuten ikke sikkert at det kun er profesjonell sosialarbeiderkompetanse som er gangbar mynt i denne type arbeid. Også andre erfaringer og personlige kompetanser kan være gavnlige. Erfaringer med kriminalitet, fengselsopphold, bruk eller misbruk av narkotika, brutt skolegang og brutte arbeidsforhold, vil i de fleste andre sammenhenger framstå som en uoverstigelig barriere inn til arbeidsmarkedet. Den danske sosiologen Noemi Katneltzon (2004) understreker at slike erfaringer også kan betraktes som viktige kompetanser som kan omsettes til et lønnsarbeid. En trenger et bredere kompetansebegrep som også kan romme elementer av de unges historie. ”Kunsten består i den forbindelse i at koble det bredere kompetencebegrep til de eksisterende muligheter og krav i så vel uddannelsessystemet som på arbeidsmarkedet” (Katneltzon 2004:221). Det er den samme kompetanseforståelse som ligger bak

når ex-nynazister er ansatt i prosjekt Exit i Sverige i arbeidet med å få personer ut av det nynazistiske nettverket i landet (Brå 2001).

I tillegg kan det å ha en likartet kulturbakgrunn som de ungdommene man arbeider med, slik tilfellet er med den danske mentorordning overfor unge straffedømte, være en fordel. Her får den unge en mentor som (fortrinnsvis) også har minoritetsbakgrunn (Skov Henriksen og Prieur 2003). Kanskje kan team med kombinasjoner av ulike typer erfaringsbakgrunn og kompetanser være egnede til å arbeide med denne type ungdommer.

Men selv om man klarer å sette sammen de mest optimale team når det gjelder erfaring og kompetanse, er dette et komplisert arbeid hvor mye kan gå galt i den personlige relasjonsbygging. I denne type arbeid må det være et betydelig spillerom for å prøve og feile, og prøve igjen. Dette er et arbeid som vanskelig kan standardiseres.

8.7 Et arbeid som peker videre

Tett På har arbeidet med sterkt kriminelle ungdommer som det store og spesialiserte hjelpe- og forebyggingsapparatet hadde gitt opp, og som normalt kun ville ha vært henvist til kriminalomsorgen og politiets intervensjonstiltak. Guttene hadde vært det som Lien (2004) kaller for ugripelige.

Erfaringen fra Tett På viser at det også er mulig å gripe tak i *noen* av de ungdommer som alle andre har gitt opp. Tett På har fungert som et ekstra forebyggingsnett for å fange opp unge menn før de havner inn i et av landets tyngste kriminelle nettverk med påfølgende langvarig og alvorlig kriminalitet. Selv om heller ikke Tett På klarte å komme i inngrep med alle, og således ikke kan sies å være en vidunderkur, er gevinstene store for *hver* enkelt ungdom som trekkes ut av et denne type kriminelt miljø.

Tett På kom ikke inn som alternativ til fengsel, men som en ekstra oppfølging og motivering under fengselsoppholdet og som en forsterket oppfølging etter prøveløslatelse. Tett På var basert på frivillighet fra deltakerne. Tett På kunne ikke lokke med annet enn positiv hjelp til å komme inn i "normalsamfunnet". Enkelte i målgruppen ønsket ikke enda en instans som skulle kikke dem i kortene og ville ikke ha noe samarbeid med prosjektet. Overfor de som til slutt sa seg villig til å delta, skjedde det et langvarig og ressurskrevende motiveringsarbeid.

En kan også tenke seg denne type prosjekt eller virksomhet baseres på at lovbrutere idømmes andre reaksjoner enn tradisjonelt fengsel. En større del av dommen kan for eksempel gjøres betinget med vilkår om gjennomføring av en "tett-på-lignende" behandling. Dette vil trolig representere en betydelig motivasjon for å delta i et slikt opplegg. Flere vil trolig delta, og motivasjonsarbeidet vil neppe kreve så mye ressurser som var tilfelle for Tett På. På den annen side – hvis et slikt opplegg skal virke, trenger man også et "ris bak speilet". Brudd på vilkårene bør få noen sanksjoner for å unngå "gratispassasjerer" som utelukkende er motivert ut i fra bedre soningsvilkår enn et ønske om å bli reintegrert i normalsamfunnet. Forslaget om et såkalt "dommerledet narkotikaprogram" bygger på en slik modell (Justisdepartementet 2004). Den enkeltes programdeltakelse følges av en dommer, og det vil være opp til dommeren å fastsette sanksjoner og eventuelt beslutte at straffen helt eller delvis må fullbyrdes hvis vilkårene brytes. Et slikt opplegg vil være i tråd med det opplegget som Friomsorgen opprinnelig ønsket for Tett På, men som en aldri kom i posisjon til å få prøvd ut. Denne type program *bør vurderes* når det gjelder ungdommer som er på vei inn i voldelige og kriminelle gjenger eller nettverk.

Et problem med denne type "ris-bak-speilet-program" er at de som arbeider tettest på ungdommene, kanskje må være de som må melde brudd på vilkårene for behandling tilbake til en "følgedommer". Dette kan gjøre de ansatte sårbare for reaksjoner fra de som blir utsatt for de sanksjoner som dommeren beslutter. Som vi har sett i denne evalueringen av Tett På, er det ikke helt ufarlig å arbeide med en slik målgruppe utenfor institusjonenes eller kontorenes sikkerhetsforanstaltninger. Dette betyr at det blir viktig å tenke grundig igjennom spørsmål knyttet til de ansattes sikkerhet før en eventuelt iverksetter et slikt program overfor en lignende målgruppe som Tett På arbeidet med.

Det er selvsagt også et alternativ å bruke en tilnærming basert på samme type frivillighet som Tett På var fundamentert på, uten en tydelig "gulrot" og like tydelig "ris-bak-speilet". "Programmet" representerer da ikke noe alternativ til straff, men er et supplement etter at straffen er sonet. For å unngå de samme oppstartproblemer og uklarheter som Tett på ble gjenstand for, og som hadde betydelige konsekvenser for prosjektets effektivitet, bør de viktigste spørsmål om målsettinger og målgruppe være avklart, samt hvor denne type arbeid administrativt bør være forankret.

I den offentlige forvaltning er det mange "eiere" til den type kriminalitetsproblematikk som er beskrevet i denne rapporten. I første

linje står politi, barnevern, friomsorg og kommunal fritidsvirksomhet som møter målgruppen direkte. Litt lenger bak stiller sosialkontor, A-etat og utdanningssektor som viktige ”deleiere”. Mellom slike ”deleiere” oppstår det lett gråsoner med uklare ansvarsforhold. For å kunne komme rundt slik gråsoneproblematikk er det trolig helt nødvendig å etablere styringsorgan med solid politisk/administrativt mandat. Erfaringer fra liknende prosjektorganisert arbeid i bl.a. Kristiansand (Carlsson og Haaland 2004) og Skedsmo kommune (Haaland 2005) peker nokså entydig i retning av dette. I en by som Oslo hvor det dreier seg om kriminelle ungdomsnettverk som går på tvers av bydelsgrenser, bør en vurdere en mer sentral forankring i kommunen enn ute i en enkel bydel.

Litteratur

- Angel, B. Ø. (2003): Evidensbaserte programmer – kunnskapsformer og menneskesyn i sosialt arbeid. Nordisk Sosialt Arbeid nr.2 2003
- Angel, B.Ø. (2004): Barnevern og sosialt arbeid. Kunnskapsformer og menneskesyn i evidensbaserte programmer. Tidsskrift for psykisk helsearbeid. Vol 1. nr. 3/2004
- Baumann, Z. (2002): Fællesskab. København: Hans Reitzels forlag
- Berg, B. (2005): En stein i elva. Evaluering av et kvalifiseringsprosjekt for ungdom med minoritetsbakgrunn. Trondheim: SINTEF. IFIM-notat
- Bjørgo, T., og Carlsson, Y. (1999): Vold, rasisme og ungdomsgjenger. Oslo: Tano
- Bjørgo, T., Carlsson, Y. og Haaland, T. (2001). Generalisert hat – polariserte fellesskap. Om konflikter mellom ungdomsmiljøer i en norsk by. Oslo: NIBR Plussrapport, 4-2001.
- BRÅ - Brottforebyggende rådet: (2001): Exit för avhoppare. En uppföljning och utvärdering av verksamheten åren 1998-2001. Stockholm.
- Carlsson, Y. (1995): Aksjonsplan Brumunddal – ga den resultater? Oslo: NIBR 1995:13
- Carlsson, Y. og von der Lippe, H. (1999): Velstandsbydelen og rasismen. Oslo: NIBR-rapport 1999:
- Carlsson, Y. (2002): Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet. Rapport fra en følgeforsker. Oslo: NIBR-notat 2002:125

- Carlsson, Y. og Haaland, T. (2004): Voldelige ungdomsgrupper – intervensjon på kommunenivå. Erfaringsrapport fra Kristiansand 2001-2004. NIBR-rapport 2004:20
- Decker, S. og Winkle, B. van (1996): *Life in the Gang*. Cambridge University Press.
- Decker, S. og Curry, G.D. (2000): Responding to gangs: Does the Dose Match the Problem. I Sheley (ed): *Criminology*. Wadsworth Press.
- Emler, N, og Reicher, S. (1995): *Adolscence and Delinquency*. Oxford: Basil Blackwell.
- Eriksen, E. O. (1992): *Den offentlige dimensjon*. Oslo: Tano
- Eriksen, E. O. (1996): Velferdsstaten og spørsmålet om hvem som skal ha hva. I Lorentzen (red.): *Forståelse og fellesskap*. Oslo: Forskningsprogrammet for velferd og samfunn
- ”Faggruppen” (2000): Vurdering av program og tiltak for å redusere problematferd og utvikle sosial kompetanse. Innstilling fra faggruppe oppnevnt av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Barne- og familiedepartementet, juni 2000. Oslo: E-postbestilling: publikasjonsbestilling@ft.dep.no Publikasjonsnummer: F 4100
- Finstad, L. (2000): *Politiblikket*. Oslo: PAX
- Frønes, I. (2003): *Moderne barndom*. Oslo: Cappelen
- Goldstein, A.P., og Glick, B. (1994) *The prosocial gang: Implementing aggression replacement training*. Thousand Oaks: SAGE
- Haaland, T (2005): Evaluering av barne- og ungdomsbasen i Skedsmo (arbeidstittel). Kommer som NIBR-notat på begynnelsen av 2006.
- Howell, J.C. (1998): *Promising Programs for Youth Gang Violence Prevention and Intervention*. I Loeber og Farrington (red): *Serious & Violent Juvenile Offenders. Risk factors and successful interventions*. London: SAGE

-
- Humphries, B. (2003): What else counts as evidence in evidence-based social work. *Social work education* 22 (1): 88-91
- Jacobsen, D. I. (2004): Hvorfor er samarbeid så vanskelig. I Repstad, P. (red): *Dugnadsånd og forsvarsverker – tverretatlig samarbeid i teori og praksis*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget
- Justis- og politidepartementet (2004): *Dommerledes narkotikaprogram*. (Finnes i elektronisk utgave på www.odin.no)
- Justis- og politidepartementet (2005): *Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader*. (Finnes i elektronisk utgave på www.odin.no)
- Katnelson, N. (2004): *Udsatte unge, aktivering og uddannelse. Dømt til individualisering*. Ph.d avhandling. København. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag
- Klefbeck, J. og Ogden, T (2003): *Nettverk og økologi. Problemløsende arbeid med barn og unge*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget
- Klein, M. (1995): *The American Street Gang: Its Nature, Prevalence and Control*. New York/Oxford: Oxford University Press
- Klein, M. W., Kerner, H. J. , Maxson, G. L., og Weitekamp, E. (2001): *The Eurogang Paradox. Street Gangs and Youth Groups in the U.S and Europe*. Dordrecht: Kluwer Academic Press
- Knudsen, H. (1992): *Samarbeid på tvers av organisasjoner*. I Repstad, P. (red): *Dugnadsånd og forsvarsverker – tverretatlig samarbeid i teori og praksis*. 1. utgave. Oslo: Universitetsforlaget (Artikkelen finnes også i 2. utgave 2004)
- Langfeldt, T. (2002): *Terapeuten, empatien og ondskapen*. I Råkil, M. (red.): *Menns vold mot kvinner*. Oslo: Universitetsforlaget
- Langager, S. (2001): *Vilde Læreprocesser – partnerskaber og logebrødre*. København: Danmark Pædagogiske Universitet.
- Lalander, P. og Johansson T. (2002): *Ungdomsgrupper i teori og praktikk*. Lund: Studentlitteratur

- Lauvås K. og Lauvås P. (1994): Tverrfaglig samarbeid. Perspektiv og strategi. Oslo: Tano
- Lien, I.L. (2004): Ugripelig ung. NIBR-rapport 2004:14
- Lien, I.L. (2005 a): The role of Crime Acts in Constituting the Gang's Mentality. I Decker S. og Weerman F. (ed.). European Street Gangs and Troublesome Youth Groups. Lanham: Alta Mira Press
- Lien, I.L. (2005 b): Criminal Gangs and Their Connections. Metaphors, Definitions and Structures. I Decker S. og Weerman F. (ed.). European Street Gangs and Troublesome Youth Groups. Lanham: Alta Mira Press
- Lihme, B. (2002): Det kulørte akvarium. Artikler om unge, kriminalitet og bander. København: Hans Reitzels forlag.
- Lihme, B. (2002 b): Relationer i socialpædagogisk arbejde med vilde unge.
www.vildelaereprocesser.dk/drift/kronikk/kroniktekst.php?id=115
- Lihme, B. (2004): Målbare metoder i stedet for autencitet og engagement? En artikel om målingsparadgments modsætning til det relationsbaserede socialpædagogiske arbejde.
www.vildelaereprocesser.dk/drift/kronik/kroniktekst.php?id=224
- Madsen, B. (2005): Socialpædagogik. Integration og inklusion i det moderne samfund. København: Hans Reitzels forlag
- Magnussen S. (2002): Når de unge følger én. Interview med socialpædagog & person -
- Søren Magnussen fra Vilde unge. I Lihme B. (2002): Det kulørte akvarium. Artikler om unge, kriminalitet og bander. København: Hans Reitzels forlag
- Morén, S. (2001) Relationen som förändringsvillkor. I Utan fast punkt – Om förvaltning, kunskap, språk och etik i socialt arbete. Stockholm: Socialstyrelsen.

- Norges forskningsråd (1997): Barn og unge med alvorlige atferdsvansker. Oslo: NFR Området for medisin og helse.
- Olsen, C., B., og Hansen, H., (2001): Kriminalprevention og integration på Indre Nørrebro. København. Center for Alternativ SamfundsAnalyse (CASA)
- Pedersen, K. E. (2005): Relationstænkning i selvsving. www.vildelaereprocesser.dl/drift/kronik/kroniktekst.php?id=199
- Prieur, A. og Skov Henriksen, L. (2003): Arrangerede venskaber – mentorordning for unge straffedømte af anden etnisk oprindelse. Ålborg: Sociologisk Laboratorium
- PLS-Rambøll (2002): Grupperelateret kriminalitet i Danmark. Del 1. Omfang og karakter. Århus: PLS-Rambøll Management
- Repstad, P. (1998): Jakten på de frivilliges egenart. I Repstad, P. (red): Den lokale velferdsblanding. Når det offentlige og frivillige skal samarbejde. Oslo: Universitetsforlaget
- Rogstad, J. (2001): Sist blant likemenn? Synlige minoriteter på arbeidsmarkedet. Oslo: Unipax.
- Roland, E., Bjørnsen, G og Mandt, G (2001): Tackling Violence in Schools: A report from Norway. www.gold.ac.uk/connect/reportnorway.html
- Sarnecki, J. (2001). Delinquent Networks. Youth co-offending in Stockholm. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spergel, I. et al. (1994): Gang Suppression and Intervention: Community Models. Research Summary. US Department of Justice: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
- Støren, L. A.. 2004. Arbeidsledighet og overkvalifisering blant ikke-vestlige innvandrere med høy utdanning. Analyser av Kandidatundersøkelsen 2002. Oslo: NIFU. (NIFU skriftserie. 7/2004).
- Thrasher, FM (1927): The Gang. University of Chicago Press: Chicago